

"BISTANDENS PARADOKSER":

-utviklingshjelp, "universelle" menneskerettigheter og demokratiutdanning i

GUATEMALA

INNHALDSFORTEGNELSE

TAKK TIL	4
KAPITTEL 1 - INNLEDNING:.....	5
BEGREPSAVKLARING	6
PROSJEKTET BLIR TIL	7
REDD BARNA NORGE (I GUATEMALA)	8
ANKOMST I FELT OG METODISK TILNÆRMING	11
KOMMUNEN SAN LUCAS TOLIMÁN SOM KONTEKST	12
PÅ Plass I SAN LUCAS TOLIMÁN	13
RUNDDANS OG NYE VENDINGER	15
FREMGANGSMÅTE I FELT	17
POSISJONERING	20
OM Å VÆRE TO I FELTEN	21
GANGEN VIDERE I OPPGAVEN	23
KAPITTEL 2 – BAKGRUNN.....	25
DEN OMKRINGLIGGENDE REGIONEN	25
ANTROPOLOGISK FORSKNING MED MARXISTISK TILSNITT	25
ET SENTRALT UTSNITT AV GUATEMALAS HISTORIE	26
BAKGRUNNEN FOR - OG INNHOLDET I KONFLIKTEN	27
MILITÆRKUPP	28
FREDSAVTALEN	29
CARMENS HISTORIE	30
NORGES ENGASJEMENT I GUATEMALA	32
GUATEMALAS OFFENTLIGE STRUKTUR OG STYRE I PRAKSIS	33
DEMOKRATISK DELTAKELSE	36
VALGET I ÅRSSKIFTE 2003/2004 – OMTALT SOM EN VIKTIG KORSVEI I LANDETS HISTORIE	37
LADINO VERSUS MAYA	42
URBEFOLKNINGS ENGASJEMENT	43
MAYABEVEGELSEN	46
HVEM OG HVA ER ASEDSA?	47
ASEDSA - HISTORIE OG OPPBYGNING	48
UTDANNING I GUATEMALA	54
HVEM FINANSIERER UTDANNINGEN I GUATEMALA?	56
KAPITTEL 3 - UTVIKLING & PRINSIPPET OM PARTNERSKAP	57
PRINSIPPET OM PARTNERSKAP	60
NGOER SOM KANALISATORER AV BISTAND MELLOM STATER	61
INTENSJONELL UTVIKLING ER OG BLIR PROBLEMATISK	66

<u>KAPITTEL 4 - SC-N - ASED SA & BISTANDENS FUNKSJONER OG KONSEKVENSER.....</u>	<u>69</u>
SAVE THE CHILDREN NORUEGA I GUATEMALA.....	72
"INITIATIVETS" OPPRINNELSE.....	74
"INITIATIVETS" TEORETISKE BAKGRUNN.....	75
SIVLSAMFUNNET	80
SOSIALISERINGSARGUMENTET	91
STRUKTUREN INNAD I ASED SA	92
BEKREFTELSE OG VIDEREFØLGING AV DEN VERTIKALE LINJA	95
<u>KAPITTEL 5 – UNIVERSELLE MENNESKERETTIGHETER - ET GLOBALT KONSEPT I EN LOKAL KONTEKST .....</u>	<u>96</u>
KULTURRELATIVISMENS KRITIKK AV MENNESKERETTIGHETENE	99
KULTURRELATIVISMENS BEGRENSNINGER.....	101
GLOBALISERINGEN AV MENNESKERETTIGHETER	103
BISTAND & UNIVERSELLE MENNESKERETTIGHETER	106
DEN INTERNASJONALE MENNESKERETTIGHETSTANKEGANGEN VERSUS GUATEMALAS STRUKTUR.....	112
LOKALMAKTA I DENNE NYE SYMBIOSEN.....	115
GRADEN AV EN DEMOKRATISK STRUKTUR I SIVLSAMFUNNET	116
<u>KONKLUSJON.....</u>	<u>117</u>
<u>LITTERATURLISTE .....</u>	<u>121</u>
<u>VEDLEGG 1: TRIANGULERING .....</u>	<u>125</u>
<u>VEDLEGG 2: VALGBROSJYRE.....</u>	<u>126</u>
<u>VEDLEGG 3: BILDER.....</u>	<u>127</u>

Takk til

Redd Barna i Norge for deres vilje til tilrettelegging av prosjektet og bidrag med forskningsmidler fra Redd Barnas forskningsfond. Alle de ansatte på Redd Barna sitt kontor i Guatemala for varm velkomst og god dialog gjennom hele feltarbeidsperioden. Samtlige ansatte på ASEDSA sitt kontor for samarbeid og vennskap. Per - Kristian Roer og Marthe Hotvedt, for herlige opphold i deres deilige hjem i Guatemala City fra tid til annen i feltperioden.

Jørn Casper Øvre som har vært en uvurderlig samtalepartner og konstruktiv kritiker gjennom hele prosessen. Knut Nustad - min dyktige veileder. Guro Hageengen fordi du er min aller beste venn. Kim - fordi du er! Mamma og Pappa som besøkte meg i felt og har gitt meg tak over hodet og endeløs støtte når jeg til tider har vært i fritt fall. Kristine Jacobsen, min kjære søster, for korrekturlesing og redigeringshjelp.

Pelle, Alva og Alma - fordi dere har satt ting i perspektiv & Berit Berg Larsen, min feltpartner, og nære venn gjennom hele livet - for et langt og fint samarbeid.

NB! Navn på informanter videre i denne oppgaven er fiktive.

KAPITTEL 1 - INNLEDNING:

Et sentralt aspekt i bistand er at den sjelden blir gitt uten visse betingelser. Dette gjenspeiler for eksempel forestillingen om at donoren påberoper seg å vite bedre om mottakernes behov enn de selv (Crewe & Harrison 2003). Betingelsene er som regel relatert til det politiske systemet, menneskerettighetsrullebladet og økonomiske foreliggende i mottakerlandet. Den vestlige delen av verden kan i sitt prosjekt for å spre og innføre demokratiet som styresett omkring i verden lett knyttes til tanken om kulturimperialisme (Schmitz & Gilles:1992 i ibid). På den andre siden er det få, også av kulturrelativister, som vil sette seg i mot et press utenifra grunnet argumenter om overformynderi, dersom det dreier seg om menneskerettighetsovergrep. Hvor grensa skal gå blir her det sentrale.

Som et resultat av kritikken på dette området er det nå innen bistand ikke lenger akseptert å snakke om giver og mottaker men derimot partnerskap (Crewe & Harrison 2003:70).

"Acceptance of the partnership modell, with great clarity of the roles of partners, is one of the most positive changes we are proposing in the framework for development co-operation. In a partnership, development co-operation does not try to do things for developing countries and their people, but with them. It must be seen as a collaborative effort to help them increase their capacities to do things for themselves. Paternalistic approaches have no place in this framework. In a true partnership, local actors should progressively take the lead, while external partners back their efforts to assume greater responsibility for their own development" (OECD 1996: 13 i ibid: 70).

I tillegg til den moralske dimensjonen har prinsippet om partnerskap vært ment å skulle ha instrumentell effekt med adresse til prinsippet om selvopprettholdelse. Et element som ofte

har resultert i at et bistandsprosjekt må beskrives som lite vellykket, er at overføringen av kunnskap og ansvar til aktørene i den lokale konteksten har uteblitt. Dermed har prosjektene kollapset i det donoren har trukket seg ut. Dette ble til en viss grad tilfellet i mitt prosjekt.

Jeg skal i denne oppgaven se på relasjonen mellom to Non Governmental Organizations (NGOer) som jobber med menneskerettigheter i en bistandskontekst i Guatemala. Jeg vil drøfte strukturelle aspekter i bistanden som kan synes å gjenspeile seg i strukturelle aspekter i samfunnet. Disse strukturene fremstår som veldig definerende for enkeltmenneskers muligheter og jeg finner det betydningsfullt å belyse disse i sammenheng med å gi et godt portrett av livssituasjonen til menneskene jeg møtte under mitt feltarbeid og premissene for samhandlingen innenfor og omkring rammene for det gitte bistandsprosjektet. Universelle menneskerettigheter utgjorde en av grunnpilarene i dette prosjektet og ble derfor et tema jeg har viet mye oppmerksomhet. Disse er omstridte - særlig i et antropologisk perspektiv, og sammen har feltene intensjonell utvikling, "universelle" menneskerettigheter og antropologi vokst sammen til et felt i min hovedoppgave som jeg har funnet svært meningsfylt å fordype meg i.

Begrepsavklaring

Begrepene horisontale - og vertikale strukturer vil brukes gjennomgående i oppgaven. Disse er først og fremst emiske begreper som benyttes av Save the Children - Noruega (SC-N). Jeg er klar over at de som analytiske begreper er for lite nyanserte men finner det hensiktsmessig å bruke disse i sammenheng med å forklare SC-N sitt prosjekt i Guatemala og også for å peke på tydelige strukturer i samfunnet. Det samme er tilfellet når jeg snakker om barn som objekter og subjekter. Dette er også formuleringer med opphav hos SC-N som brukes for å forklare hvordan de mener barns posisjon i Guatemala bør gjennomgå radikale endringer.

Når jeg snakker om demokrati og definisjoner på denne styreformen er det viktig for meg å understreke at disse definisjonene bygger på idealer og ikke stammer fra en emisk virkelighet. Heller ikke i "vesten" er praksisen slik at demokratiet fungerer nøyaktig slik disse definisjonene og retningslinjene indikerer. Virkeligheten søkes altså endret mot "vestens" idealer fremfor mot hva som er "vestens" praksis. Ved å bruke "vesten" som begrep er jeg klar over at jeg gjør meg skyldig i en grov overforenkling. Jeg velger likevel å bruke det fordi jeg finner det hensiktsmessig for å på en enkel måte, kunne henvise til utspringet for diskursen som tankene om utviklingsbegreper og den universelle menneskerettighetstanken har vokst ut i fra - for å videre kunne illustrere hvordan dette nivået kan plasseres hierarkisk inn i mønsteret jeg søker å forklare i denne oppgaven.

Prosjektet blir til

Etter å ha tatt kontakt med Redd Barna og forespeilet dem at vi ville utføre en studie av sosialt betydningsfulle forhold av spesiell relevans i utviklingsarbeid, ble jeg og min felpartner, Berit Berg Larsen, knyttet til Save The Children Noruega (SC-N) i Guatemala og deres samarbeidsorganisasjon ASEDSA¹. Organisasjonene var villig til å hjelpe oss med tilretteleggingen av prosjektet, og anså San Lucas Tolimán som en egnet lokalitet å utføre feltarbeidet i. Ved hjelp av støtte fra SC-N drev ASEDSA et utviklingsprosjekt i området. De samarbeidet med lokale myndigheter og departementene for helse og utdanning.

Utviklingsprosjektet tok utgangspunkt i at majoriteten av befolkningen i for liten grad er opplyste om at det finnes instrumenter til forsvar av menneskerettigheter. Dette omhandlet i størst grad de rurale sonene, hvor muligheter og tilgang til forskjellige former for informasjon og nyskaping er begrenset. Prosjektet berørte dermed grupper som ellers blir lite hørt;

---

¹ Association for Self-Sustainable Economy and Social development

urbefolkningen (som utgjør majoriteten av befolkningen), barn, unge og kvinner. Prosjektets overordnede målsetninger bestod i å bevisstgjøre og engasjere disse delene av befolkningen i forhold til deres lovfestede rettigheter. Målsetningen med dette på sikt var å stimulere utviklingen mot, og legge grunnlag for et fungerende demokrati. Dette er samtidig helt i tråd med SC-N sine mål og bistandsstrategi i landet. En kan si at drømmen om det fungerende demokratiet utgjør fundamentet i organisasjonenes samarbeid.

Ordet demokrati stammer fra gresk og betyr folkestyre (demos = folk og kratos = styre). I Statsvitenskapelig leksikon (1997) defineres ordet som en betegnelse for verdier som frihet og likhet og en betegnelse for en politisk styreform. I tillegg benyttes begrepet for å beskrive forskjellige sider ved prosesser i samfunnet. Jeg vil videre i oppgaven argumentere for at dette samarbeidet har elementer i seg som står i motsetning til sentrale demokratiske prinsipper og dermed selv, på et nivå, blir bremsende for demokratiutviklingen.

Redd Barna Norge (i Guatemala)

Save the Children - Noruega er en NGO, som jobber med beskyttelse av barns rettigheter på verdensbasis. Organisasjonen fikk bistandsmidler til prosjekter i Guatemala over den såkalte demokratibevilgningen som Norges utenriksdepartement og Norsk direktorat for utviklingssamarbeid (NORAD) opprettet i 1994 (Ekern:1998). Denne støtten skulle forsterke og støtte opp under den pågående fredsprosessen. Tiltakene i Guatemala som ble finansiert over denne bevilgningen gikk under samlebetegnelsen "fredspakken" og retningslinjene for prosjektene ble gitt av UD². Disse retningslinjene retter særlig søkelys mot støtte til demokrati som et av de viktigste kriteriene i prosjektene. Redd barnas egne retningslinjer følger opp

---

² Det Norske Utenriksdepartementet

dette fokuset og ønsker med sin satsning i Guatemala som sagt å understøtte byggingen av et fungerende demokrati.

Redd Barna er en organisasjon med et avgrenset mandat innenfor utviklingsprosessen i sin helhet (Ekern, Thue & Moncada: 1998). Hovedmålsetningen er å fremme barns rettigheter. Redd Barna mener at barn skal behandles som sosiale subjekter og at man skal og bør arbeide for dette på alle nivåer, fra lobbyvirksomhet ovenfor sentrale myndigheter, til prosjekter med familier og lokalsamfunn på mikronivå (som tilfellet ASEDSA). Utgangspunktet er de Forente Nasjoner (FN) sin "Konvensjon om barns rettigheter". Redd barnas arbeid i Guatemala kan derfor også omfattes som en operasjonalisering av menneskerettighetene (ibid).

Deres Strategi går ut på følgende;

"Children and young people are a resource and shall set the terms for save the children Norway's work. Save the Children Norway shall facilitate children and young people's meaningful participation in matters that concern them in different contexts and at different levels in society, including our own organisation.

Save the children Norway (SC Norway) regards children's participation in all matters affecting their everyday lives, as a right inline with the UN Convention on the Rights of the Child (the CRC). The CRC makes children's participation an explicit principle. Children are not seen as objects of benevolence or as victims, but as citizens and protagonists with their own rights. This perspective opens up for stimulating children to develop their own organisations, and become active parties of civil society.

SC Norway's work shall promote the development of democratic governance that emphasise equity, transparency and accountability. This includes ensuring children's participation and opportunity to express their opinion, in accordance with their evolving capacities.

*To work in the best interest of children, SC Norway needs Children's knowledge and experiences, their ideas and proposals.*³

Kort oppsummert er altså hva de ser for seg som omformingen av barn fra objekter til subjekter det mest sentrale fokus i deres strategi. Omformingen skal innebære at barna, fra å være neglisjert og utestengt fra beslutningsprosesser, skal kunne bli sett som individer med rettigheter og få være med å delta i samfunnet. Dette skal igjen være med å underbygge fremveksten av deres oppfatning av et ønsket fungerende demokrati. Det finnes en mengde ulike måter å definere demokrati (Ekern, Thue & Moncada: 1998). Statsvitenskapelig leksikon samler, som jeg har vært inne på tidligere, disse i to kategorier. Den ene omfatter betegnelser for verdier som frihet og likhet. Den andre viser til et sett mekanismer /prosedyrer for å treffe legitime beslutninger i et samfunn og betegner en styreform, altså noe som tilhører den politiske arena. Folkestyre, som er ordets direkte betydning, forutsetter at det finnes institusjonelle løsninger for at folkets vilje kan identifiseres og omsettes i praktisk politikk. Det er således vanlig å slå fast at en deling av statsmaktene i lovgivende, dømmende og utøvende institusjoner er en uatskillelig del av demokratiet. Videre at folket velger representanter til å styre disse institusjonene gjennom periodiske valg, der folk kan velge mellom alternativer. Teorier om demokrati hevder at slike prosedyrer og institusjonelle

---

³ SC-N's working principles 2003: Policy document 2002-2005 SC-N Report 09.03

løsninger gir den beste kjente garanti for folkelig kontroll med maktorganene i et samfunn. Mindretallet må alltid ha reelle muligheter til å vokse og bli et flertall.

Visse prinsipper er altså gjennomgående i demokratidefinisjoner. Prinsippet om horisontale strukturer er også et av disse, og i denne sammenheng blir det interessant å trekke linjer til Guatemalas historie og kontekst. Denne er som jeg har vist, preget av assymetri med vertikale maktstrukturer og hva som ofte blir omtalt som "paternalistiske"⁴ samfunnsmønstre. Dette gjenspeiler seg i samfunnet på flere nivåer; mellom stat og folk, mellom mayabefolkningen og ladinobefolkningen, i patron/klient -relasjonen i den utbredte "finca"- arbeidsformen og videre, altså i hva som ofte blir den praktiske virkeligheten av ideen om partnerskap i bistandsprosjekter.

Ankomst i felt og metodisk tilnærming

Frem mot avreisen i august 2003 hadde vi noe dialog med SC-N sitt kontor i Guatemala. De tre første ukene tilbrakte vi i Xela på språkskole og denne tiden avtalte vi møter på kontoret i hovedstaden. De la også frem tanker om at de ønsket å transportere oss til byen vi skulle bo i, samt presentere oss for den lokale NGOen. Vi ble positivt overrasket over engasjementet og bestrebelsene fra SC-N i Guatemala sin side, i tilrettelegging, inkludering og god dialog hele veien. I løpet av feltperioden skulle vi også motta Redd Barnas forskningsstipend. Dette ble en motivasjonsfaktor hele veien, og et viktig bidrag for å økonomisk kunne gjennomføre feltarbeidet. Første møtet med SC-N var spekket med interessant informasjon og vi følte at vi mer eller mindre fikk starten kastet i fanget. En mindre positiv overraskelse var informasjonen om at skoleferien i landet startet i oktober og varte frem til januar. Dette ble ganske nedslående nyheter for oss da tidsperioden gled fullstendig sammen med den første fasen av

---

⁴ Mydske oversetter "paternalistisk" med avhengighetsskapende (2001:195).

vårt feltarbeid som var fra august – desember. Derfor valgte vi å korte ned tiden på språkskole, for å komme raskest mulig i gang. Til gjengjeld fikk vi skaffet en spansklærer i San Lucas Tolimán som også skulle vise seg å bli en svært nyttig informant.

Slike justeringsbehov skulle det vise seg å dukke opp flere av underveis. Vi opplevde i stor grad å få bekrefte hva Cato Wadel (1991) skriver om i sin artikkel som runddans mellom teori, metode og data.

Kommunen San Lucas Tolimán som kontekst

Byen har sin beliggenhet ved den fantastiske innsjøen Lago Atitlán, ved foten av vulkanen Tolimán i Guatemalas vestlige høyland. Den ligger på vel 1600 meter over havet, og skyene fylte derfor ofte gatene som tåke. Den har ca 20 000 innbyggere, hvorav 14 000 bor i byen og de resterende i omkringliggende rurale områder. I sentrum av byen ligger markedsplassen og kommunehuset (samt et lite fengsel) sammen med parken som utgjør selve "hjertet" av byen og også er knutepunktet for all ferdsel. Her var det liv til alle døgnets tider.

Ervervet i kommunen har i hovedsak vært jordbruk (mais og bønner) hvor hver familie selv har produsert sine subsistensvarer samt kaffeproduksjon med en ordning som har betegnelsen "latifunda". Dette er store jordbrukskorporasjoner hvor statlige og private landeiere ansetter lokale jordarbeidere under vilkår som i stor grad minner om ordningen med livegne bønder. Arbeidsformen er beskrivende for kommunens ti "fincaer" ⁵ (som i "fincaer" jevnt over).

Populasjonen i kommunen består av 89 % urbefolkning av til sammen ca 16 000, 63 % av disse igjen, tilhører språkgruppen kakchiquel, 26 % tilhører Quiché og Tzutuhil. De

---

⁵ En "Finca" kan sammenlignes med en plantasje. I San Lucas Tolimán var det ti fincaer.

resterende 11 % er ladinobefolkning, hovedsakelig bosatt i bykjernen i kommunen (jf.

Globale data fra INE: 94) I dag er den totale befolkningen i kommunen, som sagt, anslått til ca 20 000, hvorav den aldersmessige inndelingen er som illustrert under;

Alder	0-12 år	13-18år	19-	Total
Antall	8977	8126	4277	21380

På plass i San Lucas Tolimán

Vår base ble sentralt i byen. Vi forflyttet oss imidlertid mye omkring da ASEDSA sitt kontor befant seg langt utenfor, og deres arbeid strakk seg over hele kommunen samt nabokommunen, San Antonio. Innlosjert i egen leilighet nære parken og presentert for de som jobbet i ASEDSA som til sammen var 9 personer, hadde vi avtaleboka fylt den første uka. Det var møter med barnekomiteen i organisasjonen som hver og en kom fra forskjellige kommuner, og presentasjon av oss rundt omkring på skolene i byen. I tillegg var vi med på et møte med alle lærerne i distriktet. Språkbarrieren ble her tydelig og jeg opplevde det hele som til tider slitsomt intenst og flaut men samtidig var jeg ekstremt letta over hvor lett vi ble gitt innblikk. En av de første tingene vi merket oss var at Maria, som vi skulle komme til å arbeide tettest med i ASEDSA, i sammenheng med presentasjonene av oss la vekt på at vi var kommet for å sammenligne skolesystemet i Norge og Guatemala. Gjentatte ganger forklarte vi henne og de andre i organisasjonen at vårt hovedfokus var deres arbeid med menneskerettigheter i skolene samt alt omkring dette i henhold til et holistisk perspektiv. De holdt imidlertid standhaftig fast på denne forklaringen. Vi fikk en følelse av at dette dreide seg om at de ikke ønsker å være studieobjekter under utforskning, noe som er svært forståelig. Det var mer måten det ble benektet på som ble merkverdig for oss. I ettertid har jeg tenkt at dette antakeligvis også hadde en sammenheng med hvordan vi ble presentert for ASEDSA av

SC-N, som jeg skal utdype mer i et kommende avsnitt om posisjonering. Det at vi mer eller mindre ble oppfattet som en del av organisasjonen som finansierte de, gjorde med stor sannsynlighet at de til en viss grad følte seg under evaluering. Jeg tror det var dette de forsøkte å ta fokus vekk fra da de presenterte oss i felt.

Tiden som fulgte ble intens med flere skolebesøk, presentasjon av oss og innblikk i deres arbeid med menneskerettighetsopplysning. Vi ble også tatt med til andre prosjekter ASEDSA var involvert i som for eksempel en kvinnegruppe de jobbet med, også i form av rettighetsopplysning. Jeg opplevde det som vanskelig å nå frem med forklaringen om hva vi hovedsakelig skulle studere og det føltes etter hvert nødvendig å begrense aktivitetene med ASEDSA til det som var av høyest relevans for vår innsnevring, som altså var arbeidet de utførte med barna i skolene. Dette fordi mitt energinivå etter timers vandring opp i fjellia, (gjærne uforutsett, fordi avtalene vi hadde med de nærmest alltid ble endret fra det opprinnelige til helt andre prosjekter i det vi ankom kontoret, så derfor altså ofte uten vann og myggbeskyttelse) - var noe miserabelt. Da denne energien også måtte holde til spansktimer to ganger i uka, fordøyning av inntrykk og skriving av feltnotater følte vi det nødvendig å begrense til en viss grad. Samtidig endte vi i dilemma med tanken på at sommerferien om ikke lenge var i gang så det var få av oppleggene ASEDSA foreslo at vi skulle være med på, som vi endte opp med å avslå. De ukentlige evalueringsmøtene som vi i forkant hadde sett for oss skulle bli svært nyttige for datainnsamling, så vi lite av i praksis. Møter foregikk, men med forskjellige deltagere på forskjellige prosjekter og aldri til faste tider. Ofte skjedde det at vi først i etterkant fikk kunnskap om at det hadde vært et møte av interesse for oss og andre ganger opplevde vi å delta uten å få tilgang på data av særlig relevans.

Om vi ser bort i fra frustrasjonen over vanskelighetene med å lage konsise avtaler i forhold til tidspunkt og innhold, var følelsen vi fikk av det vi observerte av organisasjonens arbeid overveldende positiv. Hver enkelt av de ansatte var tydelig ildsjeler på sitt oppdrag i å opplyse om barns rettigheter. Dette viste de ved sin iver til å lære nye pedagogiske metoder fremmet av Redd Barna og et brennende engasjement med barna direkte i skolene og i andre sammenhenger.

Runddans og nye vendinger

I et av våre første intervjuer med lederen i ASED SA, Sebastian Sosa, fortalte han oss at det i overgangen til år 2004 ville foregå en evaluering av ASED SA sitt arbeid som skulle avgjøre hvorvidt de ville motta videre støtte fra SC-N. Dette kom overraskende på oss. En av de ansatte i SC-N hadde under bilturen i sammenheng med innflyttingen i byen nevnt at de ikke ville støtte ASED SA videre, deres prinsipp i slike sammenhenger gikk ut på å støtte organisasjoner i en etableringsfase med et mål om at de på sikt vil skulle kunne fungere selvopprettholdene. Denne etableringsfasen anså de som over ved utgangen av året. At vi nå satt med denne informasjonen og lederen i ASED SA tydeligvis ikke gjorde det ga oss en ubehagelig følelse som ble et sentralt tema videre. Ved at vi skiftevis hadde dialog med ASED SA i San Lucas Tolimán, og SC-N sitt kontor i hovedstaden, og slik fikk informasjon som var behandlet basert på to virkelighetsforståelser, ble vi til tider gående og lure på om det var vi som hadde mistolket noe et sted på veien. Visse avvik i forståelsen av gangen videre i samarbeidet var imidlertid ikke til å ta feil av og vi var rettere sagt bestyrta over at kommunikasjonen mellom organisasjonene fungerte så dårlig, og over eventuell tilbakeholdelse av informasjon. Lenge håpte vi at vi hadde misforstått det Anna fortalte i bilen fordi de ansatte i ASED SA rett som det var nevnte at omkring nyttår var det tid for evaluering som ville gi muligheter for en forlengelse av støtten.

Det nærmet seg jul og da vi en morgen ankom kontoret møtte vi en miserabel gjeng. De hadde mottatt en faks med melding om at det ikke ville bli gitt videre økonomisk støtte fra SC-N.

Dette ville slik ASEDSA skisserte det nærmest bety slutten for organisasjonen.

Administrative utgifter som leie av kontor og telefon samt lønninger til de ansatte ville de ikke ha midler til i år 2005 og prosjektet med opplysning om barns rettigheter ville måtte gå i dvale. Vi følte at vi hadde lurt de der vi oppførte oss triste og sjokkerte sammen med dem og situasjonen ble mildt sagt ubehagelig. Da vi reiste fra kontoret dagen de hadde mottatt faksen var vi oppjaga og forbanna på SC-N. Hvordan de kunne avslutte bistanden til en organisasjon så brått og uforutsigbart, overhode ikke tok ansvar og forholdt seg til etiske retningslinjer var tanker som ble tema for heftig diskusjon oss i mellom. Vi stilte oss selv spørsmål om hvorfor de ikke hadde snakket skikkelig med oss om dette underveis og hva som nå skulle nå skje med vårt feltarbeid.

I ettertid har det vist seg at det finnes flere sider av samme sak og jeg sitter ikke lenger igjen med følelsen av at SC-N nødvendigvis opptrådte feilaktig i forbindelse med støttekutt til ASEDSA. Da vi kort tid etter var på kontoret i hovedstaden med bunker av frustrerte spørsmål kunne de legge frem skriftlige planer fra flere år tilbake som viste at den forespeilede tidsperioden for støtte var over ved utgangen av 2003. Fra da av var målet at organisasjonen skulle ha funnet andre kanaler til midler som kunne gjøre de selvopprettholdende. Disse planene var i følge SC-N sitt personell godt kjent for ASEDSA. De var overrasket over de ansatte i ASEDSA sin reaksjon og understreket at dette var en tematikk som det for de var veldig interessant at vi kunne belyse. Lederen, Mikal Evje antydte at det her muligens slik han opplevde det, dreide seg om grunnleggende forskjellige måter å tenke på. Eksempelet han pekte på hentet han fra en tidligere periode i Nicaragua hvor han mente det eksisterte en "Hvem vet om det vil dukke opp en "Mitch" i morgen, så hvorfor

planlegge?-holdning". Slik kunne det også se ut som for oss. ASEDSA tviholdt til siste stund på at avgjørelsen om støttekutt skulle endres. Dette var ikke nødvendigvis merkelig da de tidligere hadde fått forlenget støtten ved lignende korsveier. Allikevel satt vi spørsmålstegn ved at de ikke forberedte seg på det som mest trolig skulle skje, at de ikke på forhånd startet arbeidet med å lete etter alternative donorer og levebrødskanaler.

Kort tid senere hadde vi et av våre dybdeintervjuer med Sebastian og her forklarte han at beskjeden fra Redd Barna ikke hadde kommet som en overraskelse. Dette ble forvirrende informasjon for oss da vi på kontoret dagen de mottok faksen ble fortalt at det hele kom som et sjokk. Jeg tenkte at omstillingen i hvordan han ønsket å uttrykke sin opplevelse av det som hadde skjedd, kunne ha en sammenheng med vår nære rolle til SC-N, og at han ønsket å gi et inntrykk av å takle dette på en behersket og profesjonell måte. Seinere har vi kommet mer eller mindre frem til at Sebastian underveis har vært oppdatert med hensyn til Redd Barna sine planer og kommunisert dette dårlig ut til sine ansatte. Dette er et godt eksempel på hva en vertikal struktur i en gruppesammensetning kan resultere i. Om relasjonene organisasjonens ansatte i mellom hadde vært kjennetegnet av en horisontal karakter, ville disse med større sannsynlighet ha ført en dialog underveis. I tillegg til dette opplevde jeg å få innblikk i hva jeg fra mitt ståsted vil beskrive som en urealistisk holdning, som innebærer å håpe på en endring i positivt favør, helt til krisen oppstår. Jeg følte at en slik tankegang var til stede i flere situasjoner under feltarbeidet, og ble av disse opplevelsene motivert til å forsøke å forstå hva dette egentlig dreide seg om.

Fremgangsmåte i felt

Hovedmetoden var deltagende observasjon hele veien og vi underbygde dette gjennom forskjellige måter å samle inn data på. I hovedsak så vi i forkant på feltarbeidet som en

innsamling av induktive data, samtidig var vi klar over at vi i stor grad alltid vil bære med oss en førforståelse i felten. Vi forsøkte å skaffe relevante data gjennom alt fra strukturerte intervjuer til mer uformelle samtaler, altså muntlig materiale. I de tilfellene dette lot seg gjøre benyttet vi en båndopptaker. I den tidlige fasen av feltarbeidet forsøkte vi å gjennomføre en fysisk kartlegging av konkrete observerbare forhold (censusundersøkelse) gjennom direkte observasjon for eksempel av hvordan folk bodde, hvor mange av barna som går på skole, hva som skjedde i parken som alltid samlet mange på kveldstid o. l. Dette ble poengtert av Jo Helle-Valle på forelesningsrekken om kvalitative og kvantitative metoder; å starte feltarbeidet med å telle kan gi oversikt, samt være med å tildele oss som forskere en rolle. Videre benyttet vi oss av nettverkskartlegginger, av formelle og uformelle relasjoner (Pelto & Pelto:1978). Forskjellig typer intervjuer med den lokale befolkningen og de som jobbet i organisasjonene samt deltagelse i og observasjon av deres daglige aktiviteter gjennom hele feltarbeidet var de viktigste kilder til data.

Mye av informasjonen oppgaven bygger på har jeg også samlet gjennom diverse relevante nedtegnede kilder; bøker, dokumenter, rapporter, arkiver, kart og aviser (arkivstudier) (jfr. Archetti:1994). I tillegg så vi på merkedager og ritualer som andre viktige kilder til data. Vi forsøkte også å få brukt mer kvantifiserbare former for datainnsamling som spørreskjemaer. Med dette håpet vi å avdekke klare tendenser og benytte oss av statistiske mål som for eksempel skulle kunne gi oss indier på samvariasjon og også gjorde dette til en viss grad. Foruten å bli med omkring i skolene for å observere, delte vi altså ved flere av besøkene ut spørreskjemaer. Målet med disse var i utgangspunktet å kartlegge hvilken opplevelse barna hadde av ASED SA. Språkbarrierer ble problematisk her da de fleste barna snakket Kachicel som førstespråk og faren for at nyansene i svarene gikk tapt i deres relativt "enkle" spansk absolutt var til stede.

Vi opplevde at disse angrepsvinklene skapte en naturlig gang i opprettelsen av relasjoner med informanter som et ledd i å fremskaffe gode og relevante data. Dette kan sees i tråd med Randi Kårhus (1999) sine tanker om redundans gjennom intervjuer i sosiale kjeder. I og med at prosjektet allerede hadde en definert målgruppe, er det interessant å se etter hvilke kriterier dette utvalget var gjort. Imidlertid var ikke vårt tilfang av informanter begrenset av målgruppen for ASED SA sitt prosjekt. Det er viktig for meg å presisere at vi ikke var ute etter å måle effekter av bistanden. Dette vil slik jeg ser det ikke la seg gjøre ettersom prosjektet allerede hadde vært lenge i gang da vi ankom felt. Den alternative immanente utviklingen, altså utviklingen som ville funnet sted uten ASED SA sin "inngripen" vil derfor aldri kunnes spores.

I løpet av perioden hadde vi flere dybdeintervjuer med sjefen i den lokale NGOen og mot slutten også flere av de andre ansatte i ASED SA, noen av barna som deltok mest aktivt og enkelte ansatte hos SC-N. Vi hadde også plenumsintervjuer med SC-N flere ganger gjennom hele perioden samt intervjuer og vanlige samtaler med lederen Mikal Evje, som vi tilbrakte en del tid med. Nærmest alle intervjuene ga oss mye spennende og nyttig stoff. I intervjuene hvor vi benyttet båndopptaker og samtalen foregikk på spansk, fikk vi materialet oversatt til engelsk med hjelp av spansk læreren vår som vi er trygge på at sikrer et tilfredstillende resultat. Dette ga oss dessuten tilgang på nyanser ved bruk av "slangord" og uttrykk som vi i utgangspunktet ikke hadde grunnlag nok til å forstå.

Nettverket av informanter som utviklet seg hele veien innebefattet relasjoner på mange nivåer. Det var de ansatte i Redd Barna og ASED SA, foreldre og barn involvert i ASED SA sitt arbeid, jevnaldrende spansk lærere vi omgikk daglig den første perioden i Xela,

spansklæreren vår og hans kone i San Lucas Tolimán, postmannen, husutleieren med stor familie, ansatte på ambassaden i Guatemala City, valgobservatører fra rundt omkring i verden, en lokal sosialantropolog av mayaopprinnelse, folk som jobbet frivillig for kirka i byen og guatemalanske venner fra tidligere reising i landet - for å nevne noen. I løpet av perioden vår fikk vi med oss bryllup, "graduationparty", barsedåp, jubileum i forhold til at kirka fylte år, missekonkurranser, helgenen byen har fått sitt navn fra sin bursdag, vanlige bursdagsfeiringer, julefeiring, påskefeiring, de døde dag - altså generelt observasjoner av liv og leven på et bredt plan. Perioden i felt strakk seg fra august 2002 til slutten av april 2003, med et opphold i januar og februar. I påsken ble jeg og kjæresten min spurt om vi kunne tenke oss å være faddere for minstejenta i Maria sin familie. Familien består av foreldrene samt 12 barn. Erfaringen dette ga oss og relasjonen vi utviklet og vil fortsette å utvikle fremover med denne familien, ga verdifulle innblikk og sikrer at feltarbeidet i fremtiden vil forbli noe å aktivt forholde seg til.

Posisjonering

I ettertid har vi reflektert over hvordan vi ankom felten i San Lucas Tolimán sammen med SC-N i vårt første møte med ASED SA. Vi er klar over at dette kan ha vært uheldig i forhold til posisjonering. Ved flere tilfeller under oppholdet fikk vi indiseier på at ASED SA trodde vi kunne påvirke beslutningene til SC-N. Et godt eksempel på dette var de splittede reaksjonene vi ble møtt med da SC-N gjorde det klart at støtteperioden skulle avsluttes. Det er ikke til å komme bort i fra at dette kan ha vært en begrensende faktor i forhold til hvor mye informasjon vi ble gitt tilgang på. At vi ikke forutså dette på forhånd hadde å gjøre med at fokuset i felten forandret seg underveis. Før vi reiste så vi for oss at det vi i hovedsak ville studere var forholdet mellom ASED SA og lokalsamfunnet. Vi hadde i denne sammenheng, på forhånd snakket om at vi måtte være bevisste på å opptre slik at folk i lokalsamfunnet ikke

skulle sammenligne oss med ASEDSA. Vi takket i denne sammenheng nei til i den første tiden å bo i deres kontorlokaler. At ASEDSA ikke skulle oppleve oss som en tilhørende del av SC-N ble av mer sekundær betydning og vi gjorde ikke dette til gjenstand for refleksjon. Når imidlertid fokuset for feltarbeidet endret seg i retning av å være relasjonen mellom SC-N og ASEDSA, ser vi klart at det hadde vært en fordel om det ikke hadde vært slik at SC - N presenterte oss for ASEDSA første gangen.

Om å være to i felt

Det å være to i felt fungerte bra. Å kunne diskutere og sortere hva forskjellige ting egentlig dreide seg om etter dager spekket med inntrykk, var en enorm verdi. Ofte oppfattet vi ting forskjellig men følte at vi gjennom dialog sammen ble tryggere på hva det egentlig var vi hadde observert. Jeg tror denne pågående prosessen vil gi våre data en høyere reliabilitet enn hva som hadde vært tilfelle om vi hadde opplevd felten alene. At kjæresten min da, som også studerte sosialantropologi, hadde anledning til å besøke oss med jevne mellomrom ga oss også verdifulle innspill og mulighet til å diskutere med en tredje part.

I desember reiste vi hjem, bl.a. for å delta på obligatoriske skrivekurs og deretter returnere i mars. Dette så vi som svært nyttig i forhold til å få ordnet våre foreløpige perspektiver på empirien gjennom distanse fra felten, foruten samtale med veileder og medstudenter. Det at feltarbeidet på denne måten strakk seg over en lengre tidsperiode var også gunstig for bl.a. bedre å kunne oppfatte endring jf. Denzin (1989); datatriangulering med tid.

Da Berit i andre periode måtte reise hjem før tiden hadde vi ved å være to anledning til å fortsette feltarbeidet på tilfredstillende vis, gjennom hovedsakelig daglig kommunikasjon over Internett. Byens ekspansjon på dette området var enorm under vår feltperiode. Fra vi kom og

hele byen delte på en maskin - til fire internettkafeer da vi dro. På denne måten utarbeidet vi intervju spørsmålene sammen. I perioden hvor jeg var alene i felt foretok jeg flere dybdeintervjuer og hadde som fast prosedyre å etterpå sette meg direkte ved maskinen for å få ned informasjonen så detaljert som mulig til Berit. Samarbeidet fungerte summa summarum godt hele veien. I ettertid har vi valgt å skrive hver vår oppgave basert på forskjellige problemstillinger vi hver for oss har innsnevret oss til. Empiribasen vår er felles og det har vært svært nyttig å ha hverandre som samtalepartner og kritiker underveis i skriveprosessen. Jeg anser dette som en styrkende kvalitet ved min oppgave. Blant annet vil det kunne gjøre opp for begrensinger på datatilgang som skyldes individuelle forskjeller. Vi er forskjellige i forhold til hvordan vi skaper relasjoner. Dette gjelder også i forhold til våre interesser, for eksempel er Berit opptatt av håndarbeid og jeg av ernæring. Vi fikk således muligheten til å samle forskjellig typer data i forskjellig kontekster jf. Delaney (1988), om hvordan personlighet påvirker. Dette ga oss en mer variert gruppe informanter enn vi ville fått på egenhånd. Vi opplevde også tydelig at to personer hadde bedre forutsetninger til å teste og utvide fortolkninger av hendelser og handlinger, motivasjoner og stemninger.

Et samarbeid har altså gitt større bredde i empiri, som videre vil kunne belyse problemstillinger fra flere vinklinger. Denne empirien vil også kunne testes og understøttes gjennom flere og bredere metodiske perspektiver (se vedlegg 1. "Triangulering"). Gunstig var det også at vi vil fikk bedre tid og kapasitet til å utføre våre metodiske tilnærminger. Ikke minst fikk vi ved å være to i felt psykisk støtte som gjorde at vi bedre taklet problemer som ensomhet, mangel på tilbakemelding, motivasjon og evnen til å takle motgang.

Gangen videre i oppgaven

Under mitt feltarbeid opplevde jeg at en asymmetrisk struktur, ble virkeligheten av det som var ment å skulle fungere som et horisontalt samarbeid i et såkalt partnerskap mellom en Internasjonal NGO fra vest og en lokal NGO fra Guatemala. Til tross for at den internasjonale NGOen søkte å overføre egalitære prinsipper, endte de opp som en slags formynder grunnet sin overordnede maktposisjon. Strukturene samarbeidet utspiltes omkring vil jeg derfor hevde at ble vertikale.

Dette ledet videre til et stort og spennende felt som jeg vil søke å forstå og forklare i min hovedoppgave; hvordan struktur innad og imellom NGOer, tenderer å gjenspeile seg i dyptgående strukturer i Guatemala og vise versa. Disse strukturene kjennetegnes av sin asymmetriske karakter og jeg velger å omtale de som vertikale. Dette innebærer at når grupper på de ulike maktnivåene langs denne linja tar avgjørelser, skjer dette uten at det samhandles med gruppene nedover på linja. Beslutninger blir med andre ord tatt fullstendig over hodet på dem det hele angår. Det er mer enn tre hundre års klar politikk for å utelate de små borgerne fra politikken i Guatemala, mayaene og de uten midler har i generasjoner vært utelatt fra beslutningsprosesser (Ekern: 2001). Dette vil jeg utdype i sammenheng med en innføring i kontekst i kapittel 2.

Med linjer til kontekst og egne empiriske erfaringer, samt referanser til antropologiske perspektiver innen utviklingsteori, hovedsakelig i kapittel 3, ønsker jeg å vise hvordan jeg mener en asymmetri i maktstrukturen innad i partnerskapet blir sentral, og dermed kan sies å undergrave fremveksten av et fungerende demokrati. Da dette på sikt er bistandens viktigste mål, ender jeg opp med å hevde i kapittel 4 at bistanden til en viss grad blir tautologisk.

I denne sammenheng blir det her naturlig å rede ut om "Initiativet", et program SC-N har hatt på dagsorden i Guatemala siden år 2000, hvor et av de viktigste prinsippene bygger på tanken om endring fra vertikal til horisontal samhandling da med særskilt fokus på "lærer - elev" - relasjonen i skolene, men også i samhandling mer generelt. ASED SA var svært bevisste på prinsippene Initiativet bygget på i sitt samarbeid med SC-N og strebet tydelig for å infiltrere disse som gjeldende prinsipper og retningslinjer i sitt arbeid. I sitt arbeid med å fremme opplysning om barns rettigheter omkring i skolene fokuserte de på barns deltakelse som viktigste satsingsområde. En endring av barns rolle i samfunnet skulle føre til en strukturendring som ville skape grobunnen for fremveksten av demokrati nedenfra.

Som et ledd i demokratibyggningen har mange større bistandsorganisasjoner og blant dem Redd Barna, i de seinere årene gjennomgått et paradigmeskifte, fra fokus på fattighetsbekjempelse til rettighetsbasert bistand. I tråd med NGO - diskursen er dette et skritt fra veldedighetstankegang til fokus på implementering av universelle individuelle rettigheter. I dette gitte bistandsprosjektet ble menneskerettighetene benyttet som et verktøy, i prosessen som handlet om å bygge demokrati. Nå er det imidlertid slik at de universelle menneskerettighetene bygger på vestlig tankegods, og ikke uten videre nødvendigvis lar seg integrere i enhver kulturell kontekst. Innføringen av universelle menneskerettigheter, som er et globalt konsept som søkes innført i den lokale konteksten i Guatemala, vil jeg drøfte videre i kapittel 5 for å belyse, fra en annen vinkel, hvordan jeg mener vestens ekspansjon av egne ideer kan ende i overformynderi. Her vil debatten omkring universalisme/kulturrelativisme bli sentral.

KAPITTEL 2 – BAKGRUNN

Den omkringliggende regionen

Kontinentet Latin – Amerika omtales gjerne som kontrastenes kontinent, det mest urbaniserte i verden, preget av millionbyer der luksus er omgitt av fattigdom (Archetti & Stølen i Howell & Melhuus:1996:250). Undertrykkelse kontra revolusjonære bevegelser har ført til at kontinentet kontinuerlig har vært politisk ustabilt. Studentopprør, bondebevegelser og jordreformer, fagorganisering og kamp for økonomiske, sosiale og demokratiske rettigheter, etnisk mobilisering og krav om forbedringer i urbefolkningers kår er deler av den komplekse helheten.

Integreringen av Latin-Amerika i det europeiske og nordamerikanske markedet, har siden 1600-tallet medført betydelige endringer i sosial organisasjon og levesett for store deler av urbefolkningen. De ble gradvis integrert i hacienda- og gruveøkonomien gjennom nye eiendomsformer, konsesjoner på jord til spanske kolonister, kombinert med mer omfattende tributtsystem (ibid:255). Det ble utviklet utspekulerte metoder for å holde på arbeiderne, for eksempel kumulative gjeldssystemer som kunne gå i arv fra en generasjon til en annen. I Guatemala har det vært vanlig at indianerne i sesongen, forlater sine små jordflekker (minifundios) for å tilby sin arbeidskraft til kaffe-, bomulls- og sukkerhøsten i lavlandet.

Antropologisk forskning med marxistisk tilsnitt

Særlig den marxistinspirerte antropologien som har stått, og fortsatt står sterkt i Latin-Amerika har tatt sikte på å frambringe innsikt som kan bidra til å påvirke endringsprosesser i en bestemt retning (Archetti & Stølen i Howell & Melhuus:1996) Den latinamerikanske "avhengighetsskolen" har i flere tiår vært retningsgivende for den internasjonale debatten innen utviklingsforskning. Såkalt tradisjonell kultur har gjerne blitt oppfattet som et hinder for

utvikling, og da særlig innen den evolusjonistiske tankegangen. Dette er i tråd med hvordan ladinoer har tendert å se på mayaenes kultur som jeg vil utdype under avsnittet om etnisk fragmentering i Guatemala - ladino versus maya. Dikotomier som; tradisjonelle/rurale og moderne/urbane sektorer eller samfunn, har vært sentrale i latinamerikanske studier av småbrukersamfunn. Foster, Steward, Mintz og Wolf er sentrale navn innenfor dette temaet. Mintz & Wolf (1973) understreker nødvendigheten av et samspill mellom historie og antropologi for å oppnå en forståelse av kulturell variasjon. I følge deres syn blir en viktig oppgave for antropologen å knytte studier av lokalsamfunn til historiske endringsprosesser i Latin-Amerika, som flere steder i verden bør studier altså være sett i lys av kolonialismens historie og den kapitalistiske utviklingen. (Archetti & Stølen i Howell & Melhuus:1996).

Et sentralt utsnitt av Guatemalas Historie

I 1821 ble Guatemala selvstendiggjort fra spansk styre og i 1825 kom landets første grunnlov. Guatemala var nå i teorien et demokrati. I praksis ble imidlertid styreformen mer et oligarki bestående av ladinoer, der presidentene etter tur fungerte som diktatoriske ledere. Økonomien som ble bygd opp omkring kaffe og bananer bar preg av plantasjeøkonomi. Land eller jord har gjennom historien vært et viktig tema og konfliktområde fordi eierskap av jord er særdeles viktig. I tillegg til at dette representerer et økonomisk gode og for mange er viktig for subsistensnæring, er jorden symbolsk sett viktig for mayabefolkningen. Jordlappene deres (milpa⁶) er en viktig del av deres identitet. Plantasjeeierne, som kan sees som en del av oligarkiet i Guatemala, har med sine jordeiendommer solide maktposisjoner som de i historiens gang har utnyttet negativt ovenfor sine arbeidere. I 1944 gjennomgikk Guatemala en revolusjon som førte til en jordreform og en liberal grunnlov. Denne ble knust ved et

---

⁶ milpaen er et symbol på familiens rett til liv, den knytter folk til lokalsamfunnet, representerer fruktbarhet og har religiøs betydning (Wearne 1994:8)

amerikansk-støttet militærkupp i 1954, som opphevet grunnloven, stanset jordreformen og førte til flere massakre på indianere. Geriljabevegelser, som oppsto i kjølvannet av kontrarevolusjonen ble slått hardt ned av militærapparatet. Jeg vil utdype bakgrunnen for, og innholdet i denne konflikten, samt den følgende fredsavtalen videre i dette kapittelet.

Bakgrunnen for - og innholdet i konflikten

Den 20. oktober 1944, avsatte en gruppe yngre offiserer general Ubico under det som ofte blir kalt oktoberrevolusjonen, med støtte fra studenter, arbeidere og deler av det urbane borgerskapet (Ingjerd Haugen:1998). Maktovertakelsen kom som en reaksjon på den økonomiske stagnasjonen i kjølevannet av krakket i 1929. Krakket halverte kaffeprisen og reduserte statsinntektene. Arbeidsledigheten økte med dette, og flere småbønder så etter hvert ingen annen utvei enn å selge jorden sin. I lang tid før dette hadde den guatemalanske økonomien blitt bygd opp rundt den europeiske etterspørselen omkring jordbruksprodukter som kaffe, bananer og sukker. Gjennom en omfattende privatisering ble 70 % av den dyrkbare jorden samlet i hendene på bare 2 % av befolkningen. Disse fikk snart et politisk og økonomisk maktmonopol. Det store flertallet av befolkningen, og i hovedsak urbefolkningen, måtte livnære seg på små jordlapper. For å overleve var de avhengig av å jobbe permanent, eller i perioder, på plantaser. Store deler av infrastrukturen, som jernbanen, elektrisitetsverket og den viktigste havnen, var eid av utenlandske selskaper. Det amerikanske selskapet "United Fruit Company", hadde monopol på bananproduksjonen (ibid).

Revolusjonens støttespillere ønsket økt statlig styring av økonomien, innføring av en velferdstat og demokrati. Etter valget i 1945, innførte president Juan José Arévalo (1944-1950) allmenn stemmerett, etablerte et velferdsystem innen helse og utdanning og fremmet forslaget om å regulere innflytelsen til utenlandske foretak. Arévalos etterfølger, Jacobo

Arbenz, fortsatte mobiliseringen av de rurale massene. Tanken om et stabilt demokratisk styresett var knyttet til tanken om sosial utjevning. I tråd med dette foreslo han å konfiskere brakk jord og overføre den til jordløse bønder. Dette startet i 1953 og ca 100.000 bønder fikk jord og kreditter. Jordeierne fryktet imidlertid at jordreformen og velferdstilbudene ville øke kravene om en økonomisk fordeling og resultere i mindre tilgang på billig arbeidskraft. Dette var en betingelse for plantasjedriften og derfor også grunnlaget for landeierklassens ledende posisjon (Ingjerd Haugen:1998).

Militærkupp

USA følte seg også politisk og økonomisk truet, og reagerte mot det de oppfattet som uvilje hos Arbenz til å holde kommunistene og fagbevegelsen nede. I 1954 regisserte USA, i allianse med jordeierne pluss deler av militæret, et kupp mot det demokratiske regimet, som satte en stopper for de politiske og økonomiske reformene. Med militær bistand fra USA ble opposisjonen og krefter på venstresiden, systematisk undertrykt og utestengt fra den politiske arenaen. Den manglende muligheten til politisk deltakelse sammen med den vedvarende fattigdommen, gav opphav til geriljagrupper. Militærets svar på geriljaen var som sagt svært brutalt.

Det at to geriljahærer la kampen til mayadominerte områder førte til at krigen ble særlig hard for mange mayagrupper. Støttet av USA, delvis fra 1977 og mer åpenlyst fra 1982, under regimene til General Romeo Lucas García (1978-1982) og General Efraín Ríos Mont (1982-83), startet styresmaktene en svært synlig krig som målrettet gikk inn for å avfolke de rurale urbefolkningsområdene hvor geriljaen hadde fått fotfeste (Patrick Costell: 1997).

Sannhetskommisjonen har i ettertid estimert at 626 indianerlandsbyer i denne sammenhengen ble jevnet med jorden. Rundt 200 000 mennesker ble drept og ca 150 000 flyktet over grensen

til Mexico, mens rundt en million ble tvunget på flukt innenfor Guatemalas grenser. 1 av 4 innbyggere ble utsatt for direkte vold under denne krigen. Langt flere barn enn soldater ble drept (Volløyhaug & Hotvedt: 2006, Stølen: 2000).

Fredsavtalen

Møtene mellom Guatemalas regjering og URNG⁷, som skulle lede fram til fredsavtalen, gikk fram til 29.desember 1996, da sluttavtalen ble undertegnet i Guatemalas hovedstad. Det konkrete avtaleverket bestod av ti delavtaler som siktet mot omfattende reformer på flere felter i samfunnet. Disse gjaldt blant andre; situasjonen for menneskerettigheter i landet, opprettelsen av en sannhetskommisjon, urfolkenes identitet og rettigheter og sosiale og økonomiske forhold som jordspørsmålet. Den innebar også en granskning av statsmaktens og hærens rolle (Ekern & Bendiksby: 2001).

Fredsavtalen omfattet opprettelsen av en egen kommisjon som skulle granske de omfattende bruddene på menneskerettigheter som foregikk under krigen. FN organiserte dette arbeidet. Før sannhetskommisjonen ble nedsatt, var imidlertid den katolske kirken i Guatemala godt i gang med å lage sin egen rapport om krigen. I april 1998 ble lederen for arbeidet med denne rapporten, biskop Juan José Gerardi, drept. Til tross for at to presidenter i ettertid lovet full oppklaring og sterkt internasjonalt press, tok det tre år før saken kom opp for retten. Dette kan sies å være illustrerende for Guatemala, hvor statlige institusjoner og da særlig rettssystemet står svakt, og korrupsjon preger alle ledd i systemet fra politi og etterforskning, via domstolene til fengselsvesenet (ibid).

---

⁷ Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca

Under feltarbeidet fikk jeg innblikk i flere enkeltmenneskers skjebner som tydeliggjorde denne dystre delen av virkeligheten i Guatemala. Den 6. dagen på skolen, hvor jeg i en periode daglig tilbrakte 5 timer med Carmen i anledning å lære spansk, tok jeg meg selv i å undre over hennes stadige gjesp og mørke skygger under øynene. Hun var jevn gammel med meg selv og jeg stusset over mulige årsaker med utgangspunkt i min egen vante referanseramme. En uke seinere fikk jeg historien som vitnet om en ganske annerledes virkelighet.

Carmens historie

Den 25. desember 2003, i 18-tiden på ettermiddagen stormet tre menn huset til Carmens kusine og hennes familie. Alle menneskene som befant seg i huset, dvs; kusina på 21, hennes mann på 28 og hennes søster og bror på 23 og 26 ble skutt i hjertet og hodet. Foruten kusina Maria døde alle momentant. Maria var på dette tidspunktet gravid med tvillinger i 6 mnd og det så lenge ut som verken mor eller de ufødte barna ville overleve. Blodprosenten sank til et meget kritisk nivå og blodoverføring var ikke et alternativ for verken henne eller familien av religiøse årsaker. Ved et mirakel, som Carmen forklarer det, overlevde Maria og fødte tre mnd. senere to friske barn; Pablo og Elena.

I og med at drapet hadde symbolske trekk ved skudd i hjertet og hode, blitt det antatt at henrettelsene dreier seg om en hevneaksjon. Hva det i tilfelle skulle dreie seg om har ikke familien en fjerneste anelse om og dette beskriver Carmen som noe av det verste. Å ikke vite og derfor bli spinnende på masse teorier og grublerier. Dette fører også til at kusina og tvillingene må ha 24/7 politibeskyttelse. Etter ulykken har derfor to politimenn utstyrt med pumpehagler vært en merkbar familieførøkning. Disse lønnes av staten men kost og losji må familien sørge for på et i utgangspunktet svært utilstrekkelig budsjett.

Foruten å tjene penger til egne medisiner etter ulykken må Maria uten noe som helst støtteapparat, bortsett fra familien, forsørge tvillingene ene og alene. Daglig jobber hun doble skift og Carmens mangel på søvn har sin svært naturlige forklaring. Hver natt sover hun med en av tvillingene i sengen sin og tar seg av det dette innebærer for å avlaste kusinen. Etter ulykken har Maria måttet gå på store mengder antibiotika og kan derfor ikke amme barna sine. En flaske morsmelkerstatning som de drikker halvannen av hver daglig koster 65 NOK. En temmelig normal månedslønn for de i middelklassen som er så heldig å ha en såkalt ordnet jobb er omkring 1000 norske kroner. Sist uke da tvillingene fikk mageproblemer fordi Maria forsøkte å bytte til et billigere melkemerke måtte hun ut med 500 norske kroner i legeutgifter og da valgte hun i tillegg en mindre anerkjent og derfor "billig" lege. Neste uke skal tvillingene få sine første barnevaksinasjoner og disse vil komme på ca 1100 norske kroner.

Den økonomiske situasjonen er med andre ord håpløs ved siden av den ellers svært tragiske livssituasjonen. Allikevel - da jeg forsiktig ymter frem spørsmålet om Marias psykiske tilstand etter å ha fått familien bestialsk myrdet foran øynene, smiler Carmen og kan fortelle meg at Maria foruten litt tynnere nerver stort sett er veldig glad. Hennes fokus er rettet mot å ha fått både sitt eget og sine barns liv i gave.

Familiens hovedbekymring for tiden er rettsaken. For det er utrolig nok slik at gjerningsmennene er tatt for lengst men fortsatt er to av de på frifot og den tredje sitter i varetekt. Dette er i følge Carmen ikke spesielt uvanlig, bruken av korrumperte kanaler gjør at et oppgjør i form av en domsavgjørelse og ikke minst en oppklaring for familien kan la vente på seg - i verste fall i det uendelige. Dette peker hun på som et kjennertegn ved rettsstaten i dagens Guatemala.

Maria opplevde det 21. året i sitt liv å være vitne til en blodig utslettelse av sine nærmeste, selv bli forsøkt myrdet og deretter å bli aleneforsørger for tvillinger. I tillegg vil hun antakeligvis aldri komme unna frykten for at scenariet skal gjenta seg. Den vel begrunnede frykten for sine barns og eget liv vil trolig alltid være det mest betydningsfulle i livet hennes. Carmen har bestemt seg for å ikke sette barn til verden. Til det syntes hun fremtidsutsiktene i Guatemala er for dårlige. Til tross for dette er hun alt annet enn pessimist av natur. Smilet hun møter meg med hver morgen vitner om et pågangsmot som får det til å knyte seg i magen min, med tanke på hvilken motbydelig urettferdig verden av ufattelige kontraster vi lever sammen i.

Da rapporten fra den guatemalanske sannhetskommisjonen ble offentliggjort den 25. februar 1999, slo den fast at over 90 % av overgrepene under borgerkrigen ble begått av militæret og tilknyttede institusjoner. Statens øverste ledelse kjente til eller ga ordre om størsteparten av overgrepene, hæren utførte dem (Salvesen: 2001).

Norges engasjement i Guatemala

Fredsavtalen gir et politisk rammeverk for det utenlandske bistandsengasjementet i Guatemala, deriblant bistanden kanalisert fra Norge. I 1994 ble det opprettet en norsk ambassade i Guatemala City. Deretter kom "fredspakken" som ble finansiert over regionalbevilgningen for Mellom - Amerika og utgjorde en øremerking av bistandsmidler til Latin-Amerika til fordel for fredsprosessen i Guatemala. Med denne overtok utenriksdepartementet initiativet i det norske arbeidet, fra nå av la departementet premissene og satte målene. De frivillige organisasjonene ble invitert til å fylle pakken med innhold. De tilgjengelige midlene skulle bli forvaltet av Kirkens Nødhjelp, Norsk folkehjelp, Flyktningrådet og Redd Barna i årene 1994 – 1997. Retningslinjene for de frivillige

organisasjonenes tiltak dreide seg om støtte til demokrati og utvikling, samt støtte til spesielt utsatte grupper, herunder urbefolkningen, som satsningsområder. Politisk utvikling kjennetegnes her blant annet ved økende nasjonal integrering av befolkningen og økt oppslutning om de politiske institusjonene. Spesielt viktig ble dette da et kjennetegn ved Guatemala (jf. Ekern), som jeg har vært inne på, nettopp er etnisk fragmentering og mange ulike lokalsamfunn som har svak tilknytning til staten og landets øvrige institusjoner (Ekern, Thue og Moncada 1998).

Guatemalas offentlige struktur og styre i praksis

Guatemala er en republikk og styres av presidenten og hans nasjonalforsamling. Disse velges i direkte valg for 5 år av gangen ut i fra et flerpartisystem. Mayaer utgjør klart befolkningsflertallet i ca 150 av Guatemalas 330 kommuner (Ekern, Thue og Moncada: 1998). Fra Latin-Amerika hevet uavhengighet fra Spania har ladinoene hatt sitt eget system vedrørende levemåte og autoritære styresmakter som har eksistert parallelt med urbefolkningens system. Til tross for at disse i en viss grad ble sett på som annenrangs innbyggere var det gruppen av ladinoer som kom til å utgjøre den sterkeste gruppen maktpolitisk på nasjonalt nivå. Lokalt var det også ladinoene som dominerte i offisielle institusjoner (Bendiksby 2000:13). Guatemala beskrives gjerne som et etnisk todelt land der indianere og ladinoer utgjør omtrentlig hver sin halvdel av befolkningen (Schackt i Ekern 2001: 203). Bak denne inndelingen skjuler det seg egentlig et mer komplekst kulturelt og etnisk mangfold. Indianerne fordeler seg på hele 23 språkgrupper. Av disse regnes 21 å tilhøre den mayanske språkfamilien. Xinca og Garifuna er indianske språk som tilhører andre språkfamilier. Ladinoene har språket spansk til felles, men er i varierende grad av blandet opprinnelse.

Tradisjonene blant Mayaer er sterke og de anerkjenner sine egne politiske organer og sin egen religion på lik linje med den spansktalende republikkens institusjoner.

"Disse institusjonene er først og fremst eldsterådet og hierarkiet, som er en slags stige av offentlige embeter eller verv som skjøttes av utvalgte menn. Som det eneste politiske og religiøse organ i bygda er det eldsterådets oppgave å se til at verden går videre slik at fremtidens barn kan få leve godt som mayaer. Til å hjelpe seg med dette har man et sett normer for hva som er galt og riktig og om hvordan makten skal vises respekt, og altså en gruppe embetsmenn til å utføre fellesoppgaver. Det er eldsterådet som utpeker embetsmennene. Etter å ha avtjent rekken av stadige viktige verv på embetsstigen vil en ressurssterk mann til slutt kunne ta sete i eldsterådet. (Mange steder finnes det også en stige av religiøse verv. Denne er kjent som "la confradía" (helgenbrorskapet)" (Ekern, Thue og Monacada: 1998: 19).

Ethvert lokalsamfunn med mer enn 5000 mennesker og et urbanisert sentrum kan søke kommunestatus. Samtidig må administratorene av en kommune beherske spansk og kjenne republikkens lover. Dette har gitt lokale ladinoer monopol på kommuneadministrasjonen og likeså deltagelse i rikspolitikken. Ladinoene har imidlertid vært avhengig av å forhandle med lokale mayaledere for å få hjelp i lokalstyre, blant annet fordi ladinoer sjelden lærer seg noen mayaspråk. Dermed har mayakommunene blitt integrert i republikken under navnet "urbefolkningskommunen". Tilsvarende har den katolske kirke integrert mayaene gjennom helgebrorskaper som samtidig er embetsstiger for mayaprester. Eldsterådene og embetsstigene har i lange perioder også vært formelt integrert i det alminnelige styringsverket. Dessuten dømte eldsterådet i de aller fleste saker som angikk mayaer. Bare i tilfelle mord og uløselige eiendomskonflikter tydde mayaene til det alminnelige rettsvesenet.

Guatemala kan i følge Ekern sammenlignes med en samling frittstående mayatalende lokalsamfunn med en tynn, spansktalende glasur på toppen. Embetsstigene og helgenbrorskapene har vært møtepunktene mellom de to forskjellige politiske systemer. Historisk sett kan denne integrasjonen betraktes som negativ i det landet som helhet har forblitt politisk uutviklet (Ekern, Thue og Monacada: 1998). Jeg vil i kapittel 5 knytte dette argumentet til debatten og utfordringene omkring innføringen av universelle menneskerettigheter i landet.

Over og ved siden av de 150 små mayarepublikkene ligger en stat som må karakteriseres som sentralistisk og svak, mye takket være sin historie preget av autoritære presidenter og militært styre. Guatemalas nasjonalforsamlinger og rettsvesen har alltid spilt andrefiolin ved siden av den utøvende makt. Den utøvende makt har på sin side smeltet sammen med forsvarsmakten i størsteparten av dette århundre. Guatemala er i tillegg til dette blant de land i verden hvor skatter og avgifter er absolutt lavest. Hovedårsaken til dette er at det har vokst frem en ond sirkel som dreier seg om at folk betaler lav skatt, og ikke er villige til å endre på dette da de kontinuerlig møter korrupsjon og fraværende vilje til igangsettelsen av sosiale tiltak fra styresmaktenes side (Ibid). Med små midler og med en ikkefungerende utviklings- og omfordelingspolitikk har staten forblitt svak og samfunnet fattig og fragmentert (Ekern: 2001 & Hotvedt: 2004).

Ofte er det i politiske organer at beslutninger av stor betydning for urfolksgrupper tas, og muligheten til å inneha politiske verv er viktig for urfolksgrupper. Det er problematisk at det er svært få med urfolksbakgrunn som har høye verv i Guatemalas offentlige institusjoner, særlig tatt i betraktning at urfolkene utgjør mer enn 50 % av befolkningen. Mayaidentitet, som jeg vil utdype, knytter seg til kommunene eller bygda der folk bor, mayaene som "folk" eller

til de ulike språkgruppene, fremfor Guatemala som land (Bendiksby: 2001). På kommunenivå er situasjonen annerledes enn på nasjonalt nivå når de gjelder urfolks deltakelse. Der hvor flertallet av innbyggerne tilhører urfolkene er gjerne denne gruppen godt representert i kommunestyret. Mange mayaer i kommunestyret er valgt inn gjennom såkalte bygdelister (comités cívicos). Dette er valgallianser i en bestemt kommune som gjerne består av medlemmer fra de frivillige organisasjonene. Disse stiller til valg uavhengig av de politiske partiene. Komiteene gir mulighet for lokalsamfunn til å delta og få valgt inn representanter på kommunenivå uten å måtte gå om de store og ofte ladinodominerte partiene. Det velges også imidlertid svært mange mayaer lokalt på listene til de store partiene (Ekern & Bendiksby:2001).

Da vi først ankom Guatemala i sammenheng med vårt feltarbeid var president Alfonso Portillo, med sitt parti "Frente Republicano Guatemalteco"(FRG), i regjeringssposisjon. Disse hadde absolutt flertall i kongressen. Partiet ble stiftet av kuppgeneral Efraín Ríos Mont. Hotvedt (2004) skriver om at det er en liten sosial elite som styrer Guatemala. Bendiksby skriver i tråd med dette om hvordan de samme familiene gjennom århundrer har styrt Guatemala. Denne eliten har forsøkt å oppnå kontroll over de økonomiske ressursene så vel som de politiske institusjonene (Bendiksby: 2000:16). CIA regner at omtrent 75 % i Guatemala lever under fattigdomsgrensa (CIA). 2,5 % av befolkningen har kontroll over 65 % av den dyrkede marken i landet (Bendiksby & Ekern: 2000:5).

Demokratisk deltakelse

Det er ikke uproblematisk å avgi sin stemme ved valg i Guatemala. Etter mønster fra USA må man registrere seg på forhånd og skaffe seg et stemmekort for å få anledning til å avgi stemme på valgdagen. Man må oppgi stemme der hvor man er registrert, som ikke nødvendigvis er der

man bor. Antall stemmelokaler er få. De er derfor overfylte, med lange køer og ofte plassert langt fra der folk bor. Manglende offentlig transporttilbud på valgdagen gjør at man må gå flere kilometer for å avgi stemme. Guatemala utmerker seg blant landene i Mellom-Amerika med sin lave valgdeltakelse.

Valget i årsskifte 2003/2004 – omtalt som en viktig korsvei i landets historie

At det under feltarbeidsperioden var valg i Guatemala ble av stor betydning. Gjennom å kunne observere politiske paneldebatter og lese aviser under denne perioden fikk vi lettere tilgang på hva menneskene i dette landet var opptatt av, og ta del i fortvilelsen over hvor lite demokratisk ting fungerte i praksis. At det rådet en pessimisme for fremtiden, knyttet til at ingen alternativer ble sett på som bra alternativer, var det liten tvil om. Min spansklærer Carmen beskrev slik sitt bilde av situasjonen for meg tidlig i feltarbeidet;

Guatemala befinner seg i følge mange ved sin viktigste korsvei i historien, siden fredsavtalen ble undertegnet i 1996 etter 36 år med borgerkrig. 9. November er det presidentvalg og fremtidsutsiktene er heller dystre. To av kandidatene kommer fra landets rike elite bestående av 20 familier som utgjør ca 12 000 mennesker (av landets 12 millioner). Det fryktes at om en av disse skal sitte med styresmakten vil de kun representere denne rike eliten. Det tredje alternativet som for øvrig bruker dette argumentet aktivt i sin valgkamp, er den tidligere diktatoren Rios Mont som for 12 år siden entret presidentstolen ved et militærkupp. På en finurlig måte har mannen på over 80, fått presset gjennom en grunnlovsendring som gjør at han igjen kan stille til valg til tross for beretninger om tortur og folkemord på sin curriculum vitae. Med en slik fortid skulle en ikke ha særlige forutsetninger for å vinne velgernes gunst. Dessverre benyttes skitne nok knep til at et flertall for Frente Republicano Guatemalteco (FRG) med Rios Mont i spissen fryktes som en mulighet. Det at den nåværende presidenten

Alfonso Partillo tilhører samme parti gjør at manipulasjon av informasjonskanaler til partiets fordel kan og blir benyttet. På visse tv - kanaler sendes manipulerte live programmer fra "virkeligheten" med bilran og overfall samtidig som partiet pøser på med løfter om økt sikkerhetssatsning. Sammen med denne indirekte propagandaen som foregår på utallige plan er korrupsjon et mye brukt verktøy i konkurransen om velgere. En pengesum tilsvarende ca 50 norske kroner, eventuelt et nytt tak ble tilbydd fattige familier i San Lucas Tolimán, og dette var visstnok et utbredt fenomen på landsbygda hvor majoriteten er mayaindianere. Mange av disse er uten lese- og skriveferdigheter og har derfor ikke tilgang på varierte informasjonskanaler. Slik Carmen skisserer den politiske situasjonen i landet har befolkningen med andre ord valget mellom pest og kolera.

Vi fulgte lokalvalget i San Lucas Tolimán 9. November, som strakk seg til langt på natt, ved stemmelokalene i parken hvor stemningen var oppjaga og høytidelig. Store deler av dagen tilbrakte vi med Casper og Johanna fra Canada som var i Guatemala på oppdrag som internasjonale observatører - for å være sammen med partiet Alianza Nueva Nación (ANN) og ved det å gi dem beskyttelse. ANN var en utløper av geriljapartiet som ble splittet i dette partiet og URNG. Simon fortalte at torsdag hadde en bilparade fra FRG angrepet en bilparade fra ANN med stokker ved parken i San Lucas, 4 personer var blitt skadd deriblant en 3 år gammel gutt.

Det er lang tradisjon for menneskerettslige overgrep som en del av et korrupt styre i Guatemala. En økning av disse overgrepene har forekommet i perioder med politiske reformer og organisering blant folket. Politisk motiverte dødsfall og forsvinninger er et hyppigere fenomen i tider med valgkampanjer. Menneskerettighetsobservatører klassifiserer Guatemala

på topp av nasjoner i verden, med de alvorligste brudd på menneskerettigheter. Landet er kjent for å være det latinamerikanske landet hvor fenomenet "forsvinninger" oppstod (Barry: 1992).

Amnesty International titulerte sin rapport fra 1981 som følger; "Guatemala: A Government Program of Political Mudrer". Americas Watch ga sin rapport fra 1988-1990 tittelen; "Messengers of Death" I konklusjonen av sin rapport fra Serranorgjeringens første halvår het det i deres rapport "Getting Away with Murder";

"Getting away with murder is easy in Guatemala not only because of the lack of skills, equipment, and training on the part of forensic doctors and the archaic system of death investigation under which they work, but because the entire system is subverted by the involvement of government forces in the same crimes they are supposed to investigate" (Barry: 1992: 33).

På kontoret morgenen etter valgdagen ble vi fortalt at FRG, partiet til den tidligere diktatoren Rios Mont, dagen før hadde gitt et tilbud til byens befolkning som gikk ut på 50 kroner, eventuelt nytt tak i bytte mot deres stemme. Dette resulterte i at FRG fikk flertall. Jeg vil her ta med et utdrag av mine feltnotater fra valgdagen for å gi et levende innblikk i valgrunden;

Valgdagen 09. November 2003

Parken er full av mennesker i køer fra morgenen av, det er 16 bord å stemme ved og alle skal ha registrert seg og mottatt bordnummer på forhånd. Til sammen er det 14 ordfører kandidater.

På dette stadiet fikk vi inntrykk av at de mest aktuelle vinnerne vil være "El Tecomate" eller URNG. For 4 år siden hadde URNG et klart flertall da 15 av de 16 bordene hadde talt stemmene, men så gikk lyset og plutselig ved det 16. bordet hellet hele flertallet til PAN Det dreide seg visstnok åpenbart om svindel. I år går mange med lommelykt og man har et alternativt strømopplegg så dette ikke skal kunne skje igjen. Ved hvert av bordene sitter også en observatør fra hvert parti, altså 14 til sammen. Vi blir fortalt at det er overveldende stor valgdeltagelse i forhold til årene før.

Underveis i dagen hører Casper på radioen at 12 mennesker i hovedstaden er skutt og kommunestyresalen er brent til grunne i San Marcos (førstnevnte har vi ikke fått bekreftet eller lest noe mer om i ettertid). I San Lucas ser det rolig ut hele dagen. De som ikke har kommet seg inn i køen før 18:00 får ikke stemme. Manuel forteller oss at et stort problem i San Lucas Tolimán hadde vært at folk ikke var registrert. På dette tidspunktet sitter vi og snakker med han og ser nyheter med overslag over de foreløpige resultatene rundt i landet – GANA har fått flest, UNE nest flest og FRG på tredjeplass. Sebastian virker fornøyd, lokalt er alt fortsatt uvisst.

Først da vi kom på kontoret kl 9 dagen etter traff vi Sebastian som fortalte oss at FRG har fått flertall. Vi var usikre på hvordan vi overhode mulig sterkt nok kunne utrykke vår medfølelse med hensyn til det som hadde skjedd. I 4 år fremmover skulle nå borgermesteren være en representant fra partiet de så som et av de verste alternativene, og med aller største sannsynlighet ha stor innvirkning på innbyggerne i San Lucas Tolimán sitt liv. Sebastian fortalte at dette kom som en stor negativ overraskelse og at den nye borgemesteren er verre og enda mer korrupt en han forrige. Maria mente valgresultatet var en katastrofe og snakket videre om at folk ikke husker overgrepene og drapene utført av Rios Mont og hans folk. Videre snakket hun om at hun er redd for at FRG sin seier i San Lucas Tolimán vil bli et

vindu utad mot resten av Guatemala og også internasjonale organisasjoner, og at dette skal kunne føre til mindre økonomisk støtte.

På nasjonalplan var FRG, Gran Alianza Nacional (GANA) og Unidad Nacional de la Esperanza (UNE) de ledende partiene i perioden frem mot valget. I Guatemala er det slik at valget foregår over to valgrunder. I første runde går to partier videre, og den endelige seieren avgjøres i andre runde. Både GANA og UNE ble omtalt som partier for de rike. GANA vant den andre valgrunden, med presidentkandidaten Oscar Berger i spissen. Seieren sikret han seg ved å danne en sentrum-høyre koalisjon før valget, som resulterte i partiet GANA og bestod av fragmenter av UNE og Partido de Avanza National (PAN). Motivasjonen bak samarbeidet var ønsket om å sikre seg mot at FRG skulle få flertall. Dette partiet hadde vist seg korrupt og vært utsatt for massiv kritikk under sin regjeringsperiode 2000-2004, og i tillegg blitt ledet av den tidligere generalen, Ríos Mont, som hadde utført statskupp og blitt beskyldt for folkemord i perioden 1982-83. Hvorfor FRG vant stemmer i stor utstrekning blant befolkningen var vanskelig å forestille seg.

Marthe Hotvedt (2004) sier at en mulig årsaksforklaring kan være at det ikke finnes andre alternativ om en ønsker å unngå at den rike eliten skal sitte med styresmakten. FRG fremstår, sett i motsetning til oligarkiets kandidater, som et mer folkelig alternativ (ibid). GANA, en sentrum-høyre koalisjon med tre partier, fikk nå allikevel regjeringsmakten men manglet flertall i kongressen. Hotvedt (2004) viser i sin artikkel til flere positive tendenser med denne nye regjeringen. Fredsavtalen blir gitt mer viktighet, militæret får mindre bevilgninger enn tidligere, og det har fra myndighetenes side blitt vist større vilje til å forhandle med det sivile samfunnet (ibid). Til tross for dette er imidlertid makten til oligarkiet fortsatt fremtredende og

hun ser det som lite sannsynlig at denne regjeringen vil gjøre livet annerledes for majoriteten av befolkningen (ibid).

Ladino versus Maya

Da spanjolene kom til Guatemala, var det i begynnelsen få kvinner med fra Spania. Seksuell utnytting av mayakvinner var vanlig. Etter hvert kom det flere spanske kvinner, men likevel fortsatte de seksuelle forholdene mellom spanske menn og mayakvinner. Ekteskap mellom disse partene forekom imidlertid ikke, ettersom ekteskap med spanske menn var forbeholdt spanske kvinner. Barn av spanske menn og mayakvinner skulle komme til å utgjøre en egen gruppe (mestiser) som ble kalt "ladinoer". Denne gruppen ble verken sett på som å være spanjol eller mayaindianer, og fedrene hadde ingen forpliktelser overfor disse barna (Fried et al. 1983:16). Ladinoene fikk utover attenhundretallet mye makt og en dominerende posisjon i Guatemala. Dette skyldtes deres posisjon midt i mellom de to andre partene, og den størrelsen gruppen etter hvert fikk (Bendiksby og Ekern 2001:12).

I antropologien har det vært tradisjon for at hva som definerer en etnisk gruppe, sammenfaller med hva de som tilhører gruppen forstår seg selv som og blir oppfattet som. At gruppen eventuelt rommer et kulturelt eller "rasemessig" mangfold har derimot ikke nødvendigvis vært av avgjørende betydning (Barth: 1969). Kriteriet om selvtilskrevet folkegruppeidentitet syntes imidlertid å passe dårlig både for indianere og ladinoer, da det snarere har vært slik at begge grupper har forstått sin identitet som en negasjon av den andre gruppen. Å være ladino betyr således mer at man ikke er indianer enn at man tilhører et folkefellesskap i kraft av å være ladino (Adams: 1997 i ibid & Bendiksby: 2000).

I store deler Latin-Amerika har konflikten mellom mestiser⁸ og indianere vært betydningsfull, men ingen steder har den vært så akutt som i Guatemala. Mayamajoriteten er stor, samtidig som den indianske arven ikke har blitt inkorporert i den nasjonale mytologien. Dette står i kontrast til for eksempel Mexico, hvor "azteker" kan brukes på samme måte som "viking" om en dyktig idrettsmann (Hemer:1999:36). Skillet mellom ladino og indianer har i praksis ofte vært skillet mellom (lønnet) arbeider og livegen trell helt fram til 1945. Det er en allmenn oppfatning blant ladinoer at indianerne er en lavere rangert rase. I byggingen av nasjonen har man framhevet enkelte kulturelle trekk som oppleves som mayakultur. Dette har Martínez Peláez (i Hemer:1999) argumentert for at i realiteten banet veien for en "avindianisering" ved at man gav nasjonen og de en indiansk identitet, men fratok dem muligheten til å være med å forme den nasjonen de levde i. I kraft av Guatemalas ofte omtalte "paternalistiske" tradisjon blir indianske kulturuttrykk gjerne sett på som nasjonens "eiendom"(når det måtte passe), slik at mange (velmenende) ladinoer fortsatt har til vane å omtale landets urfolk som "våre indianere" (Schackt: 2001:156).

Urbefolknings engasjement

Urbefolkningen fikk en organiseringsoppblomstring tidlig på 1990-tallet. Indianske ledere ble drivkraften i etableringen av diverse organisasjoner med klart definerte mål og strategier. Styrkingen av den Indianske selvbevisstheten og aktivismen ble reflektert i viktigheten av organiseringen hos urbefolkningen, i revitaliseringen av mayanasjonalistiske trender og protestaksjoner med utspring i engasjement på lokalnivået (Barry: 1992). Den indianske aktivismen ledet sakte men sikkert til en ny realisering av viktigheten av å løse etniske spørsmål, i kampen for fred og rettferdighet i Guatemala. Nobelpristildelingen til

---

⁸ avkom med avstamning fra indianer og hvit

indianerkvinnen Rigoberta Menchú i 1992 rettet internasjonalt søkelys mot Guatemalas urbefolkning og var et viktig slag i deres kamp (ibid).

".. the revolutionary organizations have played a decisive role in helping the indian people to develop a systematic critique of their problems (by providing the people) with a new revolutionary perspective, explaining the class nature of state, the government, and the army, explaining the profound causes of the exploitation, oppression, and social discrimination and suggesting the need for unity between poor campesinos and workers, and between indians and ladinos" (Hernández i Barry: 1992:230).

I Guatemalas grunnlov finnes det ingen traktat som regulerer forholdet mellom landets myndigheter og urfolkene. Derimot finnes det nå to avtaler; urfolksavtalen og ILO-konvensjonen 169 av 1989. Urfolksavtalen sier at Xinkaene, garifunaene og mayaene er "folk" med rettigheter (Bendiksby: 2001). Urfolkene i Guatemala fikk til en viss grad mulighet til å påvirke innholdet i denne avtalen, gjennom at man opprettet en "Forsamling for sivilsamfunnet". Hensikten var et organ som kunne gi et bredere lag av befolkningen mulighet til å spille inn i fredsprosessen. En rekke mayaorganisasjoner deltok i forsamlingen.

Urfolksavtalen peker på en rekke politiske og kulturelle endringer, og målet er oppnåelsen av et rettferdig samfunn i Guatemala. Den definerer mayaene som etterkommere av et gammelt folk som snakker beslektede språk, og som deler en felles kultur, identitet og kosmologi (ibid).

Et hovedpunkt i avtalen omfatter kampen mot etnisk diskriminering og peker bl.a. på en rekke lovendringer og reformer i utdanningssystemet. Videre at rettsvernet bør styrkes ved bl.a. å

skaffe rettshjelp til de fattige. Den vanskelige situasjonen til urfolkskvinnene trekkes fram spesielt. Avtalen tar videre for seg anerkjennelsen av grunnleggende kulturelle rettigheter for urfolkene. Den understreker at alle språk fortjener lik respekt, og grunnloven bør anerkjenne urfolksspråk i skoler, helse – og sosialtjenester, offentlig informasjon og i rettssystemet. Tradisjonell mayareligion bør anerkjennes og beskyttes gjennom grunnloven. Den nevner en rekke tiltak som regjeringen binder seg til når det gjelder utdanning, språk, beskyttelse av religiøse områder, landrettigheter og annet. Avtalen peker også på nødvendighet av økt tilgang til massemedia, særlig radio, for programmer laget av urfolk og på urfolksspråk (Bendiksby: 2001).

SC-N finansierer i tråd med dette et radioprojekt hos flere av sine samarbeidspartnere i Guatemala, deriblant ASEDSA. Prosjektet går ut på at barn og ungdom skal ha sendetid på lokale radiostasjoner hvor de snakker om menneskerettigheter på mayaspråket som snakkes i den gitte lokalkonteksten. Dette er ment å skulle styrke mulighet for deltagelse i demokratiet og gjøre den oppvoksende generasjonen bedre rustet enn sine foreldre til å påvirke staten og sine egne levevilkår. I tillegg skal det minske sjansene for at de utnyttes av korporasjonene som driver fincaene.

De mest aktive i arbeidet med å iverksette Urfolksavtalen er de mange urbefolkningsorganisasjonene som ofte blir referert til som "mayabevegelsen" (Bendiksby i Ekern & Bendiksby: 2001:163). Som regel er de fleste medlemmene i organisasjonen også mayaindianere. Størrelsen på organisasjonen samt organisasjonsstruktur, ideologi og strategier varierer. Noen arbeider kun innen for et bestemt lokalsamfunn, andre søker å drive fram endringer på nasjonalt plan gjennom å utøve press på regjeringen (Bendiksby: 2001). Kravene de fremmer gjelder bedringer i de sosiale og økonomiske forholdene urbefolkningen

lever under, ved hjelp av penger fra myndighetene eller internasjonale givere som i mitt tilfelle SC-N.

Mayabevegelsen

Mayaindianerne utgjør ca 6 millioner mennesker i Guatemala. Disse snakker 20 forskjellige språk og bor i én av 4000 bygder i ca 170 av landets 331 kommuner (Ekern: 2001).

Disse separate lokalsamfunnene har mer eller mindre sammenfallende erfaringer og grunnverdier og heller lite kommunikasjon og samarbeid seg i mellom. Ekern peker derfor på at betegnelsen "mayabevegelsen" kan være misvisende og hevder at på moderne vis som et integrert og spesialisert fellesskap med en homogenisert kultur er "mayafolket" et politisk mål snarere enn en politisk realitet. Han skriver i sin artikkel "Mayabevegelsen i Guatemala: Panorama og institusjonelle utfordringer" om mayabevegelsens institusjonelle utvikling, definert som tilblivelsen og veksten av frivillige organisasjoner (NGOer) og andre moderne institusjoner som er grunnlagt og ledet av mayaer (ibid).

Denne såkalte "mayabevegelsen"⁹ består av ca 400 mayanske NGOer. ASEDSA er en av disse. Ekern har en beskrivelse i sin artikkel av en typisk NGO på lokalplan som langt på vei stemmer med en beskrivelse av ASEDSA;

"På lokalt nivå finner vi den lokale utviklingsrettede organisasjonen som ofte omtaler seg selv som en NGO og som pleier å kalle seg "komiteen for bedring av.." eller

---

⁹ Termen "maya" er innarbeidet som betegnelse på før-columbianske sivilisasjoner i denne delen av Mellom-Amerika, men det er en relativt ny tendens at nåtidige indianerfolk utvikler felles identitet på basis av denne arven (Schackt:2001).

"komiteen for bygging av.." dette eller hint. Den består gjerne av fra tre til tolv unge entusiaster som har tatt videregående skole.." (Ekern og Bendiksbj 2001:141).

De foretrukne arbeidsområdene pleier å være helse, utdanning, jordbruk, kultur o. l. og listen over de prioriterte satsningsområder reflekterer prioriteringene til de internasjonale bistandsorganisasjonene som pleier å finansiere aktivitetene. Dette er også et trekk som stemmer i mitt tilfelle i relasjonen SC-N - ASED SA. Juridisk kan lokale NGOer registrere seg som stiftelser eller foreninger, mens komiteene vanligvis fungerer som uformelle medlemmer i en klientrolle, til en NGOen som dermed blir en patron. Med det mener jeg en slags blanding av velgjører, arbeidsgiver og politisk leder. Videre kan den lokale gruppen søke tilknytning til organisasjoner på høyere organisatorisk nivå, regionalt eller nasjonalt (Ekern: 2001). Ekern peker på mangel på kompetente personer i forhold til administrative oppgaver og knapphet på økonomiske midler som det største problemet i slike NGOer. Mange av de hevder at de er oppmerksomme på faren for å bli avhengige av midler utenifra, samtidig lar de dette forbeholdet vike pga vanskeligheter med å skaffe interne midler. Ekerns beskrivelse av den lokale NGOen lister opp mange klare paralleller til ASED SA (ibid).

Hvem og hva er ASED SA?

Det finnes flere definisjoner på hva en NGO er og hva de utretter. Noen ser dem først og fremst som en type sosiale bevegelser (Alvarez, Dagnino & Escobar) som søker å utvide og definere det politiske felt. Andre legger mer vekt på deres rolle som bistands-kanalisatorer (Tvedt i Ekern 2002). ASED SA lar seg plassere innenfor begge disse definisjonene. Gjennom å foredle pengestøtten de mottok fra Redd Barna til utøvende opplysningsarbeid om barns rettigheter i skolene, kanaliserte de bistand fra Norge til San Lucas Tolimán. Parallelt med dette prosjektet arbeidet de med prosjekter innen agrikultur, helsesektor og

kjønnpromblematikk. Under et prosjekt ASUDSI¹⁰ hadde i området ble ASEDSA benyttet som mellomledd til utdeling av bønner og olivenolje, altså igjen som kanalisator av bistand.

Foruten engasjement i prosjekter som innebar direkte bistand var også valgkamp og ønske om flertall ved kommunevalget med sin bygdeliste (Comite Civico); "El Tecomate" noe som i stor grad opptok NGOen. ASEDSA har sitt utspring på lokalnivå og drives av entusiaster av mayaopprinnelse som søker å gjøre noe med den sosiale og politiske situasjonen de lever under. Altså vil ASEDSA også helt klart kunne falle inn under definisjonen; en sosial bevegelse.

ASEDSA - historie og oppbygning.

I vårt første møte med lederen i ASEDSA, Sebastian Sosa, 26. September 2003, forsøkte han å gi oss en innføring i ASEDSA sin historie og oppbygning. Sebastian er foruten leder og koordinator i organisasjonen, aktiv politiker med sete i kommunestyret som representant for bygdelisten; "El Tecomate" som ASEDSA mer eller mindre glir sammen med. Fra 1996 – 2000 hadde "El Tecomate" flertall i kommunestyret men nå var Sebastian tilbake som eneste representant. Sebastian er 36 år og kommer fra Patulul, i departementet Suchitepequez. Han bor med kone og tre barn like ved kontoret. Han snakker Spansk og Kachicel og har jobbet med CORDIC/ASEDSA fra organisasjonens opprinnelse. Fremstillingen er subsidiert med informasjon fra skriftlig kildemateriale i hovedsak forfattet av organisasjonen selv. Det dreier seg altså i stor grad om deres selvrepresentasjon og i den forstand ikke om objektive fakta. Nå er det imidlertid slik at ingen historie er objektiv historie.

Siden den revolusjonære perioden fra 1944- 1954 har det i San Lucas Tolimán eksistert forskjellige uttrykk for organisering i de rurale samfunnslagene. I 1960 – årene endret den

---

¹⁰"Asociacion de sololateses unidos para de Desarrollo integral"

katolske kirken seg mer i retning av reformbevegelsen; "La Acción Católica", som dreide seg om at kirken fokuserte mer på sektorer i lokalsamfunnet, og da spesielt forskjellige utviklingsprosjekter som gikk ut på bl.a. å skaffe jord og programmer for grunnutdanning. Kateketene fra flere områder samlet seg om en felles måte å arbeide på, og konstruerte med sitt nye program det som seinere skulle utgjøre en "*Movimiento Campesino*", en bondebevegelse (Tiriquis Ruiz et al.: 1999).

Under den korte styreperioden til general Kjell Langerud Garcia (1974-78) ble organiseringen av bønder et viktig klimaks i runden med sosioøkonomiske krav. Bevegelsene ble videre hemmet av terroren som plasserte det militære regimet til Romeo Lucas Garcia (1978-82) ved makten, og som skulle gå inn for å motarbeide organisering på kommunenivå. Med Ríos Montt sitt statskupp i 1982 styrket opprettelsen av lokal milits, Patrullas de Autodefensa Civil (PAC), kjent som sivilforsvarspatruljer, motarbeidelsen av annen lokal organisering (ibid).

Som i andre kommuner berørt av den militære konflikten, eksisterte det også i San Lucas Tolimán lokalt organiserte forsvarspatruljer. Dette medførte at mange offentlig ansatte gikk i ledetog med det militære, eller i hvert fall ikke hadde de samme muligheter til å drive prosessen med lokal organisering videre. Den militære tilstedeværelsen hadde som hovedformål å forhindre at geriljaen skulle kunne utvide sin innflytelse i "comunidades" (grendene) og med dette unngå at San Lucas Tolimán lot seg erobre av geriljaen. Dette viser et betydningsfullt punkt i konflikten fordi området var av spesiell betydning, kampen her avgjorde hvorvidt militæret fikk kontroll over en viktig region, "De Paso", som knytter sørkysten til høylandet i det vestlige Guatemala (Tiriquis Ruiz et al.: 1999). San Lucas Tolimán lyktes i større grad enn hva som var tilfellet i mange andre områder å bli anerkjent for sin uavhengige og nøytrale linje ovenfor både det militære og geriljaen. Med dette ble

viktig rom skapt og det ble starten på gjenoppblomstringen av organisasjoner på kommunalplan. Denne erobringen av det lokale sivilsamfunnet, som også etter hvert ble oppnådd i nabokommunen Santiago Atitlán, skapte bedre muligheter for framvekst og opprettholdelse av organisasjoner med potensialet for å få essensiell betydning for kommunen (ibid).

I 1986 opprettet styresmaktene en komité, som utpekte distinkte underkomiteer i nesten alle rurale kommuner. General Ríos Mont forordnet ganske enkelt at viseordførerembetene skulle være utviklingskomiteer (Ekern: 2001:141). Disse allierte seg ofte med NGOer fylt av ungdommer på jakt etter støtte på grunnplanet, og mulighetene som finnes ved en kommunal uttrykkskanal. I 1988 ble "komiteen for organisatorisk innsats" opprettet. Den dekket i stor grad påvirkning av sosial utvikling i San Lucas Tolimán. Slik vokste "Coordinadora Regional De Desarrollo Integral Comunitario" (CORDIC) fram. Organisasjonen representerte 14 "comunidades" fra kommunen. Fire representanter, både menn og kvinner fra hver "comunidad" satt i forsamlingen med retten til å tale og stemme i det som utgjorde Junta Directiva (generalforsamlingen) og arbeidskomiteene. CORDIC arbeidet med å formulere og stille sosiale krav og med politikk på et mer generelt plan. Fra dette øyeblikket var det satt i gang en arbeidsprosess med et særskilt fokus på lokalplan (Tiriquis Ruiz et al.: 1999).

Fra 1991-1995 gikk CORDIC inn i allianse med to politiske partier for å fremme et prosjekt for utvikling i kommunen. De to partiene aksepterte forslagene over to perioder men holdt ikke hva de lovet i forhold til gjennomføringen av planene. Dette førte til at CORDIC, som et uttrykk på vegne av den organiserte befolkningen, valgte å delta i valget i 1995 som en egen

Comite Civico, altså en bygdeliste ("El Tecomate")¹¹, og det med suksess. Stemmene talte nok til et flertall i kommunestyret, og dette resulterte i styrket fokus på utfordringene i forhold til utvikling i kommunen (Tiriquis Ruiz et al.: 1999).

Etter dette skrittet i historien kom CORDIC inn i en reorganiseringsprosess. Fra 1996 til mars året etter konstruerte de et nytt prosjekt og opprettet noe som skulle bli en; "Asociacion De Desarrollo", nærmere bestemt "Asociacion para La Economia y El Desarrollo Social Autostenible", forkortet ASEDSA. ASEDSA er et slags utøvende organ for CORDIC. Organisasjonen representerer tett opptil 8000 personer hovedsakelig fra de rurale områdene i San Lucas Toliman. Populasjonen er sammensatt av mayabefolkning fra språkgruppene Kaqchikel og Q'iche. Kvinner utgjør ca 40 % av organisasjonens representanter. Jevnlig møtes fire representanter fra hver "comunidad" og velger et "Junta Directiva" (generalforsamling) som det er nyvalg på annethvert år i desember (ibid).

ASEDSA ble etablert i april 1996, med 7 styremedlemmer som utgjør et bredt styre med representanter fra 14 "comunidades", i San Lucas Tolimán. Organisasjonens formål var å identifisere problemer og behov, formulere, arrangere, utøve og administrere prosjekter som er i tråd med CORDIC sine satsningsområder. På denne måten skulle det etableres metoder som gjorde det mulig å igangsette diverse prosjekter. ASEDSA er organisasjonens utøvende instans, de informerer og finansierer de ordinære møtene og forsamlingen i henhold til reglementet. I reglementet er de etablerte funksjonene ment å skulle kunne fungere som overførbare institusjonelle enheter, ikke utelukkende for å tjenestegjøre befolkningen i

---

¹¹ navnet "El Tecomate" stammer fra del av xylofon, som brukes i den tradisjonelle marimbamusikken. Denne delen sitter nede i kassen, og gir den dype vibrerende grunnlyden i musikken, noe som ble brukt metaforisk i sammenheng med at partiet stod for grunnverdier i samfunnet.

kommunen i San Lucas Tolimán. De søker altså å utarbeide et abstrakt metodeverktøy for arbeid av lignende karakter (Tiriquis Ruiz et al.: 1999).

"El Tecomate" " var altså en bygdeliste som opererte på kommunenivå og alle de ansatte var engasjert i dette partiet. Det var ikke noe krav om at man måtte være med i partiet eller støtte dette om man var med i ASED SA, men det var tydelig at grunnholdningene og medlemmene i disse to organisasjonsenhetene var overlappende i stor grad. "El Tecomate" jobbet for å utføre det de så som nødvendige sosiale forandringer i samfunnet. I sin valgbrosjyre fra 2003 henviser de til fredsavtalen. Deres prinsipper er å kjempe mot korrupsjon og alle former for diskriminering. De ønsker å få effektivitet i offentlig administrasjon, ha et åpent styre og fremme kvinners deltakelse. De jobber for uavhengighet i bykommunen, og de ønsker en demokratisk prosess for styret hvor hele samfunnet er representert.

CORDIC ble ikke anerkjent som en legitim organisasjon av regjeringen etter fredsavtalen. Argumentene var at den ikke fungerte fredsskapende og den ble forbundet med geriljaen. Dette var hovedårsaken til at organisasjonen etter fredsavtalen i 1996 transformerte til ASED SA. Fra 1995 fikk CORDIC støtte fra SC-N til prosjektet "Community training and regional integration". Det var ved hjelp av støtten fra SC-N at transformasjonen og etableringen av det som skulle bli ASED SA ble mulig. SC-N hadde altså en sentral rolle i etableringen av organisasjonen ASED SA. I 1997 fikk de kontor, og i 1999 et offentlig dokument på at de var legitimt anerkjent.

I 1999 startet de sitt samarbeid med SC-N. Dette samarbeidet skulle sørge for finansieringen av prosjektet som omhandlet opplysning av barns rettigheter i skolene, samt opplæring til de i

ASEDSA som skulle utføre dette i praksis, i interaktiv pedagogisk metode. I år 2000 lanserte de "Initiativet". Dette programmet vil jeg beskrive inngående i kapittel 4.

Først ble de bevilget støtte for en treårsperiode, deretter i 2002 en toårsperiode og under vårt feltopphold skulle det, i følge Sebastian, foregå en evaluering som skulle avgjøre hvorvidt de skulle få videre støtte. Det årlige beløpet var på ca 150 000. Det er samarbeidet med SC-N som utgjør fundamentet i ASEDSA sin barne- og utdanningssatsning. Initiativet som førte til samarbeidet fra 1999 kom fra SC-N.

Da vi ankom San Lucas Tolimán hadde organisasjonen 9 ansatte. Maria, Vera og Pedro jobbet med; "Equipo programa Educacion", programmet som omhandlet barn og menneskerettigheter. Disse jobbet primært med formidling og opplysningsarbeid i skolene. Det var derfor disse vi kom til å ha mest omgang med foruten Sebastian. Sebastian vektla i dialoger med oss at ASEDSA prøvde å overføre ideer om menneskerettigheter samt stimulere intellekt. De ønsket ikke å gi dette i gave men å sette i gang tankevirksomhet. Han forklarte at deres engasjement hovedsakelig bygde på at ASEDSA ser at samfunnet møter store utfordringer som resultat av blant annet økonomisk globalisering. De mener at en slik utvikling kan gjøre gruppers fundamentale rettigheter utsatte. Spesielt gjelder dette for barn og unge som er sårbare for eksklusjon på forskjellige sosiale nivåer. Dette ser de også i sammenheng med tradisjonelle modeller og strukturer i det guatemalanske samfunnet, som ekskluderer de svake gruppene deltagelse i utviklingen av landet. ASEDSA ser derfor for seg at de kommende utfordringene vil være betydelige både sosialt, politisk, økonomisk, kulturelt og utdanningsmessig. Utfordringene ser de for seg at best vil kunne møtes med en bevisst og engasjert befolkning. ASEDSA sine konkrete aktiviteter vil jeg gå nærmere inn på i kapittel 4 & 5.

Utdanning i Guatemala

Georges Midré har skrevet en artikkel basert på hvilken oppfattning eliten i landet har av fattigdomsproblemene (Midré i Ekern og Bendiksby: 2001). Hvorfor dette er interessant begrunnes med at en med dette kan få en forståelse av hvordan feltet er definert og for hvilke løsningsmodeller som blir foreslått og satt i verk. Et gjennomgående tema i materialet er at det er en sammenheng mellom landets utviklingsnivå og påvirkningen fra den indianske kultur og levemåte. Kulturelementene fra disse ble overalt definert som hinder for fremskritt og hinder for å komme ut av fattigdommen (Ibid:66). Mangel på utdanning er også en hyppig oppgitt grunn hos informantene.

"Det sies at Guatemala har gått inn i en demokratisk prosess, men i virkeligheten, fundamentalt sett, er det ikke slik, det er bare en fassade, i form. Hvorfor er det slik? Fordi vi mangler utdanning" (Mayainformant gjengitt av Marit Solstad i Ekern og Bendiksby 2001:85).

I følge en FN-rapport fra oktober 2000, kan 58 % av Guatemalas indianske befolkning ennå ikke lese. Flertallet av disse bor i rurale strøk, men også mange ladinoer bor på landsbygda, der 57 % samlet sett, er analfabeter. I byene er tallet for analfabetisme 15 %. Tallene indikerer at analfabetisme henger sammen med tilhørighet til etnisk gruppe og bosted (Ibid).

Artikkel 71 i den guatemalanske grunnloven slår fast at "it is the obligation of the state to provide and facilitate education to its inhabitants without any type of discrimination" På basis av denne artikkelen er det tydelig at staten i utgangspunktet har påtatt seg hovedansvaret for å tilby utdanning til sine innbyggere (Hilde Salvesen i Ekern og Bendiksby 2001:58).

Utdanningssystemet i Guatemala (**Marit Solstad: 2001**)

Guatemala har et skolesystem som formelt sett er ganske likt det norske:

- *Nivel peprimaria*: Førskole for seksåringer, gjort obligatorisk i Konstitusjonen av 1985.
- *Nivel Primaria*: 1-6 klasse tilsvarende vår barneskole (2.-7. klasse) Kan i likhet med i Norge være udelte, fædelt eller fulldelt. Obligatorisk.
- *Nivel Medio* består av to sykluser: *Ciclo Básico* tilsvarende ungdomsskolen i Norge. Består av tre år med allmennutdanning. Obligatorisk. *Ciclo Diversificado* tilsvarende vår videregående skole og gir allmenn- (*bachiller*) samt yrkesutdanninger, med ulike titler, over to til tre år. Lærer- og førskolelærerutdanning (*magisterio*) gis på dette nivået over tre år. Her kan elevene spesialisere seg i urban, rural eller eventuelt tospråklig interkulturell utdanning. Det finnes relativt få skoler som gir kvalifikasjoner for undervisning i rurale områder og kun en offentlig videregående skole som kvalifiserer for tospråklig interkulturell undervisning.

Av skolene på de to nederste nivåene er 97 % offentlige. På *nivel medio* er 86 % av skolene private. 83 % av de offentliges skolene ligger i rurale områder mens 67 % av de private skolene er i urbane områder. Skoletilbud utover barneskolen gis dessuten nesten utelukkende i urbane områder.

Et av hovedproblemene med utdanningen i Guatemala er lav deltagelse på alle nivåer.

Styresmaktene har gjennom avtalen vedrørende "Social and Economic Aspects and Agrarian Situation" gått med på å integrere "children of school age into the education system, ensuring that they complete the pre-primary levels and the first level of secondary school. In particular, the Government undertakes to provide access, for all those between ages 7 to 12, to at least three years of schooling" i løpet av år 2000 (Ekern og Bendiksbj 2000:56). En serie strategier

og programmer har følgelig blitt igangsatt i sammenheng med å skulle utvide tilgjengeligheten av utdanning.

Hvem finansierer utdanningen i Guatemala?

Hovedfinansieringen bygger på støtten som gis av utenlandske regjeringer og internasjonale organisasjoner (som for eksempel SC-N). Den totale summen som gis gjennom til sammen 13 prosjekter utgjør ca US \$ 160 000 000 som skal brukes over en syvårsperiode fra 1996 – 2002 (Ekern og Bendiksby 2000). Disse kanaliseres og impliseres gjennom "The Ministry of Education".

Til tross for at staten Guatemala ser seg ansvarlig for å tilby sine innbyggere et utdanningstilbud er midlene som er øremerket dette formålet i nasjonalbudsjettet langt fra tilstrekkelige. De forskjellige postene her søker å finansieres gjennom skattelegging og da Guatemala som sagt er et av landene med lavest skattenivå i hele Latin-Amerika får dette som konsekvens et utilstrekkelig budsjett (ibid.: 58).

Det er et utbredt initiativ på utdanningsfronten fra et høyt antall NGOer. Disse mottar pengestøtte fra internasjonal bistand, eller finansiell støtte fra ministeriet for utdanning, og driver prosjekter av utdanningsmessig art. Det er hovedsakelig da snakk om ikke-formell utdanning i de rurale områdene. Av de 232 NGOene som var registrert i 1995, opplyste 165 av organisasjonene at de hadde program for ikke-formell utdanning som en av sine spesifikke aktiviteter. Ofte er det snakk om en utdanning av mer politisk art som tar sikte på å opplyse om temaer som fred, konfliktløsning, menneskerettigheter etc. Kirken har også spilt en aktiv rolle i denne type alternative utdanninger.

ASEDSA faller innenfor denne kategorien med sitt arbeid for opplysning om barns rettigheter og demokrati i skolene. Deres opplegg er ment å skulle supplere den offentlige utdanningen og oppmuntre til barns deltagelse, samt fremme en bevisstgjøring av deres rettigheter og muligheter. De har også et mer langsiktig mål om å nå barn som faller utenfor skolesystemet.

KAPITTEL 3 - UTVIKLING & PRINSIPPET OM PARTNERSKAP

Stener Ekern (2002) skriver i sin artikkel fra Guatemala; "Utvikling, Eierskap og politikk" om hvordan lokale utviklingsprosjekter ser ut til å fungere best der det allerede er en lokal – politisk enhet som fungerer. Ekern demonstrerer med dette et annet poeng som også Cowen & Shenton (1996) understreker, nemlig det paradoksale i målsettinger om at utvikling skal foregå "nedenfra og opp" mens de overordnede målene defineres og prosessene styres av aktørene som befinner seg i en posisjon som allerede er "utviklet".

ASEDSA, finansiert av SC-N, jobbet med å opplyse barn og ungdom i skolene om sine rettigheter. Her snakker vi da om de internasjonale menneskerettigheter bygget på hovedsakelig vestlig tankegods. Å søke å innføre universelle rettigheter i et land må kunne sees som et ovenifra og ned – prosjekt og prinsippet om kulturrelativisme blir i denne sammenheng til en viss grad satt til siden. Dette er innenfor sosialantropologien ikke uproblematisk og et tema jeg vil drøfte videre i kapittel 4 & 5.

Fra 1980-tallet ble fokuset innen bistand flyttet fra utvikling til tilrettelegging. Utviklingen skulle ikke lengre styres, men virke som en katalysator på prosesser som hadde sitt opphav hos målgruppen. Kondisjonalitetstanken trådte også i kraft på denne tiden. Denne gikk ut på at det var giverlandenes plikt å legge press på staten dersom de ikke selv klarte å ordne opp i

problemene sine, og sørge for at utviklingsprosesser ble satt i gang. Giverstaten ble slik sett en formynder for mottakerstaten, og drev en "patologisering"¹² ved at de mente de visste bedre enn mottakerstaten om hva som var "sann" utvikling. Dilemmaet med patologisering ble i stor grad løst ved at man satt fokus på universelle verdier som menneskerettigheter, og ikke vår overlegne kunnskap, som grunn til reform. Videre ble mye av makten nå gitt til lokale NGOer (Nustad:2003). Det viste seg imidlertid at disse NGOene ofte fungerte som statssystemer i miniatyr, og at de derfor ofte kom til å reprodusere de samme makteffektene som staten hadde gjort (Ibid).

Andre har hevdet at NGO-virksomhet kan ha en anti - politisk effekt ved at de fyller et tomt "vakum" mellom stat og folk. Således kan dette bidra til at avstanden og asymmetrien mellom partene reproduseres. Dette og beslektede temaer har vært gjenstand for en pågående debatt innen bistand etter at veksten av NGOer så å si eksploderte på 1980-tallet. Hvilke roller NGOene spiller i ulike sammenhenger og hvilke muligheter og begrensninger som kan ligge her varierer selvfølgelig i de forskjellige tilfeller og kontekster.

ASEDSA er i opposisjon til staten ved at de er tydelig misfornøyde med hvordan den ikke imøtekommer innbyggernes behov. Stadig reiser de til hovedstaden og deltar i demonstrasjoner for å gi uttrykk for dette. Samtidig kunne man ha sagt at de utfyller en del av statens opprinnelige rolle ved å drive opplysning om barns rettigheter i skolen. Målet med

---

¹² Nustad (2003:22) beskriver "patologisering" som en prosess bestående av en implisitt sammenligning av vestlige samfunn og de underutviklede landene. Denne sammenligningen foregår ikke lenger direkte, ved å plassere de ulike samfunnene på en tidsskala, men indirekte, ved å holde dem opp mot det som gir seg ut for å være objektive mål som bl. a. respekten for menneskerettigheter (ibid.)

dette på sikt er at den kommende generasjonen, som bedre rustet ved å være bevisst sine rettigheter, skal kunne skape et fungerende demokrati og da implisitt i dette en styrket stat. At en engasjert befolkning går sammen, organiserer seg og stiller sosiale krav til styresmaktene, skaper større rom for deltakelse i sivilsamfunnet, og med dette et nivå for samfunnsutvikling og sosial realisering utenfor de etablerte strukturene definert av styresmakter og militæret. NGOer spiller klart en nøkkelrolle her. De er private organisasjoner, etablert i direkte sammenheng med en målsetning om å oppnå spesifikke sosiale eller økonomiske formål. I et samfunn hvor styresmaktenes sosiale initiativ har vært så begrenset som i Guatemala, fungerer lokale og internasjonale NGOer som en privat sponset infrastruktur (Barry: "Inside Guatemala":1992). Fraværet av offentlige institusjoner og de omfattende sosiale problemene landet står ovenfor, setter imidlertid NGOer i en potensiell fare for å okkupere en viktig plass i sivilsamfunnet gjennom sin rolle som agenter for økonomisk utvikling og demokratisering (ibid). Anna Carera, fra Guatemala og ansatt i SC-N uttrykte bekymring i forhold til deres prosjekter og vissheten om at disse muligens kunne forårsake en slik negativ effekt for samfunnet i Guatemala.

I følge Tom Barry kjennetegnes mesteparten av NGO - aktiviteten i Guatemala av sin "paternalistiske velstands natur", i kontrast til hva som kunne vært mer oppbyggende for samfunnsorganisering og folkelig utdanning. Neoliberale økonomiske strategier møtte det frie markedet sammen med det private initiativet og fikk en oppblomstring på slutten av 1980-tallet. Dette ga nytt rom for NGO - aktivitet. Forretningssektoren har imidlertid fått større rolle enn den sivile sektor, i forhold til å utforske NGOer sine muligheter i forhold til konstruktive satsningsområder (ibid). I sammenheng med returnering av flyktninger, helse, økonomiske subsidieringsstrategier og generell samfunnsutvikling hevder han at NGOer kunne bidratt til styrkingen av Guatemalas sivilsamfunn i større grad ved å tilby mer

innovative og levedyktige programmer. Det ville være hensiktsmessig å i større grad stase på prosjekter med et sterkere fokus på det siktemål å gjøre de selvopprettholdende. Det er imidlertid slik at til tross for at donorer går inn i prosjekter med dette som en viktig målsetning, finnes ingen garanti for at dette vil la seg realisere i praksis.

Prinsippet om partnerskap

SC-N i Guatemala var svært bevisste på å omtale de lokale NGOene de støttet som samarbeidspartnere. Prosjektet skulle ha sitt utspring i en ide fra NGOen som videre kunne søke om støtte fra SC-N til finansiering av prosjektet.

Donorers behandling av mottakere har lenge vært et omtalt tema og en gjennomgående kritisert relasjon (Crewe & Harrison 2003). Hovedtanken i kritikken har vært at de lokale organisasjonene ofte blir behandlet som passive mottakere ute av stand til å ta tak i sine egne vanskeligheter, og at de i tråd med dette blir imøtekommet som om de skulle befinne seg på et mindre utviklet stadium i tråd med en evolusjonistisk tankegang. Denne utilstrekkeligheten skal videre ha resultert i korrupsjon, mangel på demokrati og inkompetanse. Kate Manzo (1991) foreslår metaforen barn – voksen for å beskrive relasjonen. "Vokterskap" er et annet begrep brukt for å beskrive forholdet, hvorav mottakerne trenger å bli passet på og beskyttet fra sin egen dårskap. Patron/klient er også en benyttet dikotomi.

Fra denne sistnevnte kan det være det interessant å trekke linjer til tradisjonelle arbeidsformen på "fincaene" i Guatemala. Eierne som gjerne omtales som "patronen", står tydelig i et asymmetrisk maktforhold ovenfor sine arbeidere som i kan sies å ende opp som "klienter". Relasjonen bygger på en gjensidig avhengighet hvor maktstrukturen er vertikal. Hvordan et slikt gjennomgående trekk i samfunnet kan bli til en inkorporert struktur som også ender opp

med å prege andre relasjoner viser Bourdieu (1977) med sin teori om "habitus". Med denne teorien tar han for seg hvordan han mener inkorporerte strukturer kan bli kroppsliggjort.

"Habitus" er i tråd med dette, måten kroppen tilpasser seg samfunnet på. Inkorporerte strukturer av en slik art inneholder forhåndsdefinerte forventninger og forestillinger om innholdet i relasjonen, som kan være vanskelige å endre. Guatemalas historie og kontekst vil i dette perspektivet kunne ha høy forklaringsverdi med tanke på asymmetrien mellom donor og mottaker i tilfellet SC-N - ASED SA.

Til tross for at ideen om partnerskap impliserer en horisontal relasjon er det allikevel altså slik at en giver og en mottaker kan identifiseres og dette dermed leder til asymmetri. Maktaspektet dette innebærer er det viktig å være oppmerksom på. Nustad problematiserer bistand i forhold til Marcel Mauss (1995) sine teorier om gaver, som han mener alltid vil bestå av ytelser og gjenytelser. Dette setter søkelyset på hvilke maktforhold som utspiller seg, i mitt tilfelle, mellom SC-N og ASED SA og også ASED SA og aktørene de jobber mot i lokalsamfunnet. Dette maktperspektivet berører som nevnt tidligere også Cowen og Shenton. De argumenterer for at utvikling innebærer en ide om forandring som forutsetter at en elite, de som allerede anser seg selv som utviklede, styrer prosessen på vegne av dem som er utviklingsintervensjonens målgruppe. Dermed undergraver de effektivt alle drømmer om en folkelig utvikling (Nustad: 2003). I forholdet mellom de som mottar bistand og de som gir, vil det være en rekke aspekter av hvordan maktperspektiver påvirker relasjonen.

NGOer som kanalisatorer av bistand mellom stater

Betegnelsen "Non Governmental Organization" dekker alt fra store organisasjoner som Amnesty International til små lokale organisasjoner. Internasjonale NGOer er ofte mer reindyrka og de lokale mer demokratisk mobiliserende, politikkdrivende i tillegg til å utøve

faktiske tjenester. ASEDSA er et klart eksempel på dette. Ved siden av å drive opplysningsarbeid om Barns rettigheter i skolene, arbeidet de med prosjekter innen agrikultur, helsesektor og kjønnproblematikk. Foruten engasjement i prosjekter som innebar direkte bistand, var også valgkamp og ønske om flertall ved kommunevalget med bygdelisten de var tett knyttet til, noe som i stor grad opptok NGOen.

NGOer drives kommersielt, av veldedighet eller på frivillig basis. Tilgang på økonomiske midler får de ved arbeid, ved å motta penger fra eksterne donorer, sponsorer, eventuelt statlige fond, eller de drives med frivillig, ulønna arbeidskraft. Innad i de forskjellige landene er historien om hvordan forholdet mellom stat og sivilsamfunnsorganisasjoner har fungert, vært svært forskjellig (Crewe & Harrison 2003). Når det snakkes om partnerskap innen bistand blir dette noe generaliserende, da nyansene ikke kommer frem vedrørende organisasjoners forskjellige historie og kontekst. Ideen om partnerskap refererer til en rekke aktiviteter fra å gi pengestøtte, teknisk assistanse og utstyr, kunnskapsoverføring begge veier og felles styring av felles prosjekter (ibid).

Fowler peker på en ubalanse i forholdet mellom en NGO fra sør og en NGO fra nord som i mange tilfeller vil være gjennomgående; kunnskapen om partnerorganisasjonen vil som regel være tyngre hos en NGO fra nord enn vise versa (Crewe & Harrison 2003).

"how much do the grass-roots contacts of the southern NGOs weigh against the technologies and information that a northern NGO can offer? The only way that these and other questions can be answered in order to make up the balance and provide a sense of equality in relationship, is when the "product" of the joint efforts is mutually agreed" (Fowler 1992:20 i ibid: 70).

Bedre kommunikasjon mellom partene kan være et middel for å motvirke en vertikal relasjon men det endrer allikevel ikke faktoren at det foreligger en strukturell skjevhet mellom donor og mottaker. Et tydelig aspekt ved dette blir tydelig når donoren setter en stopper for økonomisk støtte. Denne avgjørelsen vil være utenfor mottakerens kontroll. I mitt tilfelle ble enden på økonomisk støtte fra SC-N til ASEDSA som jeg har vært inne på, et komplekst forhold som jeg behandler grundig i kapittel 4. Mange vil argumentere for at det er nettopp fordi det er snakk om en midlertidig relasjon at det kan rettferdiggjøres å inngå et partnerskap. Uansett er det mange aspekter i kjølevannet av utfasingen av prosjekter som kan bli problematiske.

NGOer sin utviklingslogikk samsvarer ofte i stor grad med den vestlige bistandsorganisasjonen, de blir ansvarlig ovenfor denne i større grad enn folkene de jobber med. Ideologien om fremdrift og "empowerment"¹³ er ofte gjennomgående sterk samtidig som de vestlige bistandsorganisasjonene definerer mål og retningslinjer. Til tross for at jeg hos ASEDSA bestemt mener jeg så et ekte engasjement, bygget på flere ideer og kampsaker med opphav hos organisasjonen selv, må jeg samtidig medgi at utformingen av mål og handlingsplaner uten tvil var sterkt preget av SC-N sine satsingsområder. Et av SC-N sine bidrag til ASEDSA var skolering i pedagogikk av en ansatt i NGOen; Oscar Perez fra Guatemala, som jevnlig besøkte ASEDSA i San Lucas Tolimán. Han underviste her de av de ansatte som drev med opplysning i skolene om pedagogisk metode i tråd med SC-N sine prinsipper. Denne kunnskapsoverføringen så jeg som en svært verdifull del av bistanden. Det er allikevel ikke uproblematisk at slik tydelig påvirkning finner sted, og jeg vil understreke betydningen av å stille kritiske spørsmål omkring dette temaet i samtlige donor-mottakerrelasjoner.

---

¹³ Med dette menes det å gi folk makt over sitt eget liv og situasjon.

Escobar (1991) peker i tråd med dette på at til tross for om det skulle være slik at man fokuserer på verdien av lokal kunnskap og ønsker å gi lokalsamfunnet kontroll over prosjektet, er det fortsatt donorens oppfattelse om hva som er "et godt prosjekt" som avgjør om et prosjekt får støtte eller ikke.

"The fact that it is the donor who determines what is to be "valorisezed" and how is problematic. Communities, on the other hand, have to adopt organizational forms and project designs that the donor can recognize if they are to have access to projectfunds, even if those forms may not reflect communities traditions. Since often the donor still functions within the project view of development, commitment to local culture and autonomy is replaced by commitment to a project. Cultural self-definitions thus frequently remain invisible and, in some cases, are unwittingly suppressed" (Escobar: 1991:674).

I tråd med at lokal kunnskap skal vektlegges og lokale krefter skal være drivkraften i utviklingsprosjekter, er det viktig å ta stilling til spørsmålet om hvem de lokale er.

Innbyggerne i et lokalsamfunn består ikke av en homogen gruppe men derimot av en mengde individer med forskjellig bakgrunn og interesser, og ikke minst ulik tilgang på ressurser.

De fattiges mål og den mer bemedlede elitens mål trenger ikke være identiske, de fattige etterstreber kanskje nytt tak fremfor stemmerett. Et tydelig eksempel på dette fikk jeg, som nevnt tidligere, se da flere fra den fattigste delen av befolkningen i San Lucas Tolimán i de siste dagene før kommunevalget solgte sin stemme for 50 quetzales (= ca 50 norske kroner) til det mest høyreekstremistiske partiet FRG. Fortvilelsen hos de ansatte i ASED SA var stor over dette.

Det er nok også ofte tilfellet at mulighet for tilgang på midler blir en sterk drivkraft ved dannelsen av en NGO. Prosjektet blir en kilde til ressurser som kan imøtekomme prekære behov og tilpasses til å samsvare med donorens utviklingsmål i et område. En må også ta i betraktning at sivilsamfunnsorganisasjoner utgjør en viktig sysselsettingskanal. Således kan det være at behovet for penger står sterkere enn idealisme som drivkraft. En av våre nærmeste informanter var eldst i en søskenflokk på tolv og hovedforsørger for familien på 14 med sin lønn fra ASEDSA, basert på midler fra SC-N. Enden på "partnerskapet" fikk naturlig nok temmelig fatale konsekvenser for disse.

Kommunikasjon partene i mellom, og god gjensidig kunnskap om hovedretningslinjene, er viktige satsningsområder for å hindre at ideen om samarbeid og partnerskap bare blir en illusjon. Ideen om deltagelse har ment å skulle være et stekt virkemiddel i denne problematikken. Det er imidlertid slik at ber man noen definere sine behov, vil responsen ofte være preget av tanken om hva som er aksepterte behov i en slik sammenheng, altså verdiladet. Som i alle hierarkiske systemer, er forskjellige aktørers motivasjoner og prioriteringer påvirket av deres relative posisjon i det gitte hierarki på ethvert tidspunkt (Crewe & Harrison 2003). Alle som deltar i utviklingsprosjekter er utsatt for et press om å kommunisere i tråd med å utfylle sine roller. Dette er i tråd med Bourdieu (1991) sine tanker om samvirket mellom symbol-, kapital og politisk makt. Om marginaliserte grupper som kvinner og landløse er fysisk til stede i en diskusjon er det heller ikke nødvendigvis slik at de har mulighet til å uttrykke sine synspunkter på lik linje med andre. Det tilsynelatende konsensus kan derfor snarere gjenspeile de dominerende krefters standpunkt. Å finne en felles konsensus i en lokal kontekst lar seg til en viss grad ofte gjøre, men det viktige blir derest å identifisere hvordan denne konsensusen skapes og opprettholdes av ytre omstendigheter.

I mange tilfeller blir lokale NGOer sett på som utilstrekkelige av internasjonale "partnere", i retning av at de anses å mangle nødvendige evner og kunnskaper til å utføre det felles partnerprosjektet. Dette henger ofte sammen med en vidt forskjellig form for virkelighetshåndtering partene i mellom. Appadurai (1995) påpeker følgende; "space and time are themselves socialized and localized through complex and deliberate practices of performance, representation and action" (ibid).

At jeg og Berit hadde en annen oppfattelse av tid og avtaler enn de vi samhandlet med i ASEDSA, ble etter hvert svært tydelig under vårt feltarbeid, som jeg var inne på i kapittel 1. I sammenheng med at annenhver avtale ble endret eller utsatt, erfarte jeg selv i oppgittetheten å stadig måtte minne meg på prinsippet om kulturrelativisme, og i tråd med dette at det i enhver kontekst orienteres etter ulike prinsipper og rammebetingelse. Dette var nødvendig for ikke å til tider rangere informantene mine som temmelig udugelige.

Intensjonell utvikling er og blir problematisk

Å jobbe for at stater skal fullføre gitte løfter, sette saker på dagsordenen og rett og slett å fullende sitt ansvar ovenfor nasjonen, ofte vedrørende oppfølging av menneskerettigheter, er saker som går igjen på NGOer sin agenda. Når internasjonale donorer går inn og støtter organisasjoner i denne sammenhengen finnes ingen garanti for at dette vil styrke nasjonalstaten i den gitte kontekst. I sin artikkelserie i Klassekampen (23.11.04) "Folkemakt i Imperiets Tidsalder" skriver den indiske forfatteren og aktivisten Arundhati Roy om hvordan hun mener NGOene bidrar til en utvikling, som undergraver utviklingen de selv ønsker å fremme;

"NGO-ene gir inntrykk av å fylle vakumet som oppstår når staten trekker seg tilbake.

Og det gjør de da også, men på en grunnleggende likegyldig måte. Den virkelige

rollen den fyller er at de leder unna politisk sinne, og deler ut hjelp som almisser det folk skulle ha som en rett. De endrer folkesjela. De gjør folk til hjelpetrengende ofre, og sløver den politiske motstanden"

Hennes kritikk går videre ut på at NGOene har blitt buffere mellom det hun kaller "imperiet" og dens undersåtter, at de har inntatt rollen som meglerne, fortolkerne og tilretteleggerne. Organisasjonene må til syvende og sist stå til ansvar ovenfor de som finansierer dem fremfor folket de arbeider blant (ibid). Slik kan de også bli et hinder for idealet om at folket forent i staten skal dele rettigheter og plikter, i og med at de overtar oppgaver som egentlig er statens. Med dette frigjøres staten for ansvar og får muligens i mindre grad tilbakemeldinger om sin utilstrekkelighet, fordi NGOene gir folket det de ellers ville måtte ha krevd av staten. På denne måten kan utviklingshjelp som politisk strategi ha anti-politiske effekter. Dette hevder også Andrew Barry (2001) som i sin bok; "Political Machines" skriver om nettopp slike effekter av politisk intervensjon.

At gapet mellom retorikk og virkelighet ofte er stort, er også en faktor. De som fatter byråkratiske beslutninger vedrørende bistandsprosjekter, er ofte fysisk separert fra den gjeldende konteksten, være seg om de har erfaring fra felt eller ikke. En annen ting å ta i betraktning er at internasjonale utviklingsorganisasjoner som SC-N er under et press om å presentere enkle beskjeder og resultater. Være seg i søknader om midler eller når de beskriver sine prosjekter til potensielle partnere, må deres erfaringer simplifiseres for kommunikasjonsformålet.

James Ferguson (1990) hevder i sin bok, "The anti - politics machine", med utgangspunkt i et utviklingsprosjekt i Lesotho, Sør-Afrika, at utviklingsprosjekter har en tendens til å bringe

med seg uintenderte effekter som avpolitisering av fattigdom og en spredning av byråkratiske strukturer. Grunnen til dette, sier han videre, er at feltet de planlegger utvikling i forhold til bygger på forenklinger og abstraksjoner og hevder at det gjennom hele den tredje verden finnes det lignende eller identiske utviklingsinstitusjoner (Ferguson: 1994: 8). "The homogenizing result of such representations can be almost comical- many reports on Lesotho looks as though they would work nearly as well with the word "Nepal" systematically substituted with "Lesotho" (Ferguson 1994:70).

Forenklinger og standardiserte metoder er nødvendige verktøy i utførelsen av prosjekter. Nærmest alle prosjekter gjennomgår visse felles faser; planlegging, implementering og evaluering. Trening, seminarer og workshops har ofte mer eller mindre standardinnhold som diskusjon i plenum, arbeid i små grupper og individuelle presentasjoner (Crewe & Harrison 2003). I sammenheng med et helgeseminar vedrørende et radioprojekt som SC-N holdt for de lokale samarbeidspartnerne sine i hovedstaden, observerte jeg at "ritualene" gjentok seg i tråd med dette. Hvordan folk fra SC-N la opp opplegget i sine arbeidsgrupper her reflekterte hvordan ASEDSA jobbet med barna omkring i skolene. Dette var tydeligvis også gjeldene i stor grad for de andre NGOene.

Rapporter har ofte de samme punktene de skal gjennomgå. Systematiseringen som ASEDSA mottok støtte for å utrede da vi forlot felten, dreide seg hovedsakelig omkring utarbeidede standardiserte punkter for evaluering. Utviklingen blir slik nærmest ritualisert (Crewe & Harrison: 2003). Utviklingsideologier reproduseres og kommuniseres gjennom de forskjellige stadiene i prosjekter. Til sist i evalueringsdelen, vil donoren enten bestemme seg for å fortsette med den økonomiske støtten eller skifte fokus mot andre prosjekter. Gjennom

evalueringen blir med dette den ideologiske forankringen bekreftet og ideen som legitimerer donoren som tilrettelegger konsolidert (ibid).

Det er viktig å erkjenne at utvikling igangsatt utenifra er problematisk. Dette betyr imidlertid ikke at hele bistandsprosjektet bør gis opp. Green (1986) hevder at det er verdt å ofre strikt forskningsnøytralitet om dette muliggjør en "bedring" for verdens fattige majoritet. Debatten om kulturrelativisme versus universalisme vil jeg gå videre inn på i kapittel 5. Før dette, i kapittel 4, skal jeg imidlertid søke å gjøre en analyse av bistandsprosjektet som var mitt fokus under feltarbeidet, med bl. a. teoriene jeg har presentert i dette kapittelet tatt i betraktning.

KAPITTEL 4 - SC-N - ASED SA & BISTANDENS FUNKSJONER OG KONSEKVENSER

Latin - Amerika har en lang tradisjon med klientillistisk styre som kjennetegnes av sin vertikale art (Mydske i Ekern & Bendiksby: 2001). Mydske definerer klientillistisk styre som følger;

"Klientellisme kan karakteriseres som en styreform basert på ulikhet hvor noen borgere fremtrer som "patroner" og andre som dissers klienter. Patronen opptrer som klientens velgjører og beskytter. Dermed havner klienten i et avhengighets- eller gjeldsforhold til patronen. Klientens gjeld til patronen betales tilbake med tjenester, som for eksempel arbeid, varer eller politisk lojalitet for eksempel i form av stemmer ved valg. Patronen er dermed også avhengig av klienten, og ønsker å opprettholde relasjonen. Klientene har lite kontakt med hverandre. Med hensyn til makt står alle klienter svakere hver for seg i sine relasjoner til patronen enn det patronen gjør til sine klienter. Klientellisme (eller paternalisme) er en vertikal relasjon" (Mydske i Ekern & Bendiksby: 2001:183).

Mydske sin skissering av klientellisme er, som jeg har vist, langt på vei beskrivende for hvordan styresettet har fungert i Guatemala, og dette mønstret som SC-N omtaler som en "patriarkalsk kultur" er sentralt for hva organisasjonen på sikt ønsker å være med å endre. Staten må som sagt karakteriseres som sentralistisk og svak i Guatemala, med en historie preget av autoritære presidenter og militært styre. Som en følge av den langvarige væpnede konflikten, har urbefolkningen i Guatemala blitt holdt på kanten av samfunnet gjennom en ekskludering fra de politiske, økonomiske og utdanningsmessige felt. SC-N peker på at den "patriarkalske kulturen" også reflekteres i det tradisjonelle utdanningssystemet og sammen gjør disse faktorene at barn og ungdom sees på som objekter fremfor deltakende sosiale subjekter med rettigheter i utvikling og vekst.

I dagens Guatemala, hvor man forsøker å bygge et fungerende demokrati på en skjør fredsavtale, er utvikling av lokaldemokrati et svært aktuelt og omtalt tema. Utviklingen mot demokrati i Guatemala kan i følge Mydske, sammen med demokratiseringsprosesser i andre deler av Latin - Amerika og Øst - Europa, sees som en del av en verdensomspennende demokratiseringsprosess (Mydske i Ekern & Bendiksby: 2001:175). Sivilsamfunnet, det vil si; de ikke-statlige og ikke-økonomiske deler av samfunnet (Cohen & Arato 1993:10), har tilsynelatende spilt en sentral rolle i demokratiseringsbølgen (ibid).

Mye av norsk bistand til Guatemala bygger på forutsetningen om at de sivile samfunn så og si automatisk bidrar til å utvikle demokrati (Mydske i Ekern & Bendiksby: 2001:199). Hvorvidt det faktisk er sånn vil jeg drøfte i kapittel 5. Norges Utenriksdepartement sitt demokratistøttenotat fra 1992 beskriver demokrati som et politisk system eller styreform. Demokrati som politisk styreform betyr folkestyre. Definisjonens to deler - "folk" og "styre" tolkes ulikt, og har gjennom tidene dannet grunnlag for strid og ulike fortolkninger, men visse

trekk er som sagt elementære. Staten i Guatemala har ikke for vane å spille på lag med nasjonalforsamlinger og rettsvesen, men derimot med forsvarsmakten ved blant annet å innføre politisk immunitet vedrørende deres krigsforbrytelser. "Folket" i Guatemala er fragmentert og makten ujevnt fordelt over disse fragmentene av befolkningen.

Stemmekanalene som når ut til folket har tradisjon for å infiltreres av korrupsjon. De gjensidige påvirkningskanalene mellom styresmakter og folket er dermed ikke fungerende, styringselitens utøvende makt er enveis.

En beslutningsprosess kan omtales som "demokratisk" i betydningen tilgjengelig og åpen, eller som "udemokratisk" i betydningen lite tilgjengelig og lukket. Styresettet i Guatemala vil klart kunne falle under definisjonen av et lite og lukket system fremfor å beskrives som et prosessuelt beslutningsorgan. Beslutningene har i lang tid blitt tatt av en relativt liten elite fra overklassen, over hodet på, og i stor grad lukket for innspill fra de som beslutningene i hovedsak gjelder (Statsvitenskapelig leksikon: 1997 & Nustad: 2003).

Om de overnevnte forskjellige sidene ved et demokrati skulle kunne eksistere i praksis, i et politisk system, kreves det at visse kanaler fungerer. Ansvarliggjøringsmekanismer, både vertikale og horisontale, mellom utøvende myndighet; president og regjering, lovgivende makt og domstoler - samt mellom disse institusjonene og folket gjennom valgkanalen. Jeg vil illustrere dette med en figur som viser verdensbankens modell for hva som menes med "good governance" og dermed således hva de ser som nødvendige kanaler i det ideelle demokrati¹⁴;

---

¹⁴ <http://www.unescap.org/huset/gg/governance.htm>

Dette er kanaler som så og si ikke har eksistert i Guatemala, og dette er noe som igjen har blitt et gjennomsyrende mønster i samfunnet som helhet. Disse kanalene snakker også SC-N eksplisitt om viktigheten av å endre i sin strategi. Andelen av befolkningen som i realiteten tar avgjørelsene i landet er svært lav og består av en elite fra overklassen. Avstanden mellom maktinnehaverne og "den vanlige mannen i gata" har vært og er enorm. Dette problematiske mønsteret er sentralt i SC-N sin tankegang vedrørende en ønsket endring mot horisontale strukturer i Guatemala og svært essensiell i deres tanker om et skifte fra en "patriarkal" til en "matriarkal" kultur som Initiativet bygger på. Hvordan jeg mener de til en viss grad ender opp med å bite seg selv i halen i denne sammenhengen vil jeg redegjøre for videre i dette kapittelet.

Save the Children Noruega i Guatemala

SC-N har jobbet i Guatemala siden 1976, med et varierende utvalg av organisasjoner som hovedsakelig har barn og barns rettigheter som interesseområde. Som jeg tidligere har vært inne på er ressursene som brukes på utdanning i landet, fra den Guatemalanske stat sin side, svært begrenset. Flere Internasjonale NGOer har som en følge av dette rettet sin bistand inn mot dette området, og SC-N er en av disse. Da fredsavtalen ble undertegnet i 1996 så SC-N

behovet for å lansere et alternativt utdanningsprosjekt i Guatemala, som et ledd ment for å påvirke og være med på å opprettholde målene i fredsprosessen videre. Borgerkrigen som har herjet landet i 36 år har som sagt preget den sosiale konteksten i Guatemala, ført til dype fragmenteringer i landet og i tillegg befestet samfunnet innenfor hva SC-N har omtalt som et patriarkalsk paradigme¹⁵. For å søke å påvirke levevilkårene til guatemalanske barn positivt, har SC-N lansert en intensjon om å endre kulturen fra dette "patriarkalske paradigme" i retning av hva de tenker på som et "matriarkalsk paradigme". Endringen søker de å fremme gjennom et alternativt og kunnskapsoppbyggende prosjekt. Dette igjen for å finne en arbeidsform som er mer integrerende, og som vil kunne føre til deltakelse i større grad. Programmet har fått navnet; "*La Iniciativa de la Niñez y Juventud en Guatemala en un Contexto Post-Bélico y de Construcción de Paz*"¹⁶, fra nå av vil jeg omtale det som "Initiativet".

I sitt arbeid med Initiativet samarbeider SC-N med et varierende utvalg av sosiale organisasjoner, fra små lokale NGOer til de større på nasjonalt plan. Da de lanserte Initiativet i år 2000 inviterte de alle potensielle samarbeidspartnere til å delta i prosjektet. På dette tidspunktet var det ingen som avsto. Et svært viktig prinsipp for SC-N er at samarbeidspartnerne tar ansvar for egen fremtid;" Sustained impact can only be achieved when national and local government and local people take responsibility for their own future"

---

¹⁵ Gutiérrez og Prado (2001): "Simiente de Primavera. Protagonismo de la Niñez y Juventud." Guatemala: Editorial Nojib'sa. De refererer til den Chilenske forfatteren Huberto Maturana for definisjonen av det patriarkalske: "den vestlige patriarkalske kulturen som hører til krigens valører og kampen, hierarkiene, myndighetene, kunnskapen, lydigheten, de som definerer sannheten" (s.17 (min oversettelse)).

¹⁶ "The Initiative of Children and Youth in Guatemala based on a Post - War Context and the Constuction of Peace."

¹⁷ og i tråd med dette var en av Initiativets viktigste målsetninger at samarbeidspartnerne skulle kunne bli selvoppretholdende, altså ikke finansielt avhengige av SC-N. Allikevel var det mange partnere som, etter at den økonomiske støtten fra SC-N opphørte, endte sin eksistens som organisasjoner.

SC-N vil fortsette med dette prosjektet kontinuerlig, parallelt med sin tilstedeværelse i Guatemala. Da vi var i felt, samarbeidet SC-N med 17 forskjellige organisasjoner, alle med forskjellig fokus i sitt arbeid med barn. Stort sett dreide det seg om forskjellig urbefolkningsgrupper i forskjellige lingvistiske områder i landet fordelt over 12 fylker. Primært foregikk formidlingen i alternative skoler, men også offentlige, hovedsakelig i de rurale områdene.

"Initiativets" opprinnelse

Den patriarkalske kulturen SC-N snakker om, hevder de at også reflekteres i det tradisjonelle utdanningssystemet. Barn og ungdom sees på som objekter, fremfor deltakende sosiale subjekter med egne rettigheter. I kjølevannet av dette vil SC-N formidle ideen om at barn og unge er personer som kan lære, og som kan bidra til konstruksjonen av et demokratisk samfunn som tilbyr like muligheter til alle sine innbyggere. For å gi en innføring i tankegangen som Initiativet bygger på, vil jeg introdusere Alexandra Lima som jobber i SC-N og har skrevet en rekke tekster som utgjør deler av det teoretiske rammeverket for Initiativet. Dette sitatet oppsummerer til en viss grad hva de i utgangspunktet så for seg;

"Vi snakker om en prosess av læring for å modifisere holdninger, tanker og handlinger hos personer, og et system for planlegging, kontroll og oppfølging samt

---

¹⁷ Jf; Policy on strenghtening local capacity; Save the Children Norway's strategy for 2002-2005

evaluering for å kunne nå og måle store og mindre påvirkninger" (Lima: 2001, min oversettelse).

Ideene ble ikke utarbeidet ytterligere i praksis før i 1999, da det ble skrevet flere dokumenter med forslag og forutsetninger med bl.a. det formål å innlemme rådgivere som Oscar Perez, som vi ble kjent med på vårt feltarbeid. Han reiste på denne tiden blant annet rundt til partnerorganisasjonene og ga undervisning i den pedagogiske metoden som er sentral i "Initiativet". Resultatet av videreutviklingen av ideene i 1999, var at SC-N fikk opprettet en virksomhet som konsulterer samarbeidsorganisasjonene med planlegging, kontroll og oppfølging, samt opplæring og systematisering. Gjennom dette fikk man i gang den endelige planen i 2000. Det ferdige dokumentet som utgjør basis for Initiativet er utarbeidet og inspirert av tekstene til forfattere som J. P. Lederach, Huberto Monterana, Francisco Gutiérrez og Cruz Prado. Tanker fra disse la grunnlaget for ideen og formuleringen til prosjektet. I september 1999 ble det sendt et forslag til SC-N i Norge med forespørsel om finansiering av "Initiativet". I dette forslaget ble det lagt vekt på å benytte metodikk som sørger for deltakelse og bevissthet hos barn og unge (Ibid). Seinere i andre halvdel av 2002, skrev Alexandra Lima i samarbeid med SC-N et dokument som beskrev formålet med prosjektet, med beskrivelser av hvordan man utviklet prosjektet og sikret videre framdrift.

"Initiativets" teoretiske bakgrunn

Initiativet er ment å skulle inneholde to dimensjoner, en "teknisk-utforskende" og en "kommunikasjons-pedagogisk". Utviklingen av de "teknisk-utforskende" prosessene hevdes å være viktig for den optimale kunnskapen om:

"... vilkår og relasjoner som er viktig for barn og unge i sine omgivelser og i sin kontekst. Med denne kan endringene bli selvopprettende ved deltakerorganisasjonenes bruk av bedre verktøykasser i den grunnleggende planlegging, skissering, kontroll, oppfølging, evaluering og systematisering ved kommunikasjon og informasjon. Dette må skje i henhold til utviklingen innen forskning og den aktuelle teknologien som benyttes"

"Den "kommunikasjons-pedagogiske" delen har som mål å endre barn og unge i retning av sosiale subjekter med rettigheter. Denne endringen er en aktiv prosess som skal ende i individuell opplæring som igjen kan ekspandere til å kunne gjelde grupper på kommunale og sosiale plan. Dette danner et alternativt utdanningsalternativ, hvor man lærer bort ved å benytte et mangfold av pedagogiske virkemidler i prosessen for å gjøre barn og unge til bevisste og deltakende aktører" (Lima: 2001:1, min oversettelse).

Disse to dimensjonene er i følge SC-N sin tankegang, fundert i det nye, ønskede kommende paradigmet som på basis av kunnskap og rådende oppfatninger, skal kunne bevege kulturen fra patriarkalsk i retning matriarkalsk. For å drive denne prosessen mot målet, nemlig å gjøre barn og unge til bevisste deltakere i omforming av Guatemala til et fungerende og fredlig demokrati, må man skape rom hvor deltakelse, bevissthet i forhold til egen rolle og barns rettigheter må etableres lokalt og nasjonalt. Dette hevder SC -N at bare mulig om det finner sted et dyptgående skifte i mentaliteten og konseptene som er de regjerende i samfunnet.

I følge tankegangen som Initiativet bygger på, er det mulig å gjenoppdage dette enhetlige harmoniske i universet i en "matriarkalsk" kultur, ikke i en "patriarkalsk"¹⁸. Tanker om den matriarkalske kulturen er ikke noe nytt, det sies at de første samfunnene i verden levde i harmoni gjennom en slik kultur. Her er samfunn preget av samarbeid uten hierarkier med deltagende relasjoner og tillit fremfor kontroll og autoritet (Maturana i Gutiérrez og Prado: 2001).

Gutiérrez og Prado gir en definisjon på denne kulturen;

"Den matriarkalske kulturen er sentrert omkring harmoni, samarbeid, deltagelse og samhandling, følelser, intuisjonen og kjærlighet; den inviterer og oppmuntrer utvikling av frihet, respekt, samarbeid og gjensidig hjelp" (ibid:2001:18, min oversettelse).

SC-N jobber altså med Initiativet, og de prinsippene dette bygger på som en ideologisk tilnærming til hva de ønsker å endre i Guatemala. Dette gjør de med en visjon om at de kan være med på å fremme et skifte fra den patriarkalske mentaliteten som de hevder dominerer i landet, i retning av hva de definerer som en matriarkalsk kultur. Det er dessuten videre vesentlig for de at skiftet starter hos samarbeidsorganisasjonene. Det er disse som først og fremst må forstå målsetningene for Initiativet og disse som skal bygge opp og innføre den matriarkalske kulturen, som kan overføre endringene til barn og unge. Holdningene og mentaliteten hos tilretteleggerne håper de vil overføres fra generasjon til generasjon. SC-N organiserer som en del av dette "workshops" for tilretteleggerne i samarbeidsorganisasjonene

---

¹⁸ I denne sammenheng kan begrepene "patriarkalsk" og "matriarkalsk" i korte trekk beskrives som følger; den patriarkalske strukturen er hierarkisk, mens den matriarkalske strukturen er ikke-hierarkisk (Bakken:2003:22)

på nasjonalt og regionalt plan. Her er det rom for å diskutere progresjon og eventuelle hindringer i prosjektene, foruten å evaluere holdbarheten ved ideene og intensjonen om en alternativ utdanning. Det legges stor vekt på å skape en læringssituasjon i et miljø som føles trygt og godt for barna. De skal tydelig kunne føle at tilretteleggerne virkelig bryr seg om hver og en av de, og at de kommer til klasserommene for å dele sin kunnskap med dem, fremfor å fylle hodene deres med sine ideer. Kunnskapen skal skapes gjennom dialog. Dette er ment å skulle illustrere et matriarkalsk system for læring.

ASEDSA¹⁹ er som sagt en av disse lokale NGOene som mottar støtte fra SC-N. Målsettingene for ASEDSA sitt prosjekt, som vi fulgte under vårt feltarbeid var for år 2002; å understøtte barn og unges deltagelse og å styrke og fremme organiseringen av SPEMS²⁰. For 2003; å ytterligere styrke deltagelsen og gjennom deltagelsen å fremme SPEMS. Målgruppen i prosjektet var barn og unge innenfor 3 kategorier som illustreres gjennom denne tabellen;

KATEGORIER	ALDER	N
GUTTER	10 - 12	1487
JENTER	10 - 12	1217
UNGDOM	13 – 18	972
TOTAL MÅLGRUPPE BESTÅR AV		3676

I 1999 startet de sitt samarbeid med SC-N om dette prosjektet. Dette skulle sørge for finansieringen av prosjektet som omhandlet opplysning av barn om deres rettigheter, samt

---

¹⁹ "Acociacion para la Economica y el Desarrollo Social Auto Sostenible"

²⁰ SPEMS står for System for Planning, Evaluation, Monitoring and Systematisation

opplæring til de i ASED SA som skulle utføre dette i praksis, i interaktiv pedagogisk metode i tråd med "Initiativet". Først ble de bevilget støtte for en treårsperiode, deretter i 2002 en toårsperiode og nå under vårt opphold skulle det i følge Sebastian foregå en evaluering som skulle avgjøre hvorvidt de skulle få videre støtte. Det årlige beløpet var på ca 150 000 NOK. Det er dette "samarbeidet" som utgjør fundamentet i ASED SA sin barne- og ungdomssatsning. Ingen andre donorer ga finansiell støtte til dette prosjektet.

Oppsummert var situasjonen slik; SC-N er en internasjonal NGO som ønsket å overføre kunnskap, primært om menneskerettigheter, og finansiell støtte til en lokal NGO i Guatemala. Dette søkte de å gjøre gjennom å knytte denne til seg som en samarbeidspartner. Ideen om et horisontalt partnerskap var sentral. I tråd med dette var det et viktig prinsipp at ASED SA skulle være selvopprettholdende, altså ikke avhengig av SC-N sin finansielle støtte, samt at prosjektet bygde på deres eget initiativ og tankegods. Som jeg drøftet i den teoretiske delen om partnerskap, kan denne ideen imidlertid se ut til å ha mindre overensstemmelse med hva som blir praksisen enn ønsket, hovedsaklig fordi den ene parten har fullstendig kontroll over de økonomiske midlene og dette i seg selv er nødt til å skape et asymmetrisk maktforhold. Dette skulle vise seg blant annet gjennom ASED SA sin manglende evne til å søke midler gjennom andre kanaler.

Sammen med seks andre organisasjoner i San Lucas Tolimán eide ASED SA et område med land hvor det ble dyrket økologisk kaffe. Dette håpet de at på sikt skulle kunne bidra med et økonomisk overskudd til ASED SA, men hovedsaklig var det flere givere og ikke selvfinansiering ASED SA siktet til når de snakket om å bli selvopprettholdende. Dette var imidlertid noe de utsatte i det lengste å forholde seg til, og flere av de ansatte ble nødt til å forsøke å finne annet arbeid da den finansielle støtten fra SC-N falt bort. Arbeidsløsheten i

byen var stor og ikke alle lyktes i dette. Dette fikk store konsekvenser for den enkelte med sin familie som i stor grad lente seg på inntektsposten fra ASEDSA. At arbeidet med å søke alternative givere ikke ble satt i gang før de økonomiske midlene opphørte ble derfor et stort mysterium for oss. Jeg vil videre, som et ledd i å søke å oppnå en forståelse av hva dette mysteriet egentlig innebar, ta for meg sivilsamfunnet og drøfte graden av demokratisk påvirkning på dette nivået.

Sivilsamfunnet

I følge Mydske (2001) kan argumentene for sivilsamfunnets positive rolle grupperes i to (Mydske i Ekern & Bendiksbj: 2001). Det første dreier seg om demokratisering gjennom direkte påvirkning som lobbyvirksomhet, demonstrasjoner og konferanser. Han kaller dette for påvirkningsargumentet. Det andre argumentet dreier seg om at medlemmene i sivilsamfunnets organisasjoner gjennom praksis selv blir mer demokratiske, og dermed bidrar til å skape et mer demokratisk samfunn. Dette kaller han for sosialiseringsargumentet. Dette siste argumentet vil jeg knytte opp mot min empiri fordi det på en nyttig måte kan forklare betydningsfulle sider av relasjonen SC-N – ASEDSA – lokalbefolkningen. Jeg vil knytte det opp mot min empiri vedrørende relasjonen mellom SC-N, hvor prinsippet om demokratibygging er sentralt, og ASEDSA som er en sivilsamfunnsorganisasjon som med støtte fra disse skal bidra til å bygge lokaldemokrati i San Lucas Tolimán. Dette søkes gjort ved å drive opplysning av oppvoksende generasjoner om rettigheter, for å skape en bevisstgjøring og gjennom dette oppmuntre til deltakelse i samfunnet.

Gjennom vårt feltarbeid hadde vi vekselvis møter med SC-N på deres kontor i hovedstaden og ASEDSA i San Lucas Tolimán. Det ble tydelig for oss at organisasjonene ofte satt med svært forskjellige oppfatninger av virkeligheten. Planene som forelå for samarbeidet var utarbeidet i

felleskap og fantes svart på hvitt. Å gjennomføre disse i praksis, i ASEDSA sitt opplysningsprosjekt, møtte nok flere hindringer enn det ble tatt høyde for i utarbeidingen. Da de startet med prosjektet støtte de på vanskeligheter med å få innpass i skolene og foreldre var også skeptiske. Dette hadde å gjøre med landets ferske voldelig historie og frykten for hva som skjedde med opprørere. Folk som snakket om rettigheter og om det å stå på krava ble i følge Sebastian Sosa forbundet med gerilja. Det at de lyktes med å endre denne holdningen er et enormt positivt og betydningsfullt steg og en direkte konsekvens av ASEDSA sitt arbeid. En slik endring på holdningsplanet i samfunnet åpner en ny sfære med rom for nytenkning på et plan som kan gi store ringvirkninger for befolkningen i sin helhet. Bevisstgjøring omkring rettigheter kunne med dette begynne å ta form. Mydske peker, i tråd med hva ASEDSA opplevde, på et svekket sivilt samfunn som en konsekvens av krigen. Det var i disse årene så og si umulig å drive organisert virksomhet. Det var forbundet med stor fare å oppsøke sosiale arrangementer og å omgås andre mennesker og denne følelsen sitter igjen i dagens sivilsamfunn (Mydske i Ekern & Bendiksby: 2001:180).

I 1999, 2000 og 2001 reiste, i følge Sebastian Sosa, 5 personer fra ASEDSA rundt i skoler og snakket om menneskerettigheter. I 2002 og 2003 måtte de kutte ned til tre personer fordi lønnene skulle økes. De tre første årene hevdet de å ha hatt fast ukentlig program i 40 skoler. Men etter dette ble det vanlig at de av barna som var valgt ut som representanter fra sitt område, altså et slags elevråd møttes på kontoret. Disse hadde også ansvaret for radioprogrammet og videre for å formidle det de lærte på disse møtene til andre barna på skolene. Meningen var at denne virksomheten skulle underbygges med de voksnes besøk på skolene som et ekstra tiltak der hvor ASEDSA sine tilretteleggere, alene, ikke strakk til i tilfredsstillende grad. Samtidig var det en sterkt ønsket effekt av tilretteleggeres besøk omkring i skolene, at dette skulle gi en dominoeffekt, ved at barna overførte disse tankene

videre til andre barn, som også er helt i tråd med SC-N sine visjoner. En parallell årsak til at ASEDSA i perioden før vårt feltarbeid hadde program på færre skoler forklarte de med at det i januar og februar hadde vært lærerstreik i sammenheng med at regjeringa ønsket privatisering av skoler. Da skolen endelig var i gang igjen slapp ikke lærerne ASEDSA til, fordi de hadde tidsnød i forhold til hva de skulle gjennomgå i løpet av skoleåret.

Dette året har de visstnok bare hatt program på følgende skoler;

- Totollia
- Tierra Santa
- Basica en Colonia Pampohila
- Quixaya

En annen faktor som spilte inn på aktivitetsgraden hos ASEDSA i 2003, var deres aktiviteter i sammenheng med lokalvalget med sin bygdeliste; "El Tecomate". I de siste månedene i forkant av dette forklarte Sebastian oss at ASEDSA nesten ikke har hatt personalmøter, grunnet mye arbeid i forhold til valget. Vanligvis har de visstnok planleggingsmøte hver 15. dag.

Det ble gjentatte ganger tydelig for oss at de skriftlige planene for prosjektet og ikke minst ambisjonene som vi følte var ekte og villede, langt fra korresponderte med hva ASEDSA fikk til i praksis. Flere ganger møtte vi opp på kontoret eller andre steder, fordi vi hadde laget avtaler om diverse opplegg som vi skulle få være med å observere. I hvert fall 50 % av tilfellene endte med endring eller avlysning. Her vil jeg referere et utdrag av feltnotatene som illustrerer en temmelig typisk situasjon;

Skolebesøk 29. september, "Caserio Totolya"

"Trodde vi endelig skulle få se ASEDSA i arbeid, Vera var med og det var tydelig planen, men da vi kom fram etter halvannen times gange (uten vann fordi vi ikke visste om det på forhånd), hadde ungene gym og opplegget med rettighetsopplysning avlyst. Istedenfor ble det fotball..."

I tillegg til at språkbarrierer førte til en del misforståelser, oss og ASEDSA i mellom, var deres ofte utebliende kommunikasjon med oss og andre de laget avtaler med, til tider ganske sjokkerende. Det ble etter hvert tydelig at hvordan tid oppfattes og behandles som en verdi hos ASEDSA og oss var svært forskjellig. Vi fikk inntrykk av at det rett og slett ikke var så nøye om planer ble endret eller avlyst. Skjedde det, så forholdt man seg bare til nettopp det, uten om eller men. For oss så det ut som denne innstillingen ble et hinder for effektivitet i prosjektet.

At engasjementet hos de ansatte i ASEDSA var ekte, og at prosjektet var noe de virkelig trodde på, ble til tross for hva vi så på som stadige hindringer, bekreftet igjen og igjen. Vi var ikke i tvil om at ASEDSA hadde en intensjon om å gjennomføre de opprinnelige planene utarbeidet i samarbeid med SC-N, noe de også langt på vei gjorde. De jobbet iherdig og var levende engasjert i både temaet og barna. Da det ble klart at prosjektet måtte avvikles snakket Maria og Vera, som begge hadde jobbet mye direkte med barna, om at de ville komme til å savne barna og innholdet i jobben. De hadde stor tro på effektene av prosjektet og videre de positive ringvirkningen de mente dette ga samfunnet. Hos både Maria, Vera og Pedro var det tydelig at dette handlet om et engasjement de ville legge stor innsats i å få fulgt opp i videre jobbsammenheng.

En tanke som gjorde seg gjeldende, var derimot at planene for prosjektet har foregått for langt fra konteksten for prosjektet. Som jeg var inne på i kapittel 3, er slike planer, til en viss grad, ofte basert på standardiserte prosedyrer, utviklet i samsvar med de nyeste utviklingsdiskursene. Til tross for at det hos SC-N fokuseres på utvikling på de lokales premisser, vil elementer av deres standardkriterier for involvering og inngåelse av "partnerskap" med en lokal NGO definitivt være til stede i stor grad. Kanskje vil skjevheten som nødvendigvis foreligger i et slikt type samarbeid gjøre at en ønsket utvikling nedenifra, nærmest blir umulig. Den internasjonale donoren har, med sin fullstendige kontroll over de økonomiske midlene, til syvende og sist, så og si all makt. Relasjonen blir dermed vertikal.

Da jeg deltok på et seminar med bistandstorget, hvor temaet var hvorvidt det var på tide å slakte den hellige myten om partnerskapskua, gjenga professor Tina Wallace et eksempel fra Uganda. Partnerne skulle ved hjelp av å tegne, illustrere hvordan de så på forholdet til sin internasjonale donor (som i utgangspunktet jobbet for å fremstå som en "likeverdig" samarbeidspartner). Resultatet ble en flokk med kuer, som fulgte lederkua i alle avgjørelser og kopierte alle bevegelser. Dessverre tror jeg dette er en relativt vanlig oppfatning hos lokale NGOer. Grunnpremissene for samarbeidet er utarbeidet i en fase som har funnet sted før de i det hele tatt kom inn i bildet, kriteriene for utvelgelsen av "samarbeidspartnere" er klare. For å få tilgang på økonomiske midler som gjør gjennomførelsen av prosjekter mulig hos lokale NGOer, blir det naturligvis svært naturlig å forme sine planer og retningslinjer etter deres allerede eksisterende planer og retningslinjer. Denne mekanismen blir altså videre hinderet for at utviklingen skal kunne skje nedenifra. Dette er parallelt til hvordan Erik Solheim i Bistandsaktuelt nr. 10/ 2005 går ut og sier at søknader til NORAD skal ha en god miljøprofil. Følgelig må SC-N sørge for å profilere sine søknader i retning av fokus på miljø, om de nå skal søke midler til sine prosjekter fra NORAD, mens i 1999 var det med demokratiprofil som

var det gjeldende. Avstanden mellom konteksten for den ønskede utviklingen og beslutningstakere blir således stor. I realiteten kan det være norske politikere som preger hvilke verdier lokale NGOer i Guatemala må forholde seg til om de skal få midler til prosjekter. Hvem som definerer hva som er viktige spørsmål og hva som er "riktig" å mene med referanse til de rådende utviklingstrendene er som sagt i denne sammenheng et interessant tema. Her kan det se ut som (symbolsk og) økonomisk kapital konverteres til politisk kapital (og makt) mens man nærmest hevder at man gjør det motsatte (Bordieu: 1991).

ASEDSA lente seg til de grader på støtten fra SC-N. Til tross for at skriftlige planer og budsjetter var tilgjengelige under hele samarbeidsfasen, hadde de som sagt, ikke forbredt seg på slutten av samarbeidet før det var for seint. Dialogen vi hadde parallelt med organisasjonene i denne fasen ble en tydelig og svært interessant illustrasjon på hva som ikke fungerte i dette "partnerskapet". Kommunikasjon mellom partnerne var ment å skulle bidra til å skape en mer horisontal relasjon. Den skulle også gi SC-N en større innsikt i hvem de samarbeidet med, og hvilke utfordringer bistanden, organisasjonene og samarbeidet stod ovenfor. Noe som manglet i denne tankerekken var et forbehold om at det å kommunisere med lederen i ASEDSA ikke nødvendigvis betydde at de kommuniserte med organisasjonen i sin helhet. I sammenheng med dette manglet de innsikt i hvordan Sebastian valgte å behandle og bruke informasjonen han ble gitt. Dette kan handle om organisasjonenes ulike forutsetninger men også forskjeller forankret i de ulike kulturene.

Fra samarbeidets begynnelse i 1999 var perioden for økonomisk støtte avklart. Denne ble imidlertid forlenget i 2001 til å gjelde de to kommende årene, altså 2002 og 2003. I 2004 skulle de fra tidligere å ha mottatt 50 000 quetzales (Q), nå kun motta Q45 000 som skulle

finansiere en systematisering av ASEDSA sitt arbeid og utgjøre en rapport som de skulle kunne bruke f.eks. i sammenheng med å søke nye finansielle kilder i fremtiden.

Budsjettoverslaget for hva disse pengene holdt til å dekke, helt konkret, fikk jeg skissert av Sebastian;

- David (i CALDH) får Q15 000 for at han tar seg av alt det tekniske, bla skrivinga på data o. l.
- Q15 000 går med til møter hvor facilitatorene fra 1999, 2000, 2001, 2002 og 2003 møtes som et ledd i systematiseringa. Da må Sebastian stå for servering.
- Q5000 vil han måtte bruke på å binde inn det ferdige produktet.
- Q1000 går til "imprevistos", andre småting av administrativ karakter.
- De resterende Q9000 skal lønne 2 personer og dette er ikke mulig sier Sebastian, for i så fall vil de sitte igjen med en månedslønn på Q750 hver.

Altså må det bety at Sebastian satt igjen med Q1500 i måneden som den eneste gjenværende lønnede personen i ASEDSA.

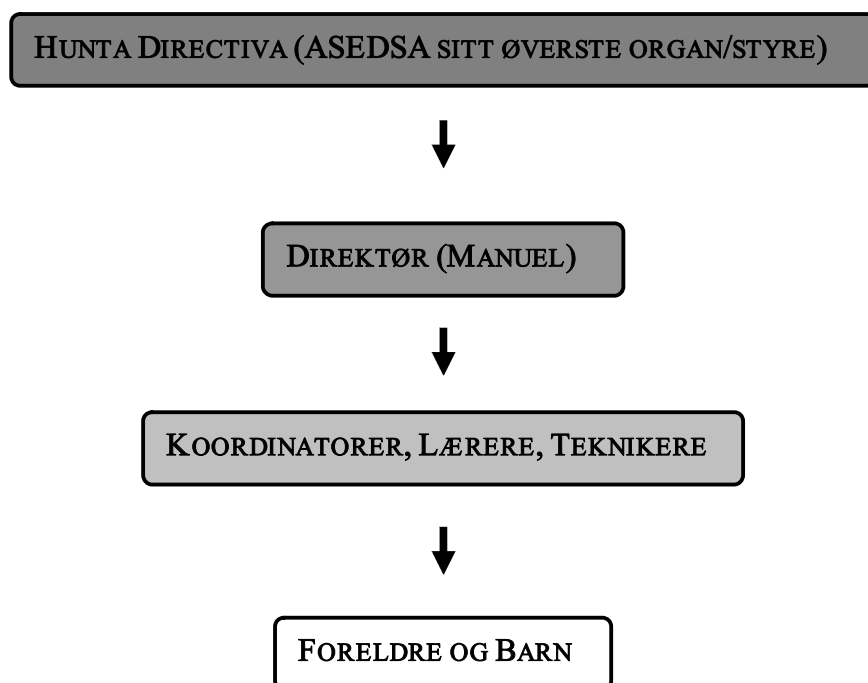
Våre informanter har lagt fram mange forskjellige forklaringer for hva som kan ha påvirket ASEDSA sitt handlingsmønster i fasen hvor den finansielle støtten opphørte. Anna Carera i SC-N pekte på den tidligere utvidelsen av støtte, som en mulig faktor til at ASEDSA ikke direkte forholdt seg til det som mest sannsynlig skulle skje, før det endelige tidspunktet for støttekutt. Mikal Evje sa, som jeg var inne på i innledningen, at han trodde dette kunne handle om en typisk latinamerikansk måte å tenke på - "hvem vet om det plutselig kommer en orkan?", en forholder seg til problemet først når det virkelig oppstår. Vi snakket også med Oscar Perez, som er tilknyttet SC-N gjennom å bidra med pedagogisk ekspertise, og har hatt

mye å gjøre med ASEDSA i forhold til dette. Han hevdet at å snakke direkte om økonomi i så måte ikke er vanlig i Guatemala, at det dreier seg om et dynamisk respektaspekt å ikke nevne dette med ord.

Jeg tror mange faktorer førte frem til at situasjonen utspilte seg som den gjorde da 2003 nærmet seg slutten og enden på økonomiske midler måtte konfronteres. Det er imidlertid tydelig at dynamiske prosesser som handlet om kommunikasjonen organisasjonene i mellom slo feil. Også innad i ASEDSA har dette manglet, det store spriket i de ansattes reaksjoner viste at informasjonstilgangen varierte. Sebastian som var lederen hevdet han ikke var overrasket, at dette var noe de hadde vært informert om. Allikevel var han tydelig skuffet. Maria sa at det kom som et sjokk og hadde åpenbart ikke kjent godt nok til forholdene. Videre tror jeg at dette henger sammen med dyptliggende strukturer i Guatemala. Oscar Perez forklarte oss en del om disse strukturene under et intervju i Xela (08.03.04), som jeg vil hevde har høy forklaringsverdi og som understøtter mine kommende argumenter.

Da vi snakket med han om hvorfor ikke ASEDSA har forbredt seg på støttekutt, sa han at dette er ytterst komplekst, og vil prøve å forklare noe av det ved å sette oss inn i noen gjeldende strukturer i Guatemala han mener har innvirkning.

Initiativet bygger på tre viktige prinsipper med klare paralleller til samfunnsstrukturen i Guatemala. Det første prinsippet dreier seg om en ønsket endring fra en vertikal til en horisontal struktur, i organisasjoner som i samfunnet. Oscar viste i denne sammenheng til oppbyggingen i ASEDSA hvor strukturen så slik ut;

Problemet med denne strukturen er at den, i for sterk grad, er vertikal. Det dreier seg om en ovenifra og ned struktur som altså innebærer en asymmetri i maktforholdet.

Kommunikasjonen nivåene i mellom fungerer ikke som man skulle kunne håpe på, innad i et samlet og enhetlig team. Som en følge av dette har alle disse nivåene distinkte visjoner og snakker på en måte hvert sitt språk. En viktig målsetning for Initiativet er å finne et felles språk for alle nivåer. Vi så at dette ikke lyktes hos ASEDSA og dette er nok et vanlig problem hos lokale NGOer som SC-N samarbeider med. I dette ligger derfor en stor utfordring for Initiativet.

Andre viktige prinsipper er uavhengighet og selvopprettholdelse. Økonomisk og teknisk skal NGOene være uavhengige og selvopprettholdende. Dette sier han at er svært vanskelig å få til som det også viste seg i ASEDSA sitt tilfelle. Oscar forteller oss at spesielt i Guatemala er det hyppige tendenser til at organisasjoner forsvinner når støtten trekkes, han sier faktisk at dette skjer med nesten alle prosjekter Redd Barna støtter(!). Dette forklarer han videre med at det

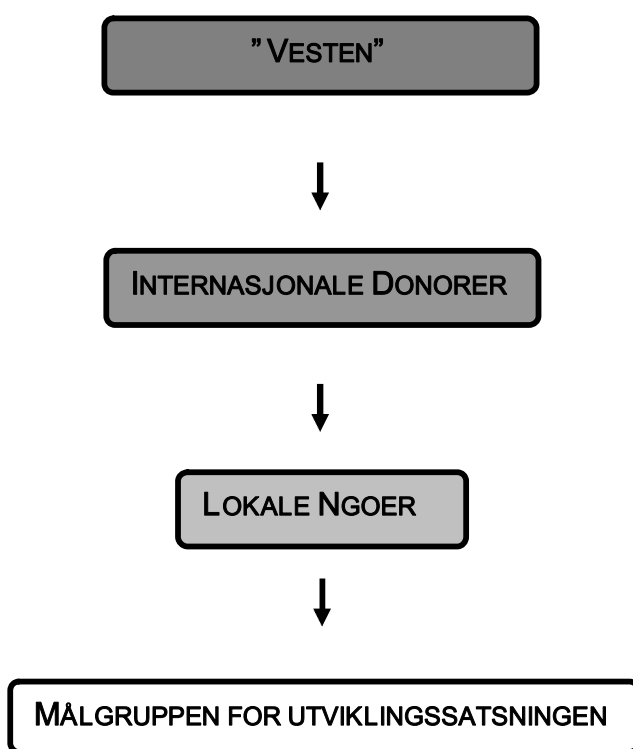
handler om administrative problemer i NGOene, som henger sammen med den vertikale oppbygningen i samfunnet i Guatemala.

Sebastian og de andre i organisasjonen har forskjellige visjoner, og dette er noe som gir utslag i lite stabilitet i staben av ansatte. Dette har en sammenheng med de ansattes forskjellige livssituasjoner. Sebastian er for eksempel av de bedre stilte. Han er gift, har tre barn og ved siden av lønningen fra ASEDSA har han noen landområder hvor han dyrker forskjellige ting til eget forbruk. Han kan derfor sies å være temmelig velstående. Maria er eldst i en søskenflokk på 12. Sammen med faren er hun forsørger for disse. Deres samlede inntekt bestod av farens lønn som var ca Q1000, Maria sin lønn på Q1300. samt pengene moren tjente ved salg av kylling på markedet.

Sebastian er så og si sin egen sjef og lønningen hans vil ikke forsvinne uten forvarsel. Maria som er en av flere ansatte i ASEDSA, under Sebastian, er mye mer utsatt. At fremtiden er uforutsigbar bekreftes når Sebastian, som er hennes arbeidsgiver, holder tilbake informasjon, som resulterer i brå og omfangsrike endringer i Maria sin livssituasjon i løpet av en dag. Det er langvarig tradisjon for total ustabilitet og dermed uforutsigbarhet i den guatemalanske hverdagen. Man er vant til å aldri vite hva morgendagen vil bringe. Dette er i tråd med hva Mikal Evje nevnte om den "latinamerikanske" måten å tenke på. Med hensyn til økonomi må en person først og fremst tenke på å overleve, lønningene strekker seg ikke utover et minimum. Mottar en ansatt i ASEDSA et bedre jobbtillbud fra en annen organisasjon vil han/hun, som en følge av at ingenting er sikkert, og fraværet av et "teamsamarbeid" se seg nødt til å akseptere dette. Lojaliteten og tryggheten som kunne skapt stabilitet i en organisasjon som ASEDSA finnes det altså ikke noe grunnlag for. Tilretteleggere som tilbys

bedre muligheter et annet sted, vil altså forsvinne ut av organisasjonen, og som en følge av dette vil deres kunnskap gå tapt.

Oscar prøver å forklare situasjonen, delvis ved å skissere ut hva han ser som grunnleggende vertikale strukturer i Guatemala som gir seg utslag i samfunnsproblemer på flere nivåer; politiske, økonomiske og sosiale. De grunnleggende samfunnsstrukturelle problemene gjenspeiler seg nemlig videre i bistandskanalene, hvor strukturen ser slik ut;

Igjen er strukturen vertikal, ovenifra og ned. Internasjonale donorer sitter med ferdig utarbeidede rammevilkår for finansiell støtte, som regel igjen tilpasset strategier fra instanser på høyere hold, og blir derfor sjef fremfor samarbeidspartner. Lokale NGOer tilpasser sine mål og satsningsområder etter disse vilkårene for å få tilgang på økonomiske midler, i større grad enn på basis av behovene i målgruppen for utviklingssatsningen. Slik ender de opp i et

ledd ovenfor, og dermed atskilt fra disse. På sikt ønsker SC-N med Initiativet at denne strukturen skal endres i retning av å bli mer horisontal. En viktig del av løsningen synes å ligge i kommunikasjonen på tvers av disse utfordringene; politisk, økonomisk og sosialt, og nivåene; Vesten – Internasjonal NGO – Lokal NGO - Målgruppa. Målet er rett og slett en grunnleggende endring i kulturen, mot å i større grad jobbe sammen fremfor separat. I dette skjæringspunktet dukker elementet av tvetydighet opp, som jeg vil sette fokus på. SC-N og Initiativet sitt mål om en utvikling mot horisontale strukturer, undergraves samtidig av strukturen organisasjonene i mellom, fordi denne er og blir vertikal. Jeg vil videre knytte disse argumentene sammen med Mydske (2001) sine tanker om sosialisering, i form av å søke å overføre demokratiske prinsipper til en gitt kontekst.

Sosialiseringsargumentet

I sin artikkel "Sivilsamfunnets betydning for utvikling av lokaldemokrati i Patzun" fokuserer Kjell Reidar Mydske på det han kaller sosialiseringsargumentet. Argumentet omhandler indre forhold i NGOene og bygger på antagelse om at deltagere i disse mottar demokratiske styringsprinsipper, og gjør dem til sine egne. Jeg vil knytte dette argumentet opp mot min empiri. Deltagerne i sivilsamfunnsorganisasjoner, altså ASED SA mottar i dette tilfellet demokratiske styringsprinsipper fra SC-N gjennom opplæringen i praktisk pedagogisk metode, som på sikt skal kunne legge grobunn for et godt fungerende demokrati. Mydske mener dette argumentet må bygge på tre forutsetninger: For det første at sivilsamfunnsorganisasjonene selv har visse demokratiske karakteristika. Dernest må deltagerne delta på en slik måte at de vil godta disse demokratiske trekkene, og gjøre dem til sine egne. Dette gjør ASED SA ved at de omformer teoriene de får kunnskap om fra SC-N til læringspraksis omkring i skolene og med barna i andre sammenhenger. Standarden i disse prosedyrene er at en tilrettelegger leder klassen ved for eksempel å forklare om et tema

vedrørende barns rettigheter. Et viktig poeng er at tilretteleggeren ikke opptrer som en autoritet i klasserommet, fordi barna skal føle at de deltar på lik linje og motiveres til å gi uttrykk for sine meninger om temaet. Det skal dreie seg om en interaktiv prosess på likt nivå, altså en horisontal relasjon, i tråd med "Initiativet". Det tradisjonelle er en vertikal relasjon mellom lærer og elev, som er enveis.

Det forutsettes imidlertid i Mydske sin argumentasjonsrekke, at teorien om sosialisering faktisk virker. Med dette mener han at deltagerne faktisk blir påvirket av den organisasjonspraksis de utøver (Mydske i Ekern & Bendiksbj: 2001:176). Videre gir han en nærmere kritisk gjennomgang av de forskjellige forutsetningene som i så fall må ligge til grunn. Han peker på at flere sivilsamfunnsorganisasjoner ikke nødvendigvis er demokratiske, verken i oppbygning eller målsetting. Denne kritiske granskningen vil jeg videre overføre, og bruke i min kontekst, med tilfellet ASED SA.

Strukturen innad i ASED SA

ASED SA må kunne sies å bygge sine retningslinjer på demokratiske prinsipper de selv gir et oppriktig inntrykk av å være tilhengere av, og de anvender også disse og demokratiske prinsipper som overføres fra SC-N i praksis. Oppbygningen i NGOen derimot dreier seg mer, som jeg tidligere har vært inne på, om en vertikal maktstruktur med Sebastian på topp. Når viktig informasjon med stor betydning for alle i organisasjonens ansatte holdes i dette leddet må dette sies å avvike fra et viktig demokratisk prinsipp. Flere ansatte i organisasjonen reagerte som sagt med sjokk og fortvilelse da Sebastian i november 2004, la frem nyheten på kontoret om at han hadde mottatt en faks fra SC-N, med endelig avslag vedrørende støtte til prosjektet med opplysning av barns rettigheter i 2005. I ettertid skulle det vise seg at avgjørelsen om tidsperioden for finansiell støtte var tatt allerede i prosjektsamarbeidets første

fase. Hele veien hadde det foreligget klare skriftlige planer som fastslo disse. Disse hadde imidlertid tydeligvis ikke alle ansatte i ASEDSA hatt tilgang på, og da Sebastian tidligere hadde opplevd at perioden for støtte ble utvidet valgte han tie inne med denne informasjonen. Da vi intervjuet Sebastian i ettertid av denne dagen på kontoret fantes det ikke lenger snev av det sjokkerende uttrykket vi hadde sett hos han på kontoret dagen de mottok faksen. I mellomtiden hadde han da vært inne i hovedstaden på møte hos SC-N og i møte med oss ga han nå uttrykk for at han hele tiden har vært inneforstått med at støtteperioden løp ut med dette året. Vi fikk under dette intervjuet en følelse av at han ville vise seg takknemlig ovenfor SC-N ved å understreke dette til oss, for han virket preget av å ville sende beskjednen videre. At vi ble posisjonert utover hva vi ønsket fra ASEDSA, i retning av SC-N, må taes i betraktning for hvordan informasjonen vi ble gitt tilgang på, som jeg var inne på i kapittel 1. Det var, slik jeg ser det, en tydelig indikasjon på effekter av den vertikale strukturen, at de ansatte i ASEDSA reagerte så forskjellig som de gjorde. Til tross for at de holdt råd annenhver uke som var ment å skulle fungere som et demokratisk forum var det Sebastian alene som satt med makten til å ta beslutningene i ASEDSA og også informasjonen disse beslutningene ble tatt på grunnlag av.

ASEDSA sammenfaller som jeg har vært inne på, mer eller mindre med en bygdeliste²¹ Dette er valgallianser i en bestemt kommune, gjerne bestående av medlemmer fra de frivillige organisasjonene, som stiller til valg uavhengig av de politiske partiene (Ekern:2001). "El Tecomate" er nettopp en slik bygdeliste og Sebastian sitter i kommunestyret etter å ha blitt valgt inn gjennom denne. Mydske peker på hvordan dette kan avle et nytt avhengighetsforhold mellom lederen og deltagerne i en organisasjon og sier videre at den lokalpolitiske konteksten, samt nærheten mellom giver og mottaker, gjør at forholdet kan

---

²¹ comités civicos (Ekern:2001)

utvikle seg til en klientellistisk relasjon. Det at Maria uten forvarsel fra Sebastian, som en følge av at han hadde holdt inne med informasjonen om prosjektutfasingen, plutselig satt uten sitt bidrag til en familie på 14 vil jeg si er et eksempel som bygger opp under Mydskes argumentasjon.

Videre var det for Sebastian en ressurs i lokalpolitikken, å være leder av ASED SA. Dette styrket uten tvil ASED SA sin rolle i samfunnet på en positiv måte. Samtidig kan det også påpekes et klientellistisk trekk ved dette; medlemme i ASED SA stemte på Sebastian. Å være leder i en NGO var samtidig en fin måte for han å sanke stemmer på. I forkant av kommunevalget var vi med ASED SA til en av kvinnegruppene de jobbet med. Her samlet de kvinnene og snakket om viktigheten av deltagelse, og av å hevde sine rettigheter.

Hovedbudskapet gikk tydelig ut på at de ville overtale disse kvinnene til å bruke sin mulighet til deltagelse gjennom å stemme på "El Tecomate". Etter en del propaganda for bygdelisten og utdeling av brosjyrer ble det sendt rundt en liste, hvor kvinnene kunne registrere seg til valget.

Det er altså utvilsomt positivt for "El Tecomate" at de er knyttet til en NGO bl. a. i sammenheng med å skape tillit omkring løftene om bedre kår og fordi dette gir de gode rekrutteringskanaler. Samtidig er dette en positiv relasjon for ASED SA, som med Sebastian i kommunestyret lettere vil få sine saker på dagsordenen. En annen side av saken kan, som Mydske peker på, være at medlemmene av ASED SA ender i en klientrolle som mottakere og fotfolk og føler seg forpliktet til å stemme på sin "patron", som har hjulpet dem gjennom sin lederstilling i en lokal NGO (Mydske:2001:196). Ved å motta noe uten å yte noe tilsvarende tilbake, får NGOen sine mottakere en gjeld til organisasjonen. Lederne i organisasjonen blir

således stående som givere. Denne relasjonen resulterer lett i et avhengighetsforhold som i sin tur kan utnyttes til klientellisme (Mydske:2001:188).

Bekreftelse og viderefølgning av den vertikale linja

Guatemala har altså lang tradisjon med klientellistiske relasjoner. I 1996 laget mayaforskningssenteret Centro de Estudios Culturales Mayas (CECMA), på oppdrag fra The United Nations Children's fund (UNICEF), en liste over alle organisasjoner i Guatemala som var stiftet og drevet av mayaindianere, og kom fram til at det fantes 400 slike NGOer (Ekern: 2001). I all hovedsak lever NGOene i landet av ekstern støtte, fra statlige utviklingsfond eller utenlandske NGOer. ASEDSA er 100 % avhengig av støtte utenifra. De Q150 000 de under samarbeidet har mottatt fra SC-N dekker kontorleie, de ansattes lønninger og andre administrative utgifter for organisasjonen, samt ASEDSA sitt arbeid rettet mot opplysning av barn om menneskerettigheter. De mottar noe støtte fra andre givere men disse pengene er øremerket til annen virksomhet, de skal mer eller mindre bare kanaliseres gjennom ASEDSA og har ingenting å gjøre med den administrative opprettholdelsen av organisasjonen. Når ASEDSA snakker om å bli uavhengige, snakker de om å skaffe flere givere og ikke om selvfinansiering. I tråd med hva Mydske hevder, fikk også jeg veldig bekreftet at den lokale tankegangen, var svært gjennomsyret av at NGOene er avhengig av økonomisk støtte utenifra. Relasjonene til utenforstående givere er derfor preget av finansiell avhengighet.

SC-N gir finansiell støtte til en lokal NGO som et ledd ment å påvirke en endringsprosess mot et fungerende demokrati. Samtidig ender de i en relasjon med den lokale NGOen som riktignok er ment å skulle fungere som et partnerskap - men i praksis bærer preg av en vertikal, klientellistisk relasjon. Jeg vil hevde at SC-N med dette ender opp med å til en viss grad undergrave den utviklingen de ønsker å fremme. Strukturene bistandssamarbeidet

utspiller seg omkring kan lett videreføres til flere nivåer i relasjoner mellom de ansatte i organisasjonene og målgruppen for bistanden (Mydske i Ekern & Bendiksby: 2001).

Samarbeidet kan derfor føre til en reproduksjon av vertikale strukturer, fremfor å stimulere til endringene det taes sikte på. De "universelle" menneskerettighetene er et av verktøyene som benyttes som middel i endringsprosessen. I kapittel 5 vil jeg drøfte hvorvidt et slikt globalt konsept er overførbart til konteksten Guatemala samt runde av og nøste opp mine avsluttende betraktninger om bistandsprosjektet.

KAPITTEL 5 – UNIVERSELLE MENNESKERETTIGHETER - ET GLOBALT KONSEPT I EN LOKAL KONTEKST

Sannsynligvis er det en dyp sammenheng mellom eksistensen av en integrert nasjon med en sterk stat, og eksistensen av et sivilt samfunn (Ekern, Thue & Moncada: 1998). Med et sivilt samfunn menes her den delen av samfunnslivet hvor individene opptrer som borgere, hvor de deltar i det offentlige liv, med like rettigheter ovenfor staten. Her kommer menneskerettighetene inn med full tyngde fordi det store flertall av verdens stater anerkjenner disse som rettesnorer for styringen av sine samfunn. Menneskerettighetene er kort fortalt, rettsnormer som tilkommer individet og som omfatter substansielle livsområder som helse, rettssikkerhet, utdanning, politisk deltakelse, arbeid osv. (ibid). Normene er spesifisert i form av en serie internasjonale konvensjoner hvorav de viktigste er "Konvensjonen om sivile og politiske rettigheter", og "Konvensjonen om sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter". Begge disse ble vedtatt av FN i 1966 og både Norge og Guatemala har sluttet seg til disse tekstene. Dette gjelder også to andre konvensjoner av særlig interesse i denne sammenheng; Konvensjonen om barnets rettigheter av 1989 og ILOs Konvensjon om urbefolkningers rettigheter av samme år.

Nå er det imidlertid slik at de universelle menneskerettighetene bygger på vestlig tankegods, og ikke uten videre nødvendigvis lar seg integrere i enhver kulturell kontekst. Dette vil videre være temaet for diskusjonen i dette kapitlet. Escobar skriver, at siden slutten av den andre verdenskrig"(..) relation between industrialized nations and third world countries have been greatly determined and mediated by the discourse and practices of "development"" (Escobar 1991: 658). Han hevder at utviklingsantropologer gjenskaper etnosentrisme og dominerende utviklingsmodeller, nettopp fordi de tar i bruk "mainstream modeller" i både antropologi og utvikling (ibid).

Menneskerettigheter kan i dag sees som en av de mest politiserte verdiene gjennom tidene. Kanskje er det et av de mest utopiske idealene vi beholder, fordi det eksisterer en stor grad av konsensus mellom majoriteten av verdens styresmakter om hovedprinsippene de omhandler, og en enighet om at i hvert fall deler av de, burde kontrolleres av en overordnet internasjonal lov (Wilson: 1997). Gjennom historien har antropologers perspektiver på transnasjonale prosesser vært preget av to relaterte tilnærminger (1) en metodisk vektlegging av lokalitet., og (2) en teoretisk tilnærming til "kultur" som har plassert de i en kritisk opposisjon til universelle verdier og transnasjonale prosesser som menneskerettigheter. Kritikken går ut på at det dreier seg om utvidelsen av etnosentriske absolutte vestlige verdier. Jack Donnelly (1989) som kan sies å være en radikal representant for kulturrelativismen hevder at "culture is the sole source of the validity of a moral right or rule" Med dette sier han dermed at kulturelle verdier ikke skal underordnes universelle moralske verdier som for eksempel konseptet universelle menneskerettigheter. I 1994 uttalte Melville Herskovits i American Anthropological Association (AAA) i denne sammenheng at;

"Even where political systems exist that deny citizens the right of participation in their government, or seek to conquer weaker peoples, underlying cultural values may be called on to bring the peoples of such states to a realization of the consequences of the acts of their governments, and thus enforce a brake upon discrimination and conquest" (Wilson: 1997: 2).

Ved å referere til underliggende kulturelle verdier, ville Melville Herskovits, som forfattet sitatet, at antropologien skulle beholde sitt triumfkort og med dette få understreket nyttigheten av disiplinen. I denne sammenhengen definerte han antropologens rolle som urbefolkningens advokater, som skulle forsvare de mot forsøk fra internasjonale organisasjoner som FN på å globalisere et sett av "vestlige" moralske verdier. Videre trakk han frem antropologens unike tilnærmingssåte som innebærer å konstruere et holistisk bilde av hvert enkelte samfunn som synliggjør en underliggende logikk.

Uttalelsene høstet sterk kritikk, og fremsto nærmest upassende i tiden etter andre verdenskrig. På grunnlag av antropologers omfavnselse av kultur og gjennomgående fascinasjon for det ikke-vestlige "andre" har menneskerettighetsteoretikere beskrevet antropologien som den siste bastionen for kulturell absolutisme. Den nåværende debatten omkring den krysskulturelle anvendeligheten av menneskerettigheter, dreier seg fortsatt omkring universalisme versus kulturrelativisme.

To hovedtemaer her er; hvilket konsept av menneskelig ontologi som skal brukes, og hvilke rettigheter som kan utledes naturlig fra perspektivet på menneskets natur. Videre til hvilken betydning hver enkelt kultur skal tillegges i sammenheng med konstruksjonen av en normativ moralsk orden, altså i hvilken grad lokal diversitet skal kunne undergrave basisen for

universaliteten av menneskerettigheter. Universalisme gjør sammenligning mulig, og kulturrelativismen sikrer anerkjennelsen av hver enkelte kontekst følsomhet for diversitet. Begge perspektivene har sitt å komme med, men som i de fleste dikotomier blir polene for totaliserende i sin konseptualisering (ibid). Jeg vil videre utdype de to polenes hovedargumenter.

Kulturrelativismens kritikk av menneskerettighetene

Det moralske fundamentet for menneskerettighetene er et omstridt tema. Påstander i diskusjonen går fra Bentham's utsagn, hvor han sier at ideen om naturlige rettigheter er "nonsense upon stilts", til McIntyre's utsagn, "The truth is plain: there are no such rights and belief in them is one with belief in witches and unicorns" (1981:67 i Wilson: 1997). I følge kulturrelativister er menneskerettighetene uatskillelige fra opplysningstidas tankegods, et produkt av dette samfunnet, fra denne tiden. Den universelle deklarasjonen om menneskerettigheter skapt i Europa i kjølevannet av den 2. verdenskrig kan derfor, teoretisk sett, kun være universell innenfor denne konteksten. For mange antropologer er det problematisk å bruke "menneskelig natur" som et fastlåst begrep. Dette begrepet ligger til grunn for å skulle kunne omtale menneskerettigheter som universelle og sees av noen som en påtvingelse av vestlig kultur, altså en form for kulturimperialisme. Antropologer tenker som kjent, at et individs personlighet er formet av dets kultur og derfor at det ikke kan finnes en essensiell karakteristikk av menneskelig natur, eller menneskers rettigheter, som eksisterer utenfor diskurs, historie, kontekst eller handlingsmønster. Menneskelig natur forutsetter begrepet "menneske" og oversettelsen blir umiddelbart problematisk hos visse kulturer som faktisk ikke opererer med dette konseptet som universelt. I noen amerikanske indianerspråk som Hopi og Navajo, er begrepet menneskelighet konstruert sånn at det kun brukes om medlemmer innad i gruppen som omtales som "the people". Utenforstående oppfattes som

ikke-menneskelig til en viss grad. Dette har sitt opphav blant annet i opprinnelsesmyter. Til tross for at det i de fleste kulturer eksisterer et menneskebegrep med universell gyldighet, ligger det heller ikke nødvendigvis retter og plikter implisitt i dette. Dette er elementer som kan bli distribuert ulikt menneskelige individer i mellom som for eksempel i det hinduistiske kastesystemet (ibid).

Antropologers kritikk av en oppfattelse av menneskelig natur som universell, basert på det sosialt konstruerte naturlige og arvelige, impliserer en fornektelse av kategorien "individet" som er fundamentalt innen lover om menneskerettigheter. Relativister peker på at slik det nå er konstruert, er internasjonale lover om menneskets rettigheter fundamentalt basert på individers rettigheter og derfor lite fleksible i møte med en global diversitet av legale systemer. FN er ikke komfortable med en endring på dette feltet. Richard Falk (1992) mener de opererer med det han kaller en "normative blindness towards indigenous peoples" som vil hevde felles rettigheter til eierskap av land eller politisk selvbestemmelse (ibid). Kritikken av rettigheter som en ideologi av vestlig individualisme og liberalisme har røtter langt tilbake. Marx (1977) hevdet tidlig at 1800-tallets europeiske oppfattelse av menneskerettigheter var nært knyttet til materialistisk individualisme og det frie marked. I følge noen relativister tilhører "moralsk status" i større grad til kollektive enheter som kultur og samfunn fremfor det enkelte individ. I deres oppfatning og anvendelse blir derfor ideen om universelle menneskerettigheter, en etnosentrisk ekspansjon av europeiske konsepter av individuelle rettigheter, til samfunn med mer fellesskapsorienterte politiske tradisjoner. Dette er parallelt med nok et utsagn fra AAA om menneskerettigheter; "that outsiders should not interfere in moral issues which are internal to another culture, since this will usually lead to the arbitrary silencing of collectivists narratives by Western individualist ones" (Wilson: 1997:6).

Kulturrelativismens begrensninger

Ved å forsvare konsepter som menneskelig natur og argumentere for at universelle rettigheter må designes i et overhengende system, blir diskusjonen om menneskerettigheter løftet ut av enhver enkelt kontekst, og hevet opp på nivå med et kategorisk imperativ. Således blir menneskelig handling kontinuerlig relatert til absolutte maksimer og "naturloven". Slike a priori forestillinger om ethvert individ/samfunn ligger ofte fjernt fra den empiriske virkelighet (ibid). Til tross for at dette er innsigelser av høy relevans og med viktig betydning, har kulturrelativismen også sine begrensninger. Den mest alvorlige er vel kanskje at relativisme i seg selv kan være med på å forklare regjeringers menneskerettighetsovergrep mot egen befolkning. Da jeg nylig deltok på et kurs i menneskerettighetsobservasjon ved universitetet i Bergen kom en av foredragsholderne; Petter Eide som forøvrig selv er sosialantropolog og leder av norske Amnesty International, med en kommentar vedrørende dette. Først ville han vite om det fantes sosialantropologer i salen. Da dette ble bekreftet hevdet han at i sammenheng med arbeid omkring menneskerettigheter måtte alle forestillinger om kulturrelativisme legges på hylla. Dette utsagnet står for meg som bastant og lite nyansert men jeg tror han allikevel har et poeng. Antropologer og da relativister som sådan, kan klamre seg til dette viktige prinsippet. I visse situasjoner tror jeg imidlertid det kan være nødvendig å tillegge seg en pragmatisme som muliggjør et kompromiss; om det faktisk er slik at det dreier seg om endringer som vil ha positiv betydning for et flertall av individers livskvalitet, være seg om ideene har opphav hos noen utenforstående. Dette vil dog alltid være et komplekst tema med mange nyanser og nødvendige hensyn.

Annen kritikk av kulturrelativister har dreiet seg om at de har en tendens til å se på "kulturer" som enhet fremfor prosess. Relativismen knyttes innenfor denne kritikken til bunnede oppfatninger av lingvistiske og kulturelle systemer, og faller fra hverandre i kontekster av

hybriditet, kreolisering og overlappende politiske tradisjoner. Som Boas sin relativisme overså globale realiteter som kolonialisme, har forsøk på å undergrave menneskerettigheter med referanse til "kultur" ignorert transnasjonale juridiske prosesser (ibid). Til tross for anklager mot noen styresmakter om "kulturimperialisme" ved sin bruk av internasjonal lov, har mange menneskerettighetsdoktriner blitt omfavnet av folk som tidligere ville vært fremmed for den. Et eksempel på dette er menneskerettighetsorganisasjoner hos mayabevegelsen i Guatemala. Grupper som nå refererer til seg selv som urbefolkning er oppmerksomme på menneskerettighetsdiskurser, ofte fordi de har erfart vold fra staten og marginalisering fra nasjonale politiske prosesser. Urbefolkningsgrupper i kontekster så forskjellige som Panama, Canada og Sør-Afrika er involvert i nære forhandlinger med sin nasjonalstat vedrørende deres konstitusjonelle retter til lingvistiske og territoriale rettigheter, og politisk uavhengighet. Disse nyter altså godt av styrken ved et internasjonalt fellesskap. Den internasjonale menneskerettighetsdiskursen har med andre ord blitt global i motsetning til hva den var fra begynnelsen til midten av det 20. århundre da antropologisk funksjonalisme og kulturrelativisme hadde sin storhetstid. Dette betyr muligens at prinsippet om ikke annet bør tilskrives en annen rolle i dag, enn i tidligere diskusjoner omkring temaet universalisme versus kulturrelativisme.

Manglende deltagelse i statlige institusjoner og en nærmest akseptert lavere status i det nasjonale samfunn, er nå en indikator på "indigenous" status som det tidligere var på "peasant" status da Wolf definerte det i 1950. Samtidig er det et voksende fenomen at urbefolkning aktivt søker representasjon i internasjonalt forum. Faktisk er hele konseptet av urbefolkning i følge Wilson nå uatskillelig knyttet til menneskerettighetsdiskursen som representerer de som ofre for nasjonale overgrep (Wolf: 1950 & Wilson: 1997).

Globaliseringen av menneskerettigheter

Kulturrelativismens argumenter har i nyere tid, i økende grad blitt svekket av globaliseringen av kulturelle, politiske og økonomiske prosesser. Fredrik Barth (1992) hevder at den holistiske modellen av et samfunn alltid var en illusjon av 1900-tallets nasjonalisme og "durkheimsk" sosiologi (ibid). Videre sier han at "fantasien" om at menneskeheten er delt opp i nasjonalstater med klare skillelinjer av språk og kultur, endelig ser ut til å slippe til ideer om uorden og åpenhet. Med forskjellige former for kommunikasjon og media, turisme, transportteknologi, handel og migrasjon osv, blir verdens spredte samfunn gradvis integrert i et globalt nettverk. Immanuel Kant skrev så tidlig som i 1795, i "To Perpetual Peace: A Philosophical Sketch";

"Because (narrower or wider) community widely prevails among the earth's peoples, a transgression of rights in one place in the world is felt everywhere; consequently, the idea of cosmopolitan right is not fantastic or exaggerated, but rather an amendment to the unwritten code of national and international rights, necessary to the public rights of men in general. Only such an amendment allows us to flatter ourselves with the thought that we are making continual progress towards perpetual peace"
(1983:119 i Wilson: 1997: 11)

Spor av Kants universalisme farger fortsatt doktrinene hos menneskerettighetsinstitusjoner, med den forskjellen at utviklingen innen kommunikasjonsteknologi nå muliggjør at endring et sted kan føles så og si alle andre steder i verden nærmest umiddelbart med f.eks. Internett. En ganske nylig demonstrasjon av menneskerettighetenes "spredningspotensiale" med Internett kan sees i sammenheng med hendelsene i Chiapas, Mexico fra januar 1993. Informasjon fra hvert stadium av EZLN - oppgjøret var tilgjengelig på Internett. I løpet av en periode på en

uke i 1995, mottok Latinamerikanske Internett-lister hundrevis av beskjeder daglig vedrørende menneskerettighetsovergrep utført av det meksikanske militæret mot mayasamfunn. Som Vietnam var den første krigen på tv var Chiapas den første som nærmest direkte kunne følges over Internett. (ibid).

Til tross for at en kulturell form kan være global, betyr det ikke at alle relaterer seg til den på samme måte. Fortolkningen avhenger av lokale og individuelle verdidistinksjoner.

Universaliteten av menneskerettigheter må alltid derfor relateres til kontekst og altså en situasjonell analyse. Hvordan gripe an og konseptualisere relasjonen mellom lokale og globale diskurser blir her en utfordring. Dette gjelder også relasjonen mellom diskursene innad i landene. Innføringen av universelle menneskerettigheter i et land med tydelige etniske fragmenteringer, som i Guatemala, byr på mange utfordringer som krever tålmodighet, pragmatisme og vilje til forhandling. Prosessen er kompleks og full av motsetninger i så stor grad, at resultatet tross forbehold ikke nødvendigvis vil bære preg av vellykkethet.

Urbefolkningen i Guatemala har som sagt vært utsatt for systematisk diskriminering gjennom flere århundrer og for å endre på denne strukturen er urfolksavtalen et viktig verktøy. Denne tar for seg forholdet mellom ulike etniske grupper og den guatemalanske staten. Landets urfolk er nesten helt ekskludert fra statens politiske liv. Videre gir lovverket og rettssystemet svært ulik anerkjennelse av språkene og de kulturelle praksisene til ulike grupper. Mer enn halvparten av Guatemalas befolkning på ca 12 millioner snakker et av 21 politisk anerkjente språk av mayafamilien som sitt førstespråk. Disse omtales gjerne som mayaer i offentlig og internasjonal sammenheng og utgjør den viktigste urfolksgruppen. I tillegg til mayaene finnes det to andre grupper, Xinkaer og Garífunaer, som gjerne omtales som urfolk (Bendiksby i Ekern: 2001).

SC-N, Redd Barna Norge, er en vestlig organisasjon som søker å overføre tankegods og kunnskap til ASEDSA som er en lokal NGO i Guatemala. Disse forsøker igjen å overføre disse verdiene til befolkningen i sitt lokale miljø. Jeg vil videre i dette kapittelet gjøre en kritisk drøftning knyttet til egen empiri, og stille spørsmål som om hvorvidt det finnes rom for et slikt fokus på individuelle rettigheter som de universelle menneskerettighetene påberoper, i dette samfunnet hvor det kollektive er det sentrale. Lederen i ASEDSA, Sebastian Sosa, gjentok stadig utsagnet; "Vi vil ha det sånn som dere har det i Norge.. " Sebastian hadde i sammenheng med at San Lucas Tolimán har en vennskapskommune på Vest - landet i Norge, vært på besøk her. I tillegg oppfattet han tankegodset fra Redd Barna som oppskriften på et samfunn med frihet til individet og rettferdighet. Sebastian ble svært entusiastisk når han snakket om hvordan han håpet og trodde Guatemala på sikt kunne overta en del av hva som lå i de positive forestillingene han hadde om Norge. Han var samtidig oppriktig patriot og lovpriste hva han kunne i Guatemala. I disse samtalene hendte det jeg ble stående og observere hans entusiasme med en viss skepsis og ettertenksomhet.

Jeg tror nemlig egentlig ikke Sebastian vil at Guatemala skal være som Norge. Friheten og mulighetene som fokuseres på i de individuelle menneskerettigheten er verdier som enhver vil la seg friste av å ha tilgang på. Samtidig innebærer et slikt fokus på individet som vi har i Norge, andre elementer som slik jeg ser det, ville betydd en degradering av eksisterende verdier i Guatemala. Et godt eksempel er hvordan vi i vesten behandler våre eldre. I tråd med at de fleste av oss ser på det som en viktig målsetning å være hovedpersoner i vårt eget liv, har vi aldershjem som kan overta ansvaret for foreldrene våre når de blir hjelpetrengende. I Guatemala opplevde jeg det slik at familieenheten utgjør et nærmest "hellig" kollektiv hvor respekt for de eldre er en av grunnpilarene. De eldre bodde vanligvis med sine yngre familiemedlemmer livet ut. De universelle menneskerettighetene består av tankegods tilpasset

vestens strukturer. Elementer av de er således ikke forenelige med deler av verdistrukturene i Guatemala.

Guatemalanere trenger utvilsomt å få styrket sine rettigheter og bli disse mer bevisst. Men om idealene de streber etter hører hjemme i vesten, og blir som puslespillbiter de aldri vil oppleve å få til å passe i sitt eget samfunn, blir en ukritisk innføring av disse som å blåse opp en stor ballong til et barn, for deretter bare å sprekke den igjen. Det vil skape dessillusjon og knuste forhåpninger. Jeg er ikke kritisk til menneskerettigheter i seg selv. Jeg er kritisk til det faktumet at disse har vokst ut av en konkret kontekst, og taes med ut på reise, med en innbitt målsetning om å skulle omgjøres til universelle verdier, i en verden bestående av et hav av komplekse kontekster – til enhver pris.

Bistand & Universelle Menneskerettigheter

Mange større bistandsorganisasjoner og blant dem Redd Barna, har i de seinere årene gjennomgått et paradigmeskifte, fra fokus på fattigdomsbekjempelse til rettighetsbasert bistand. I tråd med NGO-diskursen er dette et skritt fra veldedighetstankegang til fokus på implementering av universelle individuelle rettigheter. Som jeg drøftet inngående i kapittel 3, er det til en viss grad slik at innen utvikling, skapes konsepter i det diskursive rom og taes med til kontekster uavhengig av den konteksten de ble skapt i. Jeg vil ta for meg begrepet Child Participation (CP) som et eksempel på et slikt konsept. Dette er svært sentralt for SC-N sitt program i Guatemala og i prosjektet som omhandler samarbeidet med ASEDSA. SC-N definerer CP på følgende måte;

"Redd Barna (SC i Norge) recognises and shall contribute to strengthening the child's own resources. In accordance with the Child Right Convention, children shall have

the opportunity to be active participants in the realisation of their own rights.

Children shall receive education on the child rights convention which is adapted to their abilities and learning needs." (Save the Children Norway Policy 1998-2000)

Begrepet kommer fra FN- konvensjonen om barns rettigheter, og benyttes som en konkret målsetning, i universell utstrekning i SC-N sine prosjekter omkring i verden. Child's Participation (CP) er et viktig arbeidsprinsipp i denne sammenheng som har stor betydning i forhold til hvordan prosjekter implementeres. Helt konkret går det ut på at barn har rett til å delta i saker som omhandler de, og oppmuntring til deltakelse generelt skal derfor være et viktig satsingsområde i organisasjonens prosjekter. Slik jeg leser gangen i deres argumenter ser de på barns deltakelse som inngangsporten til å bygge demokrati nedenfra. Barns rettigheter heves av mange bistandsorganisasjoner som en universell verdi, og en standard å søke implementert i det kollektive prosjektet for å gjøre verden til et bedre sted å være for barna. Andre kritiserer, som jeg har vært inne på, universelle rettigheter og standarder for å være en del av vestlig maktstruktur og til og med for å representere en fortsettelse av kolonialiseringen (Escobar: 1984 & Tvedt: 1998).

Barnas rolle i for eksempel i Norge og Guatemala innebærer komplekse forskjeller. Å operere med det samme begrepet som verktøy for å gjennomføre en ønsket endring i disse kontekstene er derfor problematisk, fordi det innebærer å gjøre forenklinger på det abstrakte plan som ikke nødvendigvis er i samsvar med virkeligheten som søkes endret. Et slikt prosjekt vil derfor kunne kritiseres for å være etnosentrisk. Redd Barnas "policyprogram" og målsetninger tilpasses konteksten til de ulike prosjektene. Diskrepansen mellom hvordan dette ville fungert i en ideell virkelighet, og hva som ender opp med å bli den faktiske

virkeligheten, er likevel ofte så stor at dette utgjør et problem som lett blir et hinder for bistandens positive funksjon.

Da ASEDSA først fremmet sine ideer om barns rettigheter og viktigheten av deltakelse ble de assosiert med gerilja og skapte frykt og motstand hos befolkningen. Som jeg har vært inne på tidligere var dette noe som endret seg med tiden. Det finnes imidlertid andre vesensforskjeller av betydning i samfunnsstrukturen i Guatemala og opphavlandene til menneskerettighetstankegangen.

SC-N tok utgangspunkt i, at det i Guatemala tradisjonelt har vært vanlig å se på barn som objekter fremfor subjekter. Lærerne så i begynnelsen på ASEDSA sitt prosjekt som noe negativt, som ville skape problemer for de voksnes makt. De var redde for at det ville skape kaos i utdanningssystemet som er veldig tradisjonelt og vertikalt. Sebastian kunne også fortelle oss om, med eksempel fra skolene til den katolske kirken, at ASEDSA møtte motstand fordi familiefedre og kirken var redde for at barna ville miste respekt for dem, dersom de ble foret med informasjon om sine rettigheter. Den inkorporerte samfunnsstrukturen i San Lucas Tolimán hadde rett og slett ikke rom for dette fokuset på barn som selvstendige, deltagende subjekter med individorientering, som vi i stor utstrekning har rom for i f.eks. Norge. Jeg finner det interessant og viktig å belyse noen av disse motsetningene, i sammenheng med å peke på dilemmaer og utfordringer som ligger i å innføre globale konsepter i en lokal kontekst som innføringen av "universelle" menneskerettigheter i realiteten er.

Menneskerettighetene er i hovedsak knyttet til individet. Dette er logisk i vesten hvor individets rolle gis mye plass og er svært sentral. I Guatemala derimot har de ulike segmenterte delene av samfunnet svært ulik tilnærming til individbegrepet. Familien til en av

mine hovedinformanter bestod, som jeg har vært inne på tidligere, av mor og far med 12 barn. Maria som jobbet i ASED SA var den eldste i søskenflokket. Sammen med faren var det hun som forsørget familien. I dette ligger det et interessant paradoks. Ved å gå omkring i skolene og snakke om individets rettigheter, lyktes hun i å få skaffet mat på bordet til kollektivet på 14 som hun er en del av, og som er det mest essensielle i hennes virkelighet. Samtidig har Maria drømmer som strekker seg utover dette kollektivet. Hun drømmer om en utdanning som koster penger som ikke finnes og hun drømmer om karriere og personlig vekst i sammenheng med dette. Disse tankene blir gjødslet daglig av tankene om viktigheten av individets rett til utdanning, utarbeidet av og overført fra en NGO fra vesten.

Under mitt feltarbeid fikk jeg være med ASED SA omkring i skolene og observere prosjektet deres i praksis. Det sentrale i deres program i skolene var å opplyse barna om rettigheter og plikter ved å skape en interaktiv dialog gjennom lek mellom "utdannerne" og barna. Her følger et eksempel på hvordan et slikt skolebesøk kunne utarte seg;

Skolebesøk til "Ojo de Agua"

Ojo de Agua ligger i nabokommunen San Antonio. For å komme oss dit kjørte vi pick-up i ca. tjue minutter, og gikk omtrent like lenge på en jordvei mellom frodige vegetasjon og jorder med maisplanter.

Skolen vi kom til hadde fire klasserom og var bygd opp av lekablokker. Vi var inne i klasserommet til 5. og 6. klasse. Barna og ungdommene som gikk i klassen var stort sett 13 og 14 år gamle, men aldersspennet gikk fra 11-15 år. Klasserommet lignet egentlig veldig på et klasserom i Norge. Over tavla hang det lange papirark med bokstavene på; store bokstaver, små bokstaver, og små og store bokstaver med skjønnskrift. På veggene fantes det blant annet kart over verdensdelene. Dette var den skolen vi til da hadde vært på, som hadde vært best utstyrt med globus, kjøleskap og lysstoffrør i taket. I et hjørne i klasserommet er det en hylle

med forskjellige matvarer; appelsiner, gulrøtter, paprika, løk, olje, og mel. Vi får vite at dette kommer fra et matprosjekt de har på gang. Ved siden av alt dette sunne står fire brett med colabokser.

1. aktivitet:

Pedro fikk alle barna ut på gulvet, og pultene ble dyttet opp langs veggen. Pedro ble en "moromann", munter med masse smil og latter. Første lek var en samarbeidslek. Han hadde en ball, og barna fikk beskjed om å sette seg i en sirkel og holde sidemennene i hendene. Leken gikk ut på at ballen triller over gulvet inni sirkelen, den skulle slås på når den kommer i nærheten av noen. Siden barna holder hverandre i hendene kreves det samarbeid. Det ble mye latter i rommet hver gang noen slo til ballen. Alle barna var helt med, dypt konsentrerte om leken. Vi voksne var også med.

2. aktivitet:

Barna hadde satt seg tilbake bak pultene. Pedro stod midt i klasserommet, og spurte så hva barna likte. "Que le gusto?". Han fikk noen svar som han skrev på tavla "jugar, reir og gritar". (lek, smil og latter) Disse trakk han streker ut fra og skrev "ALEGRIA" (glede), og sa at dette er barns rett. Slik begynte han å prate om barns rettigheter, han sa blant annet at å være sosial med venner er et eksempel på en slik rettighet.

3.aktivitet:

Vera og Jørn har blåst opp en ballong hver. Ballongen ble sendt fra hver sin kant. De som fikk ballongen der de møtes sprakk dem. Inni var det en lapp med et spørsmål.

"Hvilke rettigheter har barn?", stod det på den ene.

"Rett til et sted å bo", svarte gutten som sprakk den ene ballongen og fikk et spørsmål.

Den som fikk den andre ballongen svarte: "rett til å studere".

Pedro skrev på en ny lapp og putter den inn i en ballong. Nå dundret Maria på tavla med en linjal. Den som hadde ballongen da hun sluttet, skulle sprekke den.

En jente fikk denne ballongen. "Hvilke plikter har barn", sto det på lappen inni ballongen. "Å studere", svarer jenta som sprakk ballongen.

Pedro fortalte nå at barn også har plikter, og Maria sa at å studere er en rett for barna, og likeså en plikt for foreldrene. Det hadde i mellomtiden kommet opp flere forslag til barns rettigheter, og disse hadde blitt skrevet opp på tavla. Maria tilføyer: "rett til helse".

4. Aktivitet:

Maria fant nå frem et garrnøste, og hun tok dette med seg og stilte seg midt i rommet. Barna satt bak pultene sine inntil veggen. Hun spurte hvilke rettigheter barn har, og kastet nøstet til Pedro.. Han svarte "jugar" (å leke), og kastet nøstet til et av barna. Slik ble nøstet kastet rundt og dannet et stort edderkoppnett. Svarene som kom om hvilke rettigheter barn har var: Lek, utdanning, helse, mat, bosted, klær, respekt, ha et navn, en familie.

Hvor og inn i hvilken kontekst en er født i verden legger helt klart føringer for hvilke muligheter man vil få tilgang på i livet. Dette vil også utgjøre grunnlaget for hvilke prioriteringer en velger ut i fra. ASEDSA sitt opplegg kan, slik jeg ser det, i sammenheng med dette kritiseres for å "sette griller" i hodet på barna og skape urealistiske håp og forventninger. Barna i Guatemala og barna i f.eks. Norge, disponerer egen tid i svært ulik grad. I tråd med økonomiske muligheter vil flere av barna aldri få muligheten til å studere. Dette betyr imidlertid ikke at de aldri vil oppnå følelsen av å leve et godt liv. Standardene for hva dette innebærer er relative i forhold til kontekst. I denne sammenhengen kan og bør spørsmålet stilles, om det ikke egentlig er sånn at slik bør det få lov til å forbli. Norge har i flere statistiske undersøkelser kommet ut som verdens rikeste land. Likevel står det heller dårlig til på lykkestatistikken. At vesten påtar seg oppgaven med å drive opplysning om oppskriften på det gode liv er utvilsomt problematisk.

Den Internasjonale Menneskerettighetstankegangen versus Guatemalas struktur

Nå er det heller ikke slik at den internasjonale menneskerettighetstankegangen, nødvendigvis er forenlig med ethvert lands struktur. Den offentlige samfunnsstrukturen i Guatemala har vokst ut av konteksten Guatemala. Det er ikke uten videre uproblematisk å tilpasse den statsbaserte tankegangen i internasjonal menneskerettighetstankegangen, med disse eksisterende strukturene. Ekern skriver i sin artikkel "Vision of the right order: Contrasts between Mayan communitarian law in Guatemala and International human rights law" om kontrastene i et mayadominert samfunn og den statsbaserte tankegangen som reflekteres i Internasjonal menneskerettighetstankegang. Videre utforsker han nettopp hvorfor kommunale autoriteter i mayasamfunn mener at Guatemalas grunnlov og menneskerettighetstankegangen ikke har kontakt med lokale realiteter (Ekern: 2005)

San Lucas Tolimán er en kommune med overveldende mayaflertall. Ekern påpeker at selv om det er sant at fredsavtalen i 1996 og med denne ratifiseringen av ILO konvensjonen 169/89 om urbefolkningens rettigheter,²² har fungert instrumentelt til å åpne rom for å uttrykke legal og politisk kulturell pluralisme på lokalt nivå, så er det fortsatt slik at mayaene fortsetter å betrakte staten som en slags fremmed autoritet. Han sammenligner dette med hvordan ladinoer på den andre siden ser på mayaskikkene som noe gammeldags og lite dynamisk. Dette er i tråd med tanken om det "tradisjonelle" som jeg var inne på i avsnittet vedrørende etnisk fragmentering. En dekontekstualisering av disse skeptiske gjensidige måtene å betrakte hverandres kultur på, mener han kan være en nøkkel til å forstå hvorfor introduksjonen av ideen om menneskerettigheter gjennom institusjoner som the Human Rights Ombudsmann og the UN Mission i Guatemala (MINUGUA), har møtt større suksess på det nasjonale nivå enn i mayakommunene. Han viser med eksempelet Totonicapán hvordan det tradisjonelt har vært i

---

²² The Rights of Indigeneous and Tribal peoples in 1995

mayakommunene, med andre kilder til maktutøvelse parallelt med den offentlige, og hvordan personlige interesser hos ladinoer står i motsetning til fokus på samfunnets interesser hos mayaer.

"Before, everything was well ordered, because there was respect. But now the young ask: Why do we have to perform our (compulsory community) service? Why do we have to carry the staff (of authority)? They are only thinking of personal gain. That is why we established the Rules Committee. What we want to do is to give form to the experience of life (placmar la viencia) here in Chuculjuyup, and create a set of Internal Rules. We will put the orders by which we rule (consignas) into writing, do away with some absolute things, and adapt to present circumstances. We want to define the norms of living together in this place because our rules are more in line with reality than the Constitution of the Republic." (Ekern: 2005: 267).

Dette er forklaringen Ekern blir gitt av de kommunale autoritetene i Chuculjuyup, da han stiller spørsmål om hvorfor de har skrevet en egen grunnlov for sitt samfunn. Chuculjuyup er en av 48 kommuner i Totonicapán, som er et område i det vestlige høylandet i Guatemala. Området domineres av urbefolkningens flertall, ladinoene utgjør mindre enn 10 %. Ladinoene lever i kompakte, urbane sentrum, mens mayaene i stor grad er bosatt i rurale områder. Den etniske distinksjonen mellom mayaene og ladinoene forsterkes og befestes av de økonomiske og sosiale kontrastene som skiller urbant og ruralt liv, det moderne og det tradisjonelle. Hvorvidt de på forskjellig nivå er integrert i nasjonalstaten, for eksempel i forhold til tilgang til det offentlige skolesystemet har også frem til nylig gagnet ladinoene i kontrast til mayaene. Her har gjensidig skepsis spilt en rolle (Ekern: 2005).

Mayasamfunnet i Guatemala har ivaretatt mange viktige tradisjonelle former for maktutøvelse i lokalsamfunnet, ofte forbundet med religiøse verv eller tradisjonelle myndigheter som konfliktløsning og straffeutmåling. Det er utbredt i mayasamfunnene at hver grend (ca 30-70 i hver kommune) har sin "underborgemester" som er valgt helt uavhengig av den formelle kommunestrukturen, og utgjør bindeleddet mellom den formelle lovfestede makten, og de tradisjonelle strukturene i lokalsamfunnet. Det er opp til den enkelte folkevalgte borgermester å avgjøre hvilke betydning denne vil tilkjenne "underborgemesteren". Innenfor mayatenkning er konsept autoritet viktigere enn makt. Autoritet er noe man tilegner seg over tid, som en del av respekt og samfunnsinnretning. Autoritet er videre en type respekt som vanligvis oppnås gjennom innsats for lokalsamfunnet, som blir anerkjent av befolkningen. Kandidater til slike stillinger er derfor aldri selvoppnevnt. Det er en kollektiv anerkjennelse, og valget av en underborgemester gir utslag i en plikt som blir pålagt den utvalgte. Samtidig er det en æresbevisning som innebærer oppofrelse (ibid). Disse tradisjonelle strukturene har fortsatt innflytelse i mer eller mindre grad i de forskjellige mayasamfunnene. I nyere tid dreier det seg imidlertid i større utstrekning om en symbiose mellom nyvunnet demokratisk kultur og tradisjonell deltagelse og autoritet (Buvollen: 2000 & Ekern: 2001).

Ekern bruker begreper "Dual Government" for å beskrive hvordan mayaene i praksis lever med sine egne tradisjonelle normer og regler parallelt med nasjonalstatens grunnlov. Den Internasjonale menneskerettighetslovgivningen er som sagt stasbasert og kan sies å representere en tredje stemme. Denne refleksjonen omkring å leve med flere parallelle lovgivninger er i tråd med Clifford Geertz (1983) sine tanker om at verdens befolkning, som en følge av internasjonal menneskerettighetslovgivning i den siste halvdel av det 20. århundret, lever i en situasjon han beskriver som; "confusion of legal tongues". Samfunn i dag kjennetegnes for mange antropologer, av mangfoldig lovgivning med overlappende lokale,

nasjonale og transnasjonale legale koder. Sally Engle Merry (1992) karakteriserer disse normative ordenene som gjensidig konstituerende og hierarkisk organisert, i henhold til skiftende maktstrømmer.

Lokalmakta i denne nye symbiosen

I Guatemala er det som jeg tidligere har vært inne på, mulig å stille partiløse kandidater via "folkelister" / bygdelister. Bygdelistene er med på å bryte ned den sentraliserte maktstrukturen og bidrar til at kommunepolitikk ikke er preget av partidirektiver fra hovedstaden (Hans Petter Buvollen: 2000). Bygdelistene har ikke ambisjoner om politisk deltakelse utover det lokale nivået, behøver ikke ha formeninger om presidentvalget, og innehar en autonom holdning til lokalt styre. Dette fratar i stor grad de dominerende partienes mulighet til å dominere lokalpolitikken (ibid). I Guatemala har 10 % av landets kommuner blitt styrt av folkevalgte fra bygdelister i perioden 1996-2000. Svært mange bygdelister har sitt utspring i mayaorganisasjoner og bondebevegelser. Det voksende ønske om å delta sammen med den politiske åpningen som gjør det mulig, har fått flere mayaer til å ta mot til seg og delta politisk. "El Tecomate" som er tett knyttet opp til ASEDSA representerer nettopp en slik bygdeliste.

Lokalmakt kan i følge Buvollen betraktes "utenfra" som sterkt forbundet med globalisering, desentralisering, modernisering, demokratisering og forandring i forholdet mellom staten og det sivile samfunn. Han hevder videre at det økende kravet om institusjonell styrking, med vekt på deltagelse og borgerkontroll må sees i forhold til globaliseringen, sosialismens fall og slutten på den kalde krigen. Styrking av demokratiet er en forutsetning for en strukturell tilpassning til internasjonal økonomi og nyliberalistisk politikk. Et særtrekk ved det guatemalanske samfunnet er konsentrasjon av makt og en fullstendig eksklusjon av det sivile

samfunn fra beslutningsprosedyrene (ibid). Med det lokale nivået som utgangspunkt, har mayabefolkningen en reell mulighet til å på sikt utvide sin deltagelse til regionalt og nasjonalt nivå. Dette er en av visjonene som motiverer internasjonal satsning på lokale organisasjoner ASEDSA.

Graden av en demokratisk struktur i sivilsamfunnet

At sivilsamfunnet i seg selv ikke nødvendigvis er demokratisk er imidlertid også en faktor. Riktigere vil det kanskje være, som Mydske (2001) foreslår, å tenke på det som en arena hvor demokratisering eventuelt kan skje. Denne betraktningen åpner for at sivilsamfunnet kan forstås som et sted for konflikt, maktmisbruk og kontroll, og ikke en fredelig demokratisk plett (Cohen & Arato: 1993). Beskrivelsen stemmer langt på vei for hvordan jeg opplevde sivilsamfunnet i San Lucas Tolimán. Til tross for at det i mange sammenhenger ble snakket flott og stort om demokratiet, opplevde vi under kommunevalget at flere av innbyggerne solgte sine stemmer til FRG for 50Q (= ca 50 NOK), eventuelt nytt tak til huset, og dermed sikret disse flertall. Stener Ekern skriver i sin artikkel; "Utvikling, eierskap og politikk" om hvordan indianerkommunen kan ha en tendens til å se på staten som et sted langt der oppe hvor man henter ressurser. I et slikt perspektiv kan det hende at bygdefolk som bytter sin stemme i ti bølgeblikkplater gjorde en rasjonell kalkyle. Hvordan prioriteringer gjøres hos den enkelte har nødvendigvis en sammenheng med levestandard. Å prioritere å støtte opp om frie demokratiske valg, fremfor å få dekket primærbehov som reint drikkevann fremstår nok for de færreste som prioritering i en logisk rekkefølge. I San Lucas Tolimán ble det omkring valget snakket mye om "vannskandalen". Før valget ble det kjent at borgermesteren hadde brukt pengene som var ment skulle gå til et prosjektet som skulle skaffe befolkningen reint drikkevann, til å kjøpe tilbake sin families eiendommer. Når en ordfører som i teorien velges

av folket, i tråd med demokratiet, viser seg å ikke ha noe respekt for demokratiske prinsipper, blir dette svært nedslående for demokratiet i sin helhet.

Som Ekern påpeker er det gjerne slik at tilhørerne på bygdene hører et budskap om "utvikling" og tenker på fysiske installasjoner og grunnleggende sosial tjenester, mens de utenlandske givne assosierer "utvikling" med "urbefolkningsutvikling" og forestiller seg nedenfra initierte endringsprosesser (ibid).

Konklusjon

Guatemala er tydelig preget av 36 år med borgerkrig og massive overgrep mot befolkningen hvor overgriperen i hovedsak kan knyttes til staten. Frykten og misnøyen dette har skapt, har lagt grunnlaget for en polarisering mellom stat og folk. De jobber mot hverandre fremfor på samme lag. Statens "paternalistiske" karakter har skapt dype "vertikale" strukturer, en liten maktelite tar beslutninger over hodet på den gjeldende massen, og kanalene for deltagelse i beslutningsprosessen er så godt som ikkefungerende grunnet korrupsjon og liten vilje til forhandling fra statens side. Samfunnet i Guatemala er imidlertid i konstant endring, den såkalte "mayabevegelsen" rommer en engasjert folkemasse som står på barrikadene og krever sin rett. Dette vil forhåpentligvis få større og større gjennomslagskraft og gradvis kunne være med på å endre strukturene i samfunnet, i retning av at befolkningen sammen vil kunne lykkes i å drive et i større grad "horisontalt" samarbeid med respekt for verdier som frihet og likhet, i en nasjon som rommer et fantastisk etnisk mangfold av språk og kulturer.

Hvordan bidra i denne utviklingen utenifra, på best mulig måte er et svært komplisert tema blant annet fordi påvirkning av ulike strukturer alltid vil ha en slags dominoeffekt av uintenterte effekter i andre ledd. Dette er utvilsomt svært problematisk, som jeg har vist -

også i tilfellet SC-N - ASEDSA. Ved å gi finansiell støtte til en lokal NGO og gjennom dette søke endringer i Guatemala, gjennom å fremme menneskerettigheter - ment som et ledd på veien mot et ønsket fungerende demokrati, men samtidig ende i en relasjon med den lokale NGOen som bærer preg av klientillisme - vil jeg hevde at SC-N ender opp med å til en viss grad undergrave den utviklingen de ønsker å fremme. Dette fordi relasjonen gjenspeiler seg i inkorporerte asymmetriske strukturer i Guatemala som gjør seg gjeldende på flere nivåer i samfunnet.

Som jeg har vist gjelder dette blant andre relasjonen mellom staten og folket. Landet styres av en rik elite som sitter med all makt. Dette fremmer "vertikale" strukturer og klientellistiske relasjoner som står i et motsetningsforhold til sentrale demokratiske prinsipper. SC-N ender opp med å bekrefte det "normale" i en slik relasjon og føre den videre, rett og slett ved at de så tydelig befinner seg i en maktposisjon overordnet ASEDSA, til tross for idealet om partnerskap. Da SC-N endte den finansielle støtten, kollapset prosjektet. Relasjonen mellom maya- og ladinobefolkningen i Guatemala har også lang tradisjon for å være av vertikal art. Ladinoer har lang tradisjon for monopol på kommuneadministrasjonen og likeså deltagelse i rikspolitikken. I tråd med dette har mayabefolkningen i lang tid vært utestengt fra beslutnings- og handlingsarenaer. Det at lokale NGOer, bestående i all hovedsak av mayabefolkning, opplever å mislykkes i å opprettholde organisasjonen etter at støtten fra internasjonale donorer faller bort, har en tendens til å ytterligere svekke mayabefolkningens tiltro til å selv kunne drive egen virksomhet. Faren for at viktig engasjement derfor kveles i slike prosesser er absolutt til stede.

Dilemmaet med "patologisering" mellom giver og mottager har blitt forsøkt løst ved at man har satt fokus på universelle verdier som universelle menneskerettigheter, og ikke vår

overlegne kunnskap som grunn til reform. SC-N sitt prosjekt handlet nettopp om å fremme de universelle menneskerettighetene. Disse er ment å skulle bygge på en nøytral verdiskala, som alle land skal kunne sammenlignes ut i fra. Problemet er at disse menneskerettighetene "har sprunget ut av problemstillinger som har oppstått i en spesifikk immanent utviklingsprosess: utviklingsprosessen til dem som bestemmer hva som er universelt" (Nustad:2003:41). Dette innebærer at de ikke nødvendigvis er overførbare til konteksten Guatemala, i forhold til tankesett og allerede eksisterende strukturer. Cowen og Shenton (1996) hevder at ideen om utvikling i seg selv, impliserer formynderskap. At noen på forhånd vet hvilken vei utviklingsprosessen skal gå, gjør at den derfor blir sirkulær. Det er ikke til å komme bort i fra at "forhåndsdefinisjoner av målet for endringsprosessen bevirker at medlemmene av samfunnet hvor utviklingen finner sted (eller skal finne sted) mister mye av muligheten til selv å definere sin egen fremtid" (Ekern: 2002: 64).

Parallellene til mitt argument er klare. SC-N kan sies å ende opp i en formynderrolle ovenfor ASEDSA. De bekrefter med dette et asymmetrisk, vertikalt mønster, og undergraver da samtidig demokrati både som verdi, styresett og prosess. Guatemala er allerede gjennomsyret av dype, paternalistiske spor (jf. Ekern: 2002: 68), og det å innføre enda flere av disse mønstrene vil fungere som gjødsel til allerede eksisterende oppfatninger om at dette er det normale. Slik bekrefter SC-N en struktur som er til hinder for fremveksten av demokratiet og er således med på å føre den videre. Effekten av bistanden ender altså opp med å være negativ, dens langsiktige mål tatt i betraktning.

Det finnes imidlertid også en annen side av denne virkeligheten. I realiteten er det jo faktisk slik at de fleste beslutningsorganer er bygget omkring et hierarkisk system. Dette i seg selv er ikke nødvendigvis problematisk men kan i mange tilfeller gjøre beslutningsprosessene

praktisk gjennomførbare. Når det gjelder ideen om partnerskap, kan dette også sees først og fremst som en slags modell for den ideelle samarbeidsformen det etterstrebes å i størst mulig grad samarbeide ut i fra. Om en av partene ikke hadde sittet på de økonomiske midlene ville heller ikke prosjektet kunne gjennomføres i og med at det fra Guatemalas regjering ikke er midler å hente.

Om ikke bistanden endte opp med å være direkte demokratifremmende og også kunne hevdes å ha et etnosentrisk tilsnitt, så opplevde jeg at et stort antall barn gjennomgikk en bevisstgjøring i forhold til egenverdi takket være SC-N og ASEDSA sitt prosjekt. De ble oppmuntret til å reflektere over egen evne til påvirkning som kunne føre til endringer av premissene for deres fremtid. Om tankene dette stimulerte, strakk seg utover de faktiske mulighetene i den Guatemalanske konteksten, fordi ideene bak oppmuntringen bygget på tankegods utviklet i en fjern kontekst, kan det fortsatt hevdes at prosessen har hatt positiv gjennomslagskraft. Vurderingen av dette er slik jeg ser det en vanskelig kryss- refleksiv tankeprosess som kan og bør være kontinuerlig.

Mine kritiske refleksjoner omkring bistand generelt og prosjektet som var fokuset for mitt feltarbeid, må ikke tolkes videre dit hen at jeg oppfattes som negativ til bistand og konseptet "universelle" menneskerettigheter i sin helhet. Min intensjon er heller å understreke viktigheten av å trå varsomt, være aktivt til stede i denne kryss- refleksive tankeprosessen og med dette søke oversikt og kunnskap, samt sette spørsmålstegn ved alle bieffekter som kan følge med i kjølevannet av et bistandsprosjekt - og i verste fall undergrave prosjektets egen målsetting.

LITTERATURLISTE

- Abell, John D. 1997: "*Peace in Guatemala? The story of San Lucas Tolimán*" i "The Economics of Conflict and Peace." Bauer, J. And W.G. Gissy ed. Brookfield, VT: Ashgate Publishing Co.
- Archetti, E. 1994: "*Introduction*" i Archetti (ed): "Exploring the Written. Anthropology and the Multiplicity of Writing," Oslo: Scandinavian Press
- Aschehoug og Gyldendals: "*Lille Norske Leksikon*":1993
- ASEDSA & Redd Barna 1999: "*Diagnostico participativo sobre problema educativo en el municipio de San Lucas Tolimán, Solola, Guatemala, C.A.*"
- Appadurai, A. 1995 "*The production of locality*" i R. Fenton (ed.), Counterworks, Managing the Diversity of Knowledge, Routledge, London.
- Barry, Andrew 2001: "*Political Machines; Governing a Technological Society*", The Athlone Press, London &
- Barry, Tom 1992: "Inside Guatemala" Albuquerque, N.M.: Inter-Hemispheric Education Resource Center New York.
- Barth, Fredrik 1969: "*Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference.*" Universitetsforlaget, Oslo
- Bendiksby, T. 2000: "*Justice and Cultural Diversity in Guatemala.*" Report; 255, NUPI. Oslo
- Bourdieu, Pierre 1977: "*Outline of a theory of practice.*" Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre 1991: "*On symbolic Power*" i Language and Symbolic Power, Polity Press, Cambridge
- Buvollen, Hans Petter: "*Lokaldemokrati i Mellom-Amerika*" Latin-Amerika årboka 2000: "Maktens Kanaler" Solidaritet Forlag
- CIA The World Factbook 2002: <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/print/gt.html>
- Costell, Patrick: 1997; "*Historical Background*" i "Negotiation Rights: The Guatemalan Peace process" Conciliation Resources, London
- Cowen, M. P. & Shenton, R. W. 1995:"Ch.1. "*The Invention of Development*" i (Red.) Cush, Jonathan "Power of Development" Routledge 1995
- Crewe, E. & Harrison, E. 1998 "*Whose Development*" An Ethnography of Aid, Zed Books, London & New York
- Delaney, C. 1988:"*Participant Observation: the Razor's Edge*" i Dialectical Anthropology nr. 13:1998
- Denzin, N.K. 1989: "*The Research Act: a Theoretical Introduction to Sociological Methods*", 3.edition, Prentice Hall, Eaglewood Cliffs NJ
- Donnelly, Jack 1989: "*Universal Human Rights Practice*", in Theory and Ithaca: Cornell University Press

- Ekern, Stener: 2005: *"Visions of the Right Order: Contrasts between Mayan Communitarian Law in Guatemala and International Human Rights Law"* i Lindholt, Lone and Sten Schaumburg-Müller (eds.): Human Rights in Development Yearbook 2003. Human Rights and Local/Living Law, 2005. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers
- Ekern, S., Thue, N og Moncada, M. 1998:3: *"Demokratisering, forsoning og fred i Guatemala"* Working Paper, Institutt For Menneskerettigheter. Oslo
- Ekern & Bendiksby 2000: *"Guatemala- Dilemmas in Democratisation"* Working Paper 1. Institutt For Menneskerettigheter. Oslo
- Ekern, S. & Bendiksby, T (red.) 2001: *"Guatemala – demokratisering og kulturelt mangfold"*, Institutt for menneskerettigheter. Oslo
- Ekern, Stener.: *"Utvikling, eierskap og politikk"*, Urbefolkningsorganisasjoner mellom fremmede penger og lokal autoritet, Norsk Antropologisk tidsskrift, nr. 1 - 2, 2002 13. Årgang, Universitetsforlaget
- Escobar, A. 1991: *"Anthropology and the Development Encounter: The Making and Marketing of Development Anthropology"* i American Ethnologist: A journal of the American Anthropological Association
- Falk, Richard. 1992: *"Cultural foundations for the International Protection of Human Rights"*, in Abdullahi Ahmed An-Na'im (ed.) "Human Rights in Cross-cultural Perspectives: A Quest for Consensus", Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Ferguson, James 1990: *"The Anti - Politics Machine"*, "Development", Depoliticization, and Bureacratic Power in Lesotho, University of Minnesota Press
- Fried, Jonathan L., Gettleman, Marvin E., Levenson, Deborah T. & Peckenham, Nancy 1983: *"Guatemala in rebellion. Unfinished History"*, New York, Grove
- Galeano, Eduardo 1992: *"Latinamerikas åpne årer"* Pax Forlag, Oslo
- Geertz, Clifford 1980: *"Negara - The Theater State in Nineteenth-century Bali."* Princeton, NJ: Princeton University Prss
- Geertz, Clifford 2000: *"Local knowledge"* Basic Books
- Green, Edward C.Ed. 1986: *"Practising Development Anthropology."* Boulder, CO: Westwiew press.
- Grillo, R.D. 1997: Ch. 1: *"Discourses of Development: The view from Anthropology"*, i (Red) Grillo, R.D & Stirrat, R.L. Discourses of Development: Anthropological Perspectives, Berg Publishers 1997
- Haugen, Ingjerd 1998: *"Guatemala"* i Latin - Amerika-årboka 1998
- Hemer, Oscar 1999: *"Ambivalensens Labyrint"* i Hylland Eriksen og Hemer (red) "Ambivalens og Fundamentalisme" Spartacus Forlag, Oslo

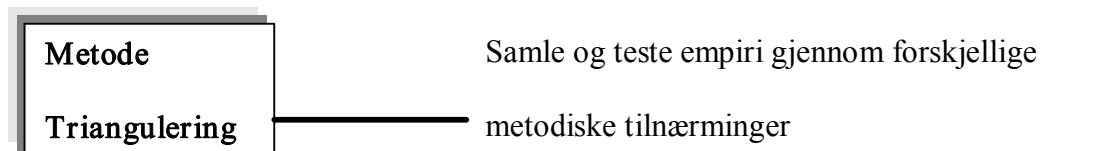
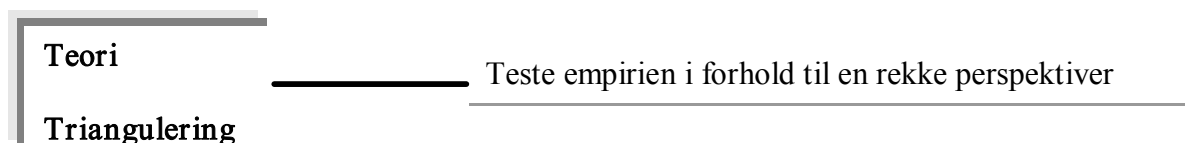
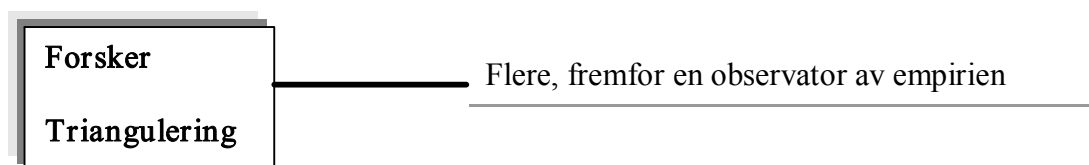
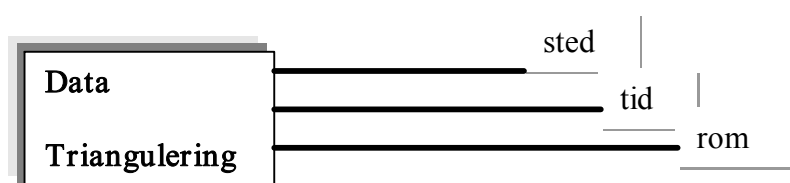
- Hotvedt, Marthe 2004: *"Guatemala"* Latin-Amerikagruppen, årbok 2004
- Howell & Melhuus 1996: *"Fjern og Nær Sosialantropologiske perspektiver på verdens samfunn og kulturer"*
Ad Notam Gyldendal, Oslo
- Hylland Eriksen, Thomas 1990: *"Innledning: Hvor mange sykehussenger"* i Hylland Eriksen, Thomas (red.)
Hvor mange hvite elefanter? –Kulturdimensjonen i bistandsarbeidet, Oslo adNotam, 1990
- Kaarhus, Randi (1999): *"Intervjuer i samfunnsvitenskapene: Bidrag til en videre metodologisk diskurs"*
Tidsskrift for samfunnsforskning, 40:33-62
- Krøvel, Roy: *"Norge og freden i Guatemala"* i Ekern, S. Og Bendiksby, T (red.) 2001: Guatemala –
demokratisering og kulturelt mangfold, Institutt for menneskerettigheter, Oslo
- Lewis, O. 1951: *"Life in a Mexican village: Tepoztlán restudied."* Urbana: University of Illinois Press.
- Manzo, Kate 1991: *"Modernist Discourse and the Crisis of Development Theory"* i Studies in Comparative
International Development, Transaction Periodicals Consortium 26 (2) 1991
- Mauss, Marcel 1995: *"Gaven: utvekslingens form og årsak i arkaiske samfunn"*, Oslo: Cappelen Akademisk
Forlag
- Merry, Sally Engle 1990: *"Getting Justice and Getting Even: Legal Consciousness among Working-Class
Americans"*, Chicago: University of Chicago Press
- Midré, Georges 2001: *"Elite, Indianer og fattigdom i Guatemala"* (red) Ekern, S og Bendiksby, T 2002:
Guatemala – demokratisering og kulturelt mangfold, Institutt for menneskerettigheter, Oslo
- Mintz, S. & E. Wolf, 1950 *"An analysis of ritual co-parenthood (compadrazgo)."* Southwestern journal of
anthropolgy VI.
- Mintz, S. 1973 *"A note on the definition on pesantries."* Journal of peasants studies 1 (1)
- Mydske, K. R. 2001 *"Sivilsamfunnets betydning for utvikling av lokaldemokrati i Patzún"* i (red) Ekern, S og
Bendiksby, T 2002: Guatemala – demokratisering og kulturelt mangfold, Institutt for menneskerettigheter, Oslo
- Nustad, Knut 2003: *"Gavens Makt"* Pax Forlag A/S
- Pelto, P & Pelto, G 1999 *"Anthropological research, the structure of inquiry"*, Cambridge University Press
- Roy, Arundhati: *"Folkemakt i Imperiets Tidsalder"*, Klassekampen 23. November 2004.
- Salvesen, Hilde 2001 *"Militærets rolle i Guatemala etter fredsavtalen"* (red) Ekern, S og Bendiksby, T 2002:
Guatemala – demokratisering og kulturelt mangfold, Institutt for menneskerettigheter, Oslo
- Schackt, Jon 2002: *"Mayaidentitet og prinsessekåringer i Guatemala"* NAT 3,2002 Universitetsforlaget, Oslo
- SC-N's working principles 2003: Policy document 2002-2005 SC-N Report 09.03

- Solstad, Marit 2001 *"Kan utdanningsreform bidra til demokratisering i Guatemala?"* (red) Ekern, S og Bendiksbj, T 2002: Guatemala – demokratisering og kulturelt mangfold, Institutt for menneskerettigheter, Oslo
- Statsvitenskapelig leksikon 1997
- Stoll, David 1993: *"Between Two Armies in the Ixil Towns of Guatemala"* Colombia University Press
- Stølen, Kristi Anne 2000: *"Når målet helliger middelet: vold mot sivile i Guatemala"* i NAT, 11:240-252. Universitetsforlaget, Oslo
- Tucker, Lee 1997: Human Rights Watch; *"Guatemala's Forgotten Children-Politic Violence and Abuses in Detention"* Human Rights Watch, New York.
- Tvedt, Terje 1998: *"Angels of Mercy of Developments Diplomats"*. NGOs and Foreign Aid. Africa World Press, Inc., Trenton, New Yourk
- Wadel, Cato: *"Feltarbeid som runddans mellom teori, metode og data"* i Wadel: Feltarbeid i egen kultur, 1991. SEEK Flekkefjord
- Wearne, Philip 1994: *"The Maya of Guatemala"*. Minority Rights Group, Manchester Free Press.
- Wilson, Richard A. 1997: *"Human Rights, Culture & Context, Athropological Perspectives"*, Pluto Press
- Wolf, Eric R. & Hansen, Edward C.1972: *"The Human Condition in Latin-America."* Oxford University, Press, New York
- Wolf, Eric R 1996: *"Peasants"* Prentice Hall, New Jersey

Vedlegg 1: Triangulering

(Fra: Denzin, N. (1989): The Research Act: Prentice Hall, USA)

"In this respect, triangulation of method, investigator, theory and data remains the soundest strategy of theory construction." (Denzin; 1998: 236).

Vedlegg 2: Valgbrosjyre

Valgbrosjyre fra bygdelisten "El Tecomate"

Vedlegg 3: Bilder

BERIT OG BARNA

BYUTVIKLING

FADDER I DÅP

FEIRING AV DE DØDES DAG

